

Miskolci Keresztény Szemle

A KÉSZ ökumenikus kulturális folyóirata

45. (XII/1.) szám

2016

SZERZŐK

P. Forrai Tamás SJ
Dr. Gáspár Csaba László
Gróf Lajos
Dr. Gyulai Éva
Prof. Dr. Hell Judit
Kojcsa Péter
Dr. Kovács Sándor
Máger Ágnes
Dr. Orosz Atanáz
Dr. Sály Pál
Dr. Seregély István

A szerkesztőbizottság:
*Alakszainé dr. Oláh Annamária, Demjén Péter,
Gróf Lajos, Papp András, Rácsok András, Sasvári István,
Várhelyi Krisztina*

Lapalapító: *Gróf Lajos*

Felelős szerkesztő: *Jeney Edit*

Tipográfia: *Keglovics János*

Kiadja a Keresztény Értelmisségiek Szövetsége
miskolci csoportja,
az Eszmék és Értékek Alapítvány támogatásával
Felelős kiadó: *Alakszainé dr. Oláh Annamária*

LÉVAY JÓZSEF

Mikes

Egyedül hallgatom tenger mormolását
Tenger habja felett futó szél zúgását,
Egyedül, egyedül a bujdosók közül
Nagy Törökországban;
Hacsak itt nem lebeg sírjában
nyugovó
Rákóczi nagy lelke, az eget csapkodó
Tenger haragjában!

Peregnek a fákról az őszi levelek,
Kit erre, kit arra kergetnek a szelek.
S más vidékre száll a csevegő madárka
Nagy Törökországból;
Hát én merre menjek, hát én merre
szálljak,
Melyik szögletébe a széles világnak
Idegen hazámból?

Zágon felé mutat egy halovány csillag,
Hol a bércek fején hó korona csillog
S a bércek aljában tavaszi pompában
Virágok feselnek...
Erdély felé mutat, hol minden virágon
Tarka pillangóként első ifjúságom
Emléki repkednek!

Ah! Mért nem szállhatok hozzád,
szülőföldem,

Mikor minden bokrod régi
ismerősem!
Mért vagy szolgaságban, gyászos
rabigában,
Oly hosszú időkig?!

Ha feléd indulok, lelkem visszatartja
Az édes szabadság bűvös-bájos karja.
Vissza mind a sírig.

Itt eszem kenyerét a török császárnak.
Ablakomra titkos poroszlók nem
járnak
Éjjeli setétben, hallgatni beszédem
Beárulás végett...
Magános fa vagyok, melyre villám
szakad,
Melyet vihar tördel, de legalább
szabad

Levegővel élhet.

S egyedül hallgatom tenger
mormolását,
Tenger habja felett futó szél zúgását,
Egyedül, egyedül a bujdosók közül,
Nagy Törökországban.
Körülöttem lebeg sírjában nyugovó
Rákóczi nagy lelke, az eget csapkodó
Tenger haragjában.

Itt születtem

Itt születtem, itt lakom én,
Hol a Sajó kanyarog,
Hol a földet ezer éve
Túrják a jó magyarok.

Jutalmazza néha bőven
A hű munka sikere;
Néha izzadás fejében
Soknak szűk a kenyere.

Nem csügged, nem zúgolódik,
Csak türelmesen sóhajt:
A mit elvesz egy sovány év,
A másik megadja majd.

De midőn a hegytetőről
A szép völgyet nézdelem,
Eszembe sem jut az ínség,
Az áldatlan küzdelem.

Elterítve csak azt a sok
Szépet és jót látom ott,
Melyet az ég jó kedvében
E vidékre halmozott.

Csak azt érzem, hogy a végzet
Hűn ápol itt engem is,
Adott egy kis enyhe fészket,
Pár gyümölcsfát nékem is.

S mint harmatcsepp tükörében
A napot szemlélgetem.
Szülőföldem szerelmében
A hazámat szeretem.

277. dicséret. Gondviselő jó Atyám vagy

1. Gondviselő jó Atyám vagy, Ó, én édes Istenem! Hozzád vágyom, benned élek, Üdvöt mástól nem remélek. (2) Látom én, hogy minden elhagy E világon, csak te nem!
2. Mint az alélt bús virágra Megújító harmatot :/: Vérző szívem fájdalomra Csak te hintesz balzsamot. Könnyű sorsom terhe rajtam, Ha imára nyílik ajkam.
3. Rám-rám derül ismeretlen Utamon egy kis öröm, :/: Azt is a te véghetetlen Jóságodnak köszönöm; Hála könnyem tündöklése A te neved hirdetése.
4. Gyenge vagyok, lankadoznak Buzgóságom szárnyai, :/: Bármily híven vágyakoznak Színed elé szállani; Ó, adj erőt, hogy míg élek, Egyedül csak néked éljek!
5. Ó, add, hogy ha majd bevégezem E mulandó életet, :/: Lelkem tisztán és egészen Egyesüljön teveled. El ne vonjon semmi többé, Tied legyenek mindörökké!

(Lévay József fordítása)

(Tavaly emlékeztünk a költő születésének 190. évfordulójára)

Ökumenikus imahét az egyetemen

Az ökumenikus imahét miskolci eseményei egyikén, a Miskolci Egyetem díszaulájában tartott istentiszteleten több mint ötszázan imádkoztak a Krisztus-hívők egységéért január 23-án. Ezt az istentiszteletet évek óta az egyetem aulájában rendezik meg. Ilyenkor az egyházak vezetői is közreműködnek abban, hogy minél jobban szívünkbe zárhassuk az imahét vezérgondolatát: „Arra hívtunk, hogy az Úr nagy tetteit hirdessük!”

(Fojtán László felvételei)

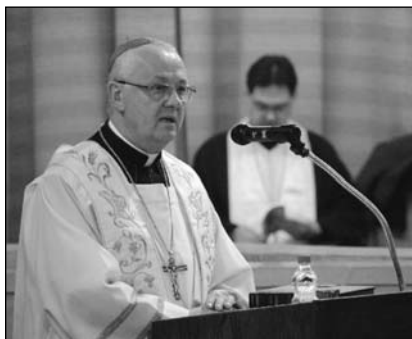
Az istentisztelet *dr. Torma András*, az egyetem rektorának köszöntője után vette kezdetét. A Szentlélekért való imádság és a kiengesztelődés imádságai után az igehirdetéseket *Krank József* ortodox parókus, az imahét mottójáról való elmélkedése vezette be. Vezérgondolata: „csak az lesz képes hitelesen képviselni a keresztény értékrendet, aki éli is azt”. Egymásra támaszkodva, testvéri módon kell együtt haladni a keresztény értékrendek megélése útján, hogy ezek központi, kulturális alappillérei lehessenek Európa társadalmának.

Az imahét hetedik napjára előírt bibliai gondolatokról elmélkedtek a négy egyház képviselői.

Dr. Ternyák Csaba egri érsek: „Falaidra, Jeruzsálem, öröket állítottam, sem éjjel, sem nappal nem hallgathatnak. Ti, akik az Urat emlékeztetitek, sose nyugodhattok. Ne hagyjatok nyugtot neki, míg Jeruzsálemet föl nem építi és dicsőségessé nem teszi a földön” (Iz 62, 6–7).

A próféta fő feladata az, hogy Isten nevében beszéljen. Ezek a szavak, amit az imént hallottunk, nem Izajás saját üzenetei, nem csupán a jövődőről szólnak, hanem mindenekelőtt az Isten üzenetét közvetítik az emberek felé. Nem a próféta az, aki öröket állít, hanem maga az Isten. Azért, mert értékes számára a város, fontos neki Jeruzsálem. Azt akarja, hogy legyenek, akik vigyáznak, és örködnék felette.

Mit üzennek nekünk, mostani órállóknak ezek az ősi prófétai szavak, amelyek Krisztus előtt úgy 500 körül hangzottak el? Hogyan kell nekünk Jeruzsálem falaira vigyáznunk, vagy azt újjáépíteni, helyreállítani? Hogyan segítenek nekünk abban, hogy

Dr. Ternyák Csaba

mi, megosztott keresztények közösen imádkozzunk az egyház egységéért? Ezek a szavak élő szavak? Egyáltalán, nekünk, mai embereknek, fontos még az Ószövetség tanítása? Fontos az, amit a régi próféták mondtak a választott nép számára?

A katolikus egyházban a II. Vatikáni zsinat nyitotta fel a szemünket a Szentírás központi üzenetére, arra a nagy kincsre, amit maga a Biblia jelent. Protestáns testvéreink kezében mindig ott van a Biblia, jó példa volt a katolikusok számára is, mennyire fontos, hogy a Szentírás üzenete mindig ott legyen előttünk.

A Dei verbum kezdetű zsinati dokumentum az isteni kinyilatkoztatásról tanított. A Bibliát, mint Isten ígését állította az egyház elé. A következő, meglepő sorokat olvashatjuk ebben a dokumentumban: „Isten, aki mindkét szövetség sugalmazója és szerzője, bölcsen úgy rendezte, hogy az Új, el legyen rejtve az Ó-ban. Az Ó viszont az Újszövetségben táruljon fel. Jóllehet Krisztus vérével új szövetséget alapított, az Ószövetség könyvei teljes terjedelmükben fölvétettek az evangéliumba. Teljes értelmüket benne kapják és mutatják meg, s viszont megvilágítják és megmagyarázzák az Ószövetséget.”

E szavak azt jelentik, hogy az Ószövetséget akkor érthetjük meg a maga teljes valóságában, ha az Újszövetség beteljesedésében olvassuk. Az Újszövetséget pedig csak akkor tudjuk megérteni, ha ismerjük és engedjük, hogy hasson ránk az ószövetségi beágyazottsága. Csak a kettőt együtt tudjuk megérteni és befogadni.

„Falaidra Jeruzsálem öröket állítottam... Ne hagyjatok nyugtot neki, míg Jeruzsálemet föl nem építi és dicsőségessé nem teszi a földön.” Ezek a szavak az Újszövetségben és az egyház életében tárulnak fel igazán. Ma csak az egyház életében tudunk értelmezési horizontot találni. Számunkra Jeruzsálem nemcsak Izrael fővárosát jelenti. Nemcsak az ószövetségi templom jut eszünkbe róla, hanem maga az egyház. Isten népe, mint új Jeruzsálem. Az Istentől alászállt város, amelynek 12 alapköve van, a tizenkét apostolnak a nevei. A Jelenések könyvében olvasunk erről, a 21. fejezetben, amelyet nem értenék meg akkor, ha nem tudnánk, hogy mit is jelent valójában Jeruzsálem. Jeruzsálem jelentősége is éppen a Jelenések könyvének a leírásából lett fontos és ismerős mindannyiunk számára: Velünk fog lakni. Isten hajléka az emberek között. Értékes az Isten számára az új Jeruzsálem, az egyház, amelyre vigyáz, és amelyre őrállókat küld minden nemzedék idejében.

Ezek az ószövetségi szavak, amelyeket hallottunk, teljes értelmüket az Újszövetségben nyerik el, amelyek ugyanakkor rejtett módon már hordozzák az újszövetségi üzenetet. Jeruzsálem, vagyis az egyház helyreállítása hogy is ne juttatná eszünkbe megosztottságunk sebeit. Nem szabad nyugtot hagyni neki, mármint Istennek – olvassuk Izajásnál –, míg helyre nem állítja az egyház egységét, hogy dicsőségessé válhasson a földön. Hogy megvalósulhasson az a kép, hogy valóban vonzó módon tudjuk bemu-

tatni Jézus Krisztust a mai világ előtt. Hogy azok a keresztények, akik ma már talán csak nevükben, vagy még abban sem keresztények, csak kulturális hagyományaikban, hogy azok végre újra rátaláljanak Jézus Krisztusra. Döbbenjenek rá arra, hogy vallásosnak lenni nem bizonyos gyakorlatok megtartását jelenti, hanem azt, hogy barátsággra, személyes kapcsolatra lépünk vele, aki mindannyiunk üdvözítője és megváltója. Az Ő csodálatos műve ez.

A mi feladatunk az, ami az idei imahetünk fő témája: „Arra hívtunk, hogy az Úr nagy tetteit hirdessük.” Egymásban is felismerjük és elismerjük, minden felekezet, minden Krisztus-hívő, a saját közössége hagyományainak, stílusának megfelelően külön is az Úr tetteit hirdesse, mi pedig most együtt hirdetjük az Úr tetteit. A mai nap mottója szerint együtt imádkozva tesszük ezt. Az Úr nagy tetteit együtt imádkozva hirdetjük. Ez a mai nap különleges üzenete mindannyiunk számára. Érezzük azt, hogy bátrabbak, erősebbek vagyunk, ha megint egymásnak támaszkodunk, vállalva, egymásnak bizalmat szavazva, testvéri módon haladunk előre. Krisztus követői képesek együtt imádkozni és együtt tanúságot tenni.

Ezeknek az ökumenikus alkalmaknak, az imahét különleges alkalmainak ez az igazi hozadéka, nagy üzenete. Elsősorban nekünk, keresztényeknek, akik éljük a válásunkat. Ugyanakkor kifelé, azok felé az emberek felé is, akik kívülről figyelnek és méregetnek bennünket. Akik olykor talán eljutnak templomaink küszöbéig, de nem lépnek át azon.

Ezért nem akarunk nyugtot hagyni neki... Szüntelenül kérjük Őt, hogy állítsa helyre Jeruzsálemet, hogy újra egységes legyen, hogy egyetlen nép lakja, amelyet Ő gyűjt össze nemzedékről nemzedékre, a világ népei közül. Ez az új Jeruzsálem, amelyben már nem számít a nyelv, a nem, a bőrszín, mert a Szentlélek egyesít mindenkit. Ebben már egy nyáj lesz és egy pásztor. Isten új népe a földön vándorló EGYHÁZ. Ezért imádkozunk, ezért kérjük Őt, ezért nem hagyunk nyugtot neki, ezen a héten sem.

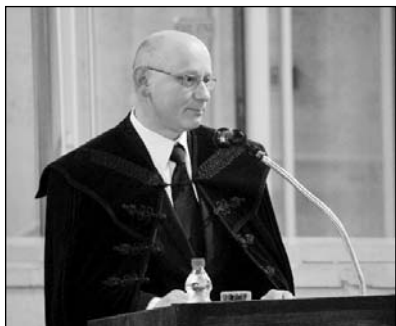
Add meg nekünk egyházunk egységét. Ezt kérjük, együtt imádkozva. Ez az Isten igazi nagy tette. Erről máris tudunk közösen tanúskodni. Különbözők vagyunk egymástól? Máshogy öltözködünk? Más a liturgiánk? Mások a szokásaink? Nem baj. Hiszen mi nem az egyformaságra, az egységre törekszünk. Ferenc pápa szavai ezek. S valóban, gondoljunk bele. Nem egyformaságra, nem uniformizmusra törekszünk. Mi egységet szeretnénk, ez ami igazán lényeges. Ezt az egységet nem másban, mint Jézus Krisztus személyében találjuk meg.

A katolikus egyházban tavaly december 8-án kezdődött el az Irgalmasság szent éve, amely egyúttal jubileumi év is, a II. Vatikáni zsinat befejezésének 50. évfordulójára emlékezünk. Tudjuk, ennek a zsinatnak milyen óriási jelentősége volt abban, hogy a katolikus egyház megújult és ökumenikus lendületet vett. Protestáns testvéreink már a múlt század első évtizedeiben elkezdték az ökumenikus mozgalmat. Ebbe kapcsolódott be a katolikus egyház is ötven évvel ezelőtt, köszönhetően a II. Vatikáni zsinat lendületének. Ezért nagyon fontos nekünk, hogy ez a zsinat ráirányítja a figyelmünket arra, hogy egyedül nem vagyunk képesek az egységre. Az irgalmas Isten ajándékát kell kérnünk. Ha megvalósul egyszer a teljes egység, az nem a mi kompromisszum-készségünknek,

nem a mi baráti jobbainknak lesz az eredménye, hanem Isten ingyenes ajándéka lesz számunkra. Az irgalmas Isten ajándéka. Kérjük őt, hogy hallgasson meg minket.

Urunk, Jézus Krisztus, Te, aki megtanítottál minket, hogy irgalmasok legyünk, mint az égi Atya, és azt mondtad nekünk, hogy aki Téged lát, Őt látja, mutasd meg nekünk arcodat, és mi üdvözülünk. Amen.

Pásztor Dániel református püspökhelyettes: Jézus mondja: Boldogok akik hallhatják és megtartják az Istennek beszédét. Kedves Testvéreim! Hallgassátok meg Istennek igéjét amint megszólít bennünket a 100. (99.) zsoltárból. „Ujjongjatok az Úr előtt az

Pásztor Dániel

egész földön. Szolgáljatok az Úrnak örömmel, vigadozva járuljatok színe elé. Tudjátok meg, hogy az Úr az Isten, Ő alkotott minket, az övéi vagyunk. Az Ő népe, és legelőjének nyája. Menjetek be kapuin hálaénekkal, udvaraiba dicsérettel. Adjatok hálát neki, áldjátok nevét. Mert jó az Úr, örökké tart szeretete, és hűsége nemzedékről nemzedékre.”

A 100. zsoltár egy csodálatos hálaének. Dávid csodálatos éneke. Mégis, ebben a zsoltárban, ebben a hálaadó énekben két imperatívusz van, két parancs, két felszólítás. Azt

gondolom, talán a hálaének és a parancs első hallásra nem illik össze. Ha valaki dicsőítő éneket, hálát énekel, dicséretet mond, miért kell parancsolni? Az utolsó vers ebben a zsoltárban így hangzik: „Mert jó az Úr, örökké tart szeretete, és hűsége nemzedékről nemzedékre”.

Ezért hangzanak el ezek az imperatívuszok, felszólítások, ezek a felhívások. Ezek nem kényszerek, hanem lehetőségek. Ujjongjatok az Úr előtt az egész földön. Ez az első. Ha az ökumenéről beszélünk, akkor igen, erről van szó, az egész földön. Oikumené. Ez az, amely örüljön, ujjongjon. Mi keresztyének, mi keresztyények. Igaz, amit érsek úr mondott, teljesen mindegy, hogy vagyunk öltözve. Mi együtt ujjongjunk és örvendezzünk, mert jó az Úr, örökké tart szeretete és hűsége, nemzedékről nemzedékre.

Ujjongjatok. Furcsán hangzik talán. A mi keresztyén népünkben, gyakorlatunkban talán kevésbé található meg ez az örvendező ujjongás. Amiről hallottunk, sajnos igaz, templomaink kiürülnek, és valahol kiüresedett, megüresedett a keresztyénségünk is Európában. Ennek egyik okát én abban látom, hogy a kívülről keresnek rajtunk az örömteli arcot, a vidám tekintetet, a jó értelemben vett ujjongást. Nem a rajongást, hanem az ujjongást. Az örömet. Sokszor komor arccal, komor tekintettel próbálunk örömről beszélni és örömet hirdetni. Ebben az esetben sajnos hiteltelenné válunk. Mert mást mond a szánk, és más látszik rajtunk. Ez a hálaének erre hív bennünket egységesen, együtt: ujjongjatok az Úr előtt az egész földön.

Ajándékozzon meg Isten bennünket ilyen örömteli szívvel, örömteli lélekkel, tudjunk azért örülni, és látszódjék is rajtunk, mert jó az Úr, örökké tart szeretete, hűsége nemzedékről nemzedékre.

A második felhívás így hangzik: szolgáljatok az Úrnak örömmel! Látszólag itt is ellentmondás van, szolgálni meg örülni, nem biztos, hogy összetartozik. A szolgálathoz az öröm nem tartozik. De tényleg nem tartozik? Van itt valami, ami fontos. Nem szolgálásról van szó, hanem szolgálatról, mégpedig az Úrnak, az Istennek. Annak az Istennek szabad és lehet örömmel szolgálni, aki jó és akinek örökké tart a szeretete. Őt szabad, lehet örömmel szolgálni.

A harmadik felhívás így hangzik: tudjátok meg, hogy az Úr az Isten. Ő alkotott minket, az övéi vagyunk. Tudjátok meg... Ez a mi nagy küldetésünk és feladatunk, ha úgy tetszik a közös missziónk, elmondani mindenkinek: tudjátok meg, hogy az Úr az Isten. Ő alkotott minket, az övéi vagyunk, ő formált bennünket, az ő népe és legelőjének nyája vagyunk. Mondjátok el, hirdessétek a népek között az Istennek nagy tetteit. Többek között azt is, milyen nagyot tett, hogy Ő alkotott minket, Ő formált, az övéi vagyunk. Mondjátok el.

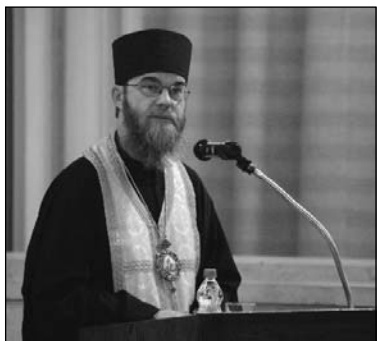
Szeretném azt is elmondani, ez nem a papság feladata. Nem a papok küldetése csupán, s ezzel nem akarom magamról, magunkról a felelősséget áthárítani. Ez egyetemes keresztyén küldetésünk. Aki megtapasztalta az Isten szeretetét és jóságát, az köteles szeretetből elmondani másoknak: Tudjátok meg, hogy az Úr az Isten, Ő alkotott minket, az Ő népe és legelőjének nyája vagyunk.

Menjete be kapuin hálaénekekkel. Énekeljete az Úrnak hálaéneket. Egy másik zsoltár, a 103. (102.) olyan szépen fogalmazza ezt meg: „Áldjad lelkem az Urat, és ne feledd el, mennyi jót tett veled. Áldjad lelkem az Urat. Dicsőítsd, magasztald a kegyelmes Istent. Minden jótéteményéért énekelj neki. Zengedezz neki hálaadással.” Adjatok hálát neki. Olyan jó lenne egyszer-egyszer úgy megállni az Isten előtt, hogy nem kérek, nem követelek, most nem panaszkodom, Istenem, most csak szeretnék megállni előtted, hálát adni, áldani nevedet, dicsőíteni, magasztalni téged.

Dávid, a zsoltáros király ezzel példát adott nekünk. Vannak panaszénekei, vannak hálaénekei, van, amikor könyörög, amikor panaszkodik, van, amikor perlekedik az Istennel, de kérek benneteket, olvassátok el a 145. (144.) zsoltárt, amelyben Dávid elcsendesedik, és abban a zsoltárban nem könyörög, nem panaszkodik, nem kér, nem perlekedik, hanem csak megáll és csodálkozik az Isten szentségén, és dicsőíti és magasztalja Őt. Semmi mást nem csinál.

Áldjátok az Ő nevét, adjatok hálát neki. Miért? Mert jó az Úr, örökké tart szeretete, és hűsége, nemzedékről nemzedékre. A kegyelmes Isten ebben tegyen egységessé bennünket. Egyekké, hogy tudjunk így szolgálni neki. Így legyünk az Ő népe, az Ő legelőjének nyája. Amen.

Dr. Orosz Atanáz görög katolikus megyéspüspök: Kedves Testvérek! Következő olvasmányunkat Szent Péter apostol leveléből, a Szent István Társulat katolikus fordításában fogom felolvasni, de imafüzetünknek, illetve a világegyház elé kikerült ökumenikus füzetnek a mostani olvasmányra vonatkozó mottója magyar kiadásban protestáns fordításban szerepel. Ezen a helyen, még mielőtt a katolikus fordítást elkezdeném olvasni, szeretném ezt is feleleveníteni. Itt, az egyetem aulájában nagyon fontos mondanivalója: legyetek bölcsek, és józanak, hogy imádkozhassatok. Valóban sokféleképp fordítható ez

Dr. Orosz Atanáz

tek egymást figyelmesen, mert a szeretet befedi a bűnök sokaságát. Legyetek egymás iránt vendégszeretők, zúgolódás nélkül. Aszerint, hogy ki-ki milyen lelki ajándékot kapott, legyetek egymásnak szolgálatára, hogy az Isten sokféle kegyelmének jó letéményesei legyetek.”

Jó sáfárokat is olvashattam volna, régi magyar fordítások szerint, de a lényeg az, amit az utolsó mondat kezdetén hallottunk, aszerint, hogy ki-ki milyen lelki ajándékot kapott, legyetek egymás szolgálatára. Megtanultuk mi ezt mindannyian egyházunkban, saját gyülekezeteinkben ismételtgettük Pál apostol szavait, hogy nem mondhatja kéz a lábnak, nincs rád szükségem, s nem mondhatja szem a fülnek, hogy nincs rád szükségem, mert mit érne hallás nélkül a látás, mit érne a járás kéz nélkül. Igen, megtanultuk, hogy a Szentlélek az egység lelke és közösségünkben teljesen rá vagyunk utalva egymásra. Krisztus urunk titokzatos testében, az egyházban minden egyes gyülekezetben szolidaritásra vagyunk kötelezve, mert nem magántulajdonként kapjuk a Szentlélek adományait, ezek a kegyelmi ajándékok közösségépítésre, mindenki hasznára adtak.

Megtanultuk a szent leckét évszázadokon át. De most, az Úr 2016. esztendejének elején, amikor az emberiség újabb és újabb próbatételek előtt áll, most egyre inkább tudatosítjuk, hogy össze kell zárni sorainkat, hogy még inkább össze kell fognunk, mert nemcsak gyülekezeten belül, nemcsak egy-egy helyi egyházon belül, hanem egyetemesen is egymásra vagyunk utalva. Így is értelmezhetjük ezt a bibliai mondatot, hogy aszerint, ki-ki milyen lelki adományt kapott, legyetek egymásnak szolgálatára.

Bátorkodom megkockáztatni, hogy nem mondhatja Magyarországon a katolikus a protestánsnak, hogy nincs rád szükségem, és nem mondhatja itt Miskolcon a protestáns a katolikusnak, hogy nincs rád szükségem, mert egymásra vagyunk utalva. S megkockáztatom, hogy amit egy-egy egyházon belül mindnyájunk lelkére kötött az Isten igéje, azt itt és így, ökumenikus alkalommal, egy-egy felekezet, egy-egy helyi egyház képviselőinek is lelkére köti: legyetek egymásnak szolgálatára, mert a karizmák, a lelki ajándékok különfélék ugyan, de a Lélek, aki adja, ugyanaz. A Lélek az egység szolgálatát kívánja.

Több százan gyűltünk itt össze, egy nagyváros képviselőjében, ahol nem is csak százszor, hanem kétszázszor, háromszázszor, négyszázszor többen vannak bizonyos mértékben ránk utalva. Igen, mert a Szentlélek nemcsak azért adja adományait, hogy egy-egy gyülekezetben, egyházban örüljünk azoknak, hanem hogy a közösségépítésben egy város, egy társadalom szolgálatában is hatékonyak legyünk.

Lehetséges, hogy valamelyik protestáns gyülekezet hatékonyabb a vakok, vagy a siketnémák lelkipásztori ellátásában, lehet, hogy éppen valamelyik katolikus helyi egyház ért jobban az öregek vagy az árvák, özvegyek látogatásához, lehetséges, hogy éppen a jelenlévő ortodox paptestvér ért a közösségével együtt egy-egy olyan lelkipásztori feladathoz, amelyet az Úristen nekik szánt, de, egymásra vagyunk utalva.

Korunk nagy kihívása az a konkurenciahelyzet, ahol egymás elől vehetnénk el a lehetőségeket, vagy egymástól irigyelhetnénk azokat. Istentiszteletünk közepén tartsunk lelkiismeretvizsgálatot, és döntsük el, hogy ezen a választáson merre haladunk tovább. Vetélytársak akarunk-e maradni, bajtársak, vagy sorstársak az Isten rendelése szerint? Add meg Uram, hogy igazi társak, egyek legyünk a tőled kapott szolgálatban. Amen.

Dr. Fabiny Tamás evangélikus püspök: Helyünkről felállva hallgassuk meg a mai ünnep evangéliumát, Szent János evangéliumából, a János írása szerinti evangéliumból, a

Dr. Fabiny Tamás

4.-től a 14. verséig. „Jézusnak Samárián kellett átmennie, és így jutott el Samária egyik városához, amelynek Sikár volt a neve. Ez közel volt ahhoz a birtokhoz, amelyet Jákób adott fiának, Józsefnek. Ott volt Jákób forrása. Jézus akkor az úttól elfáradva leült a forrásnál. Az idő dél felé járt. Egy samáriai asszony vizet jött meríteni. Jézus így szólt hozzá: adj innom. Tanítványai ugyanis elmentek a városba, hogy ennilót vegyenek. A samáriai asszony ezt mondta: hogyan, te zsidó létedre tőlem kérsz inni, amikor én samáriai vagyok? Mert a zsidók nem érintkeztek a samáriaiakkal. Jézus így válaszolt: ha ismernéd az Isten ajándékát, és

hogyan ki az, aki így szól hozzád, adj innom, te kértél volna tőle, és ő adott volna neked élő vizet. Az asszony így szólt hozzá: Uram, merítőedényed sincs, a kút is mély, honnan vennéd az élő vizet? Talán nagyobb vagy atyánknál, Jákóbnál, akitől ezt a kutat kaptuk, aki maga is ebből ivott, sőt fiai és jószágai is? Jézus így válaszolt neki: aki ebből a vízből iszik, ismét megszomjazik. De aki abból a vízből iszik, amit én adok neki, soha többé meg nem szomjazik, mert az a víz örök életre való forrássá lesz benne.”

Keresztény gyülekezet, szeretett testvéreim Jézus Krisztusban! Ebben az egyetemi közegben hadd utaljak egy számomra ma megismert újsághírré, egyetemi hírré. Amerikában, a missouri egyetemen az elmúlt hosszú évek kutatása eredményeképpen, matematikusok megtalálták az eddig ismert legnagyobb prímszámot. Ha nem rontom el, felolvasom, mert ez a szám 22 millió számjegyből áll, de az egyszerűség kedvéért

most rövidítve olvasom: 2⁷⁴²⁰⁷²⁸¹–1. Ahogy mondtam, ez 22 millió számjegyből áll, és ha ezt kinyomtatva leírnák, akkor 3–4 ezer oldalas könyvet töltené meg ez az egyetlen szám, amelynél még lehetne nagyobbat is mondani, hiszen hozzátehetnénk, hogy +1, de az már nem prímszám. A legnagyobb prímszám ilyen.

Miért mondom el mindezt? Mert amikor ilyen hatalmas, sok milliárdos és ki tudja milyen számokban gondolkodunk, akkor Jézus számára a legnagyobb szám az 1. Amikor tömegek hallgatják a Hegyi beszédben, sokaság akar közelébe férközni, akkor Ő megbecsüli az egyet. Az egyet, aki ráadásul asszony, ráadásul feslett életű, hiszen sok férje volt már, akivel most együtt él, az sem a férje, és ráadásul nem hithű zsidó, hanem samáriai, egy ellenséges etnikum tagja. Jézus számára ez az egy a fontos ott és akkor, ezért írja János evangélista, azért, hogy találkozzon vele, Samárián kellett Jézusnak keresztülmennie. Ez a *kellott* nem geográfiai, földrajzi meghatározottság, hogy Júdeából Galileába Samárián keresztül kell menni. Ez egy isteni szükségszerűség, Isten elrendelése, hogy Jézus találkozzon a samáriai asszonnal és az a feslett életű asszony, akit mindenki kinevet, megdobál, ócsárol, találkozhasson Jézussal. A profán a szenttel. Jézus számára az egy a fontos, és Isten országában legnagyobb szám az 1.

Elkezdenek beszélgetni. Kezdetét veszi egy egészen mély, tartalmas lelkipásztori beszélgetés. Ennek érdekében Jézus leül a kút kávjára. Persze, írja az evangélista, hogy elfáradt Jézus. Hosszú utat tett meg, és az a Jézus, aki az uraknak ura, ugyancsak elfárad, mint mindenki más, hiszen Ő valóságos ember is, nemcsak valóságos Isten. Elfárad és szomjas. Ott ülve azt mondja, adj innom. Az asszony először azt hiszi, ugratja őt, évődik vele: te kérsz tőlem inni? De hiszen merítőedényed sincs, a kút is mély. Jézus azt mondja, igen, adj nekem inni, mert szomjas vagyok.

Ez a lelkipásztori beszélgetés úgy veszi kezdetét, hogy Jézus kér valamit ettől az asszonytól, és annak érdekében, hogy folytatódjon ez a lelkigondozás, ülve marad. Úgy, ahogy József Attila a Thomas Mann üdvözlése című versében mondja: ülj le köznél és kezd el a mesét szépen. Ha beszélgetni akarunk valakivel, és Jézus ezt akarja, akkor ahhoz le kell ülni. Nem lehet csak úgy fél lábbon, nem lehet csak úgy menet közben, nem lehet másra figyelve. Gyakorló apaként tudom, ismerem ezt az érzést, amikor odaülhetek gyermekem ágya szélére, aki várja a mesét, ilyenkor nem lehet kapkodni, nem lehet a szemem sarkából tévét nézni, nem lehet a mobil a fülemhez tartani, vagy magam elé nézve nyomkodva azt, hanem teljesen ott kell lennem, testestül, lelkestül.

Jézus is ezt teszi. Odakuporodik a kút kávjára, hogy beszélgessen ezzel az asszonnal, és ismét mondom, kezdetét veszi egy elmélyült lelkigondozói folyamat, egy lelkipásztori beszélgetés. Ennek az asszonynak szüksége van erre a lelkigondozásra, hiszen mint mondtam, ő asszony, akit a társadalom perifériájára szorítottak, ő bűnös nő, akit megdobálnak a kamaszok, ő samáriai, akit idegennek, jött-mentnek, betolakodónak tekintenek, félnek tőle, megbélyegzik őt. A történet vége a csoda, hogy ez az asszony hitre jut. Bárcsak mi is eljutnánk oda, hogy elmondhatnánk, a mostani hetünk mottóját: hirdetjük az Úr nagy tetteit! Ez az asszony is ezt teszi, visszafut a falujába, fellármázza a családtagjait, a szomszédokat: tudjátok mit tett

velem valaki, mit mondott nekem? Ezt szeretném megosztani veletek. Elmegy és továbbadja Jézus szavait.

Azt kívánom, amikor innen elmegyünk, adjuk tovább, hogy mit tett velünk az Úr. Hirdessük az Úr nagy tetteit. Legyen meg bennünk is az a szomjúság, ami az asszonyban megvolt, hiszen Jézus ráébresztette őt arra, hogy amíg Jézus fizikai értelemben vizet kér az asszonytól, addig az asszonynak, a bűnösnek, az élő vízre van szüksége. És Jézus ezt tudja adni neki. Bárcsak mi is átélnénk ezt a szomjúságot az élő vízre.

Sokunkban ott van a szomjúság nemcsak az élő vízre, hanem a vacsorai közösségben a borra, Krisztus vérére és az ostyára. Egyek vagyunk valóban a tanúságtételben, egyek vagyunk az Igében, nagyon szép igeliturgia, amit most élünk, ugyanaz a Szentírásunk, és ez nagyon jó, közösen végezhetünk lelkigondozást egyetemen, kórházban, gyülekezetben és sokféle feladatban, de sajnos, ez még fájdalmas tény, nem lehetünk még egyek az Oltáriszentségben, az Úrvacsorában, az Eucharishtiában.

Van egy álmom, az, hogy eljön majd az idő, amikor nemcsak az igeliturgiában lehetünk együtt, hanem az Oltáriszentségben is. Ezért nagyon sokat kell dolgozni, nagyon sokat kell a teológusoknak és laikusoknak fáradozni, ennek érdekében legfőképpen nagyon sokat kell buzgón, állhatatosan imádkozni. Adja Isten, hogy talán még a mi nemzedékünkben eljöhessen az az idő, hogy a mi szomjunktat nemcsak a víz, az élő víz csillapíthatja, hanem isteni szomjúságunkat csillapíthatja az Úrvacsora, az Eucharisztia közös vétele. Ferenc pápa néhány héttel ezelőtt ellátogatott Rómában az evangélikus templomba, és ott egy kisgyerek megkérdezte tőle, milyen pápának lenni, aztán egy asszony azt kérdezte, járulhat-e a férjével, aki nem katolikus, hanem protestáns, közösen az Eucharishtiához, hogy Úrvacsorát vegyenek együtt, hogy egyek legyenek az Oltáriszentségben. A pápa azt válaszolta, ha közösen lelkiismeretvizsgálatot tartotok, ha erre lelkileg közösen készültök, akkor igen. Egy házaspárnak már lehetőséget adott erre. Hiszem, ha kicsiben is kezdődik, a házaspárok, akik a szétszakadottságot fájdalmasan élték meg, hogy egyikük a katolikus, másikuk a protestáns templomba járt, átélhetik ezt a csodát, hogy egymás templomában is otthon lehetnek, nemcsak az Igét hallgatva, hanem a legnagyobb csodában, az oltárközösségben. Adja Isten, ha ezt Ő úgy akarja, még a mi nemzedékünkben megvalósuljon, hiszen az egyház látható egysége az, amelyet szeretnénk mindannyian, hiszen ezért vagyunk együtt. Isten áldja meg ezt az álmunkat. Ámen.

– A Miskolci Egyetem az egyetlen olyan felsőoktatási intézmény az országban, ahol ökumenikus lelkészség működik, négy felekezet közreműködésével, már több mint tíz éve – mondta záróbeszédében *Deák Csaba*, az egyetem kancellára. Utalt arra, hogy az általuk képviselt eszmék az egyetem értékelvű képzéseinek alapjául szolgálhatnak.

Az istentisztelet végén az összetartozást szimbolizáló kenyérdarabot kapott minden résztvevő. Az ünnepi istentiszteleten a Bartók Béla Zeneművészeti Intézet kamarakórusa is közreműködött.

G. L.

GYULAI ÉVA

„A Lévay” és Lévay

TANULMÁNYOK A FELSŐ-MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS ISKOLÁKRÓL ÉS LÉVAY JÓZSEFRŐL

Az Ábrám Tibor gimnáziumi igazgató úrral közös szerkesztésünkben megjelent kötetnek már az előmunkálatai is rendhagyóak, hiszen, kísérleti jelleggel, a Miskolci Egyetem BTK intézetei, illetve az MTA Miskolci Területi Bizottsága (MAB) Irodalomtudományi és Történettudományi–Néprajzi Szakbizottsága 2010–2013 között a Lévay Gimnáziummal közös konferenciasorozatot rendezett a MAB miskolci székházában. A négy konferencián, amelyeket az egyháztörténet és művelődéstörténet témaköreiben rendeztünk, az egyetem és a MAB történészei, irodalomtörténészei, sőt határon túli kutatók tudományos előadásai mellett a Lévay Gimnázium győztes diák-pályamunkái is elhangoztak. Célunk volt, hogy a középiskolások „testközelből” is megismerkedjenek a tudomány művelőivel, illetve, hogy a tudományos kutatói karriert pályaeorientációként is közel vigyük a pályaválasztás előtt álló tanulóknak. A Lévay Gimnázium pályadolgozatait nemcsak meghallgatták a konferencia tudós előadói, hanem már a bírálatukban is részt vettek.

A négy konferencia anyagából a kötetbe két, témájában koherens ülés tudományos előadásait válogattuk össze, azaz a Lévay Gimnázium és református iskoláztatás tárgykörét kapcsoltuk össze a névadóra, Lévay Józsefre vonatkozó kutatások eredményeivel, de a Függelékben mind a négy rendezvény programját mellékeljük, hogy a középiskolás előadók részvételét is dokumentáljuk.

Kötetünket Nagytiszteletű Csomós József, a Tiszáninneni Református Egyházkerület püspöke előszava vezeti be, amellyel a „*Hagyomány és megújulás. Innovációs törekvések az északkelet-magyarországi egyházak történetében – különös tekintettel a református egyházra*” című, 2012. március 24-én rendezett konferenciánkat megnyitotta. A teológus és egyházi vezető – intellektust és érzelmet, lelkeséget ötvöző – köszöntő szavaiban a tudomány (nem mellékesen „a Lévay” és a MAB által rendezett konferenciák) és a „*semper reformanda est*” jelszavát magáénak valló református egyház közös feladatának tekinti az innovációra, a nyelvújítás kifejezésével az „újdonságművelésre” való törekvést, azzal a reménységgel, hogy ezek az innovációs célok maradéktalanul megvalósulhatnak.

Dr. Gyulai Éva

A kötet, amely egyben a Lévey Gimnázium által indított periodika, a *Lévey Füzetek* 1. száma is, a kiválasztott konferenciák tematikájának megfelelően, két részre oszlik. Az első „fejezet” a felső-magyarországi református oktatással és a miskolci református iskolával, a Lévey Gimnázium jogelődjével foglalkozik, a széleskörű tematikát V. Balogh Judit történész egyetemi docensnek (Miskolc–Eger) a miskolci reformációra és református oktatásra vonatkozó kutatásait tartalmazó alapvetése vezeti be.

Dienes Dénes egyháztörténész professor, gyűjteményigazgató (Sárospatak) „a Lévey” elődjének, a miskolci református iskolának egy évszázados történetét tárgyalja, mégpedig a rendi korszak utolsó, a 18. század közepétől a 19. század derekáig tartó évszázadának iskolatörténetét vizsgálva, legújabb kutatásai tükrében. Ez az évszázad a 16. század második felétől működő miskolci református iskola megújulásának, sőt modernizációjának korszaka, köszönhetően az egyházi vezetés, illetve az általa 1749-ben megbízott Szalay Sámuel (1718–1792) rektor majd miskolci lelkész, és utóda, Miklós Sámuel (†1785) tevékenységének. Az iskola megreformálása minden területre kiterjedt, az 1770-es években már 7, majd 10 gimnáziumi osztály működött a rektor és pataki diákokból lett „publikus préceptorok” irányítása alatt, majd 1839-től elvált az elemi és középfokú oktatás, és 6 osztályos gimnáziumi képzés kezdődött Miskolcon, az egyházkerület legnépesebb református közösségének városában. Dienes Dénes tanulmánya nemcsak a miskolci város- és iskolatörténetnek lesz a továbbiakban megkerülhetetlen nívója, hanem a magyarországi református iskoláztatás történetének kutatását is új tudományos eredményekkel gazdagítja.

Ugrai János történész docens (Miskolc), az iskolatörténet mint önálló diszciplína ismert kutatója, a kronológiát tekintve ott folytatja az iskola történetét, ahol Dienes Dénes abbahagyta. Témája, módszere azonban különböző, hiszen a közép-európai és magyarországi iskolatörténet egyik fontos, de a kutatás (és a művelt közvélemény) által eddig talán kevesebb figyelemre méltatott szabályozása, a Habsburg Birodalomra vonatkozóan 1849-ben kiadott *Organisationsentwurf*-c. tanügyi rendelet miskolci fogadtatásával és bevezetésével foglalkozik. Tekintve, hogy a modern középiskolai rendszer, s főként az érettségi máig élő és ható gyakorlatának alapját ekkor fekteti le a bécsi kultuskormányzat a birodalom összes államában, így Magyarországon is, sőt a ma akkreditációként ismert minőségi követelmények is ekkor jelennek meg első ízben az iskolák jogi szabályozásában, a kérdés napjaink oktatási reformjai, illetve fogadtatásuk megértéséhez is hozzájárulhat. Ugrai János tanulmánya kivételes erudícióval tárgyalja: hogyan hatottak egy nagy múltú magyar református iskola működésére, megújulására a Habsburg-kormányzat modernizációs törekvései a szabadságharcot követő abszolutizmus társadalmi, politikai, sőt részben vallási restriktívát sem nélkülöző korszakában.

Győri L. János tanár, egyháztörténész (Debrecen) a kutatásban jól ismert gyakorlatot és módszert reprezentálja, amikor Dankó Imre (1922–2008) etnográfus, a történeti néprajz kiváló tudósa kéziratot hagyatékának tudományos vizsgálatára vállalkozik. A debreceni Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Levéltárban őrzött, egykor kiadásra szánt, de meg nem jelent kézirat a debreceni református kollégium

felső-magyarországi, azaz Abaúj, Borsod, Gömör, Kishont, Zemplén és Ung vármegyékben egykor működött partikuláinak (tagiskoláinak) regisztere, amelynek, Győri L. János megállapítása szerint, mára inkább metodikája lehet tanulságos a kutatásnak, hiszen adatait a kézirat születése óta eltelt közel 30 év publikációi, köztük számos forráskiadvány, jó részben módosították.

B. Kovács István etnográfus, szerkesztő, gyűjteményigazgató (Rimaszombat/Rimavská Sobota, Szlovákia), Gömör múltjának jeles kutatója a magyarországi protestáns iskolák történetének egyik fontos és kivételes intézményét, a rimaszombati *Egyesült Protestáns Gimnáziumot* mutatja be, amelynek gyökerei a 16. századig nyúlnak vissza, hiszen a kálvini hitelvekhez ragaszkodó Rimaszombaton már a 16. század második felében működött református iskola. A gömöri régió másik fontos protestáns oktatási intézménye a 17. század közepétől magyar nyelven működő osgyáni (Osgyán/Ožďany, Szlovákia) evangélikus iskola volt, amelynek a rimaszombati református intézménnyel való egyesítését már a 19. század elején tervezték a rimaszombati evangélikusok, a tényleges egyesítésre azonban csak az 1851-ben bevezetett tanügyi reform (az *Entwurf*) következtében került sor, így született meg 1853-ban a rimaszombati *Egyesült Protestáns Gimnázium*, amelynek azonban 1884-ig csak az algimnáziumi státust sikerült „akkreditáltatni”, így az első érettségi bizonyítványt csak 1886-ban adják ki a főgimnáziumban. Az iskola, amelynek számos magyar és szlovák értelmiségi, politikus, köztük Mikszáth Kálmán is növendéke volt, Trianon után, 1927-től *Csehszlovák Állami Reálgimnázium*ként magyar és szlovák osztályokkal működik tovább, és csak az I. bécsi döntést követően, 1938-tól kapja vissza korábbi nevét és egyházi státusát egészen 1945 áprilisáig, amikor a Szlovák Nemzeti Tanács megszünteti az intézményt. Az újrakezdés a rendszerváltással indul el, végül 1999-től működik Rimaszombaton a *Tompa Mihály Magyar Tannyelvű Református Gimnázium*. A szerkesztők, s reméljük, az olvasók örömeit is kifejezhetjük, hogy kötetünkben határon túli magyar kutató írását is olvashatjuk, egy olyan középiskoláról, amely, a Lévayhoz hasonlóan, régióink meghatározó protestáns oktatási intézménye évszázadok óta.

A kötet második egységében a Lévay Józsefre, mint a miskolci református gimnázium egykori tanárára, az országosan ismert költőre, illetve közéleti személyiségre vonatkozó újabb kutatási eredményekről adnak számot a kutatók. Gyulai Éva történész–muzeológus, docens (Miskolc) a Lévay Józsefről készült korabeli ábrázolásokat veszi sorba a történeti ikonográfia metodikájával. A tanulmányból kiderül, hogy Lévayról meglepően sok ábrázolást ismerünk, a legkülönbözőbb technikákkal és „médiuumokkal”, a vizitkártyán megjelenő fényképtől az egyszerű, majd reprezentatív olajportrékon keresztül az újságban és könyvben közölt sokszorosított grafikáig (még egy korabeli miskolci írka címlapján is megjelenik!); ami arra vall, hogy Lévay fontosnak tartotta (és kortársai is fontosnak ítélték) ilyesfajta reprezentációját. Arcképein ráadásul nyomon követhető a korabeli divat változása is, hiszen az 1860-as években még kötelező magyaros viseletet Lévay praxisában is fokozatosan felváltja az európai polgári viselet, csak ünnepeken ölti magára egyszerű fekete magyar díszviseletét. A ta-

nulmányt, legutolsó ábrázolásként, Lévainak a miskolci Herman Ottó Múzeumban őrzött halotti maszkja illusztrálja. A Lévai-ikonográfia kutatása, ahogyan az egyéb tudományos kutatások sem fejeződnek be kötetünkkel, ezt igazolja, hogy a kiadvány megjelenése óta két újabb fontos portré is felbukkant a szerző „látókörében”, az egyiket, egy olajportrét, a saajószentpéteri Lévai József Könyvtár őrzi, a másik pedig éppen abból az időszakból való, amikor Lévai „a Lévai” tanára volt, ez a litográfia „Az Ország Tükre” című könyvatos hetilap 1863. április 1-i számában jelent meg.

Csíki Tamás történész docens egy társadalomtörténész szemével olvassa Lévai József nyomtatásban is megjelent naplóját, így megállapítja, hogy a kiegyezés-párti (s ezzel kormánypárti), a függetlenségek politikai gyakorlatát elutasító Lévai saját panteonját, amelynek a '48-as, illetve a korabeli politikai elit igen eltérő nézetű politikusai is tagjai, az úgynevezett állampatrióta értékrend alapján állította össze. A szerző vizsgálja a konzervatív világlátású Lévai társadalomkritikáját is: ugyanúgy idegen tőle a bikszádi vásár „oláh” (román) parasztjainak világa, mint a dualizmus divatos fürdőhelyeinek szabados viselkedésű polgári, főként zsidó női vendégserege. Lévai, akárcsak kortársai, a fürdőhelyek látogatását összekötötte a társadalmi kapcsolatok ápolásával, ezt a jelenséget is a társadalomtörténet szempontjai szerint elemzi a szerző, akárcsak Lévai irodalmi ízlését, s ezzel együtt a modernizmust elutasító attitűdjét.

Lévai József

Horváth Zita történész docens (Miskolc) tanulmányában ismét a társadalomtörténész eszközeivel követi végig Lévai politikai pályáját, azaz nem klasszikus prozopográfiát olvashatunk, hanem egy kultuszában kivételes, de politikai karrierjében tipikusnak mondható vidéki, nemesi származású hivatalnok életútjának elemzését, akinek tisztviselői pályája és értelmiségi hivatása alig választható szét. Lévai már tanulmányai idején „világi” életpályát tervez, amely főként Borsod vármegyéhez és Miskolchoz kötődik, pozsonyi és – az abszolutizmus éveit alatt – pesti „kiterőkkkel”, a reformkortól egészen a dualista korszak utolsó szakaszáig tartó karrierje során azonban mindvégig megmarad a polgári átalakulás és a modern polgári állam, közigazgatás hívének és hivatalnokának. Nem véletlen, hogy Borsod vármegye legfőbb választott tisztviselői stallumát, az alispánságot is elnyeri, hivatalnokként mégis mint vármegyei jegyzőt ismeri a kortárs közvélemény és az utókor. Lévai a „helyi” kormánypárti politikus tipikus alakja a dualizmus vármegyei igazgatásában, értelmiségi attitűdje, költői hivatása azonban hivatali és közéleti pályáját is egyedivé teszi.

Porkoláb Tibor irodalomtörténész docens (Miskolc), Lévai legismertebb kutatója, naplójának kiadója, a tervezett Lévai-monográfia szerzője legújabb, a Lévai-kutatást illetően mindenképpen revelációnak tekinthető kutatási eredményeit adja közre adat-

tárral kísért tanulmányában. „Felfedezése” a 19. századi magyar irodalom- és kritikatörténet aspektusából is figyelemre méltó, hiszen Lé vayval ezentúl nemcsak mint barátja, Gyulai Pál lapjának, a *Budapesti Szemlé*nek költő-munkatársával, hanem álnevek mögé rejtőző éles hangú („epés”) kritikusa val is számolnia kell az irodalomtudománynak, hiszen „a Szemle stratégiai jelentőségű szépirodalmi bírálatait a kilencvenes évek elejétől-közepétől szinte kivétel nélkül Lé vay írja”. Kritikusai attitűdje, Porkoláb Tibor megállapítása szerint, éles ellentétben áll szelíd közéleti és hivatali magatartásával, könyörtelenül bírálja a századvég egyre szaporodó költői társaságát, főként a dilettánsok műveit, mindezt az általa (is) eszményített „népnemzeti forma és szellem” jegyében. Ezért áll szemben kritikusként Vajda János, Reviczky Gyula, majd Ady Endre költészetével is. Porkoláb Tibor tanulmányát Lé vay kritikáinak bibliográfiája egészíti ki, amelyben az irodalomtörténész, Lé vay-kutató az írói-kritikusí álneveket is feloldja.

Lé vay neve nemcsak „a Lé vayval”, azaz az ötödfélszáz éves múltra visszatekintő miskolci református gimnáziummal forrt össze, hanem általában a református értelmiségi szellemiséggel, Fazekas Csaba történész-politológus docens (Miskolc) tanulmánya azonban éppen azt bizonyítja, hogy Lé vaynál is külön kell választani a magán- és közéleti ember egyházi kapcsolatait, illetve vallásának mind költői, mind egyéb szövegeiben megjelenő aspektusait. Annak ellenére, hogy neveltetése, családja, majd tanári működése is a református egyházhoz köti, a működésében kevésbé jelenik meg reformátussága, már kortársai is inkább mint világi személyiséget, költőt, vármegyei hivatalnokot, országosan ismert közéleti férfit ismerték és méltatták, vallásgyakorlata, egyházához fűződő kapcsolata – kivéve rövid, az abszolutizmus idejére eső tanári pályafutását, amikor a református egyház visszaszorítása elleni egyházpolitikai tevékenységben is részt vett – privát szférájára korlátozódott, még a személyességet leginkább tükröző öregkori naplóiban is kevésbé foglalkozik a református vallással és egyházzal, igaz a templomba járás, az egyházi ünnepek koherens részei voltak életének. Hivatalnokként is a Fazekas Csaba által „szekularizált vallásosság” nevezett attitűd jellemzi, hiszen a kiegyezéssel létrejött politikai berendezkedésben, amelynek ő kormánypárti hivatalviselőként részese is volt, az egyházak helyzete és szerepe is megváltozott a polgári eszmék és viszonyok modern szövetében. Érdekes, hogy Lé vay költészetétől is távol áll a manifeszt vallásosság, hitbéli elmélyülése inkább csak öregkori verseiben tűnik fel, igaz, a református énekeskönyv 17. századi eredetű 277. dicséretét ma is az ő fordításában éneklük a hívek.

A könyveknek úgy is megvan a saját sorsuk, hogy szerzőik nem mindig érthetik meg művük megjelenését, így van ez Miskolc nemrég elhunyt történésze, Dobrossy István (1946–2015) esetében is, aki az 2011. évi konferencián még szerepelt az előadók sorában, az előadás szerkesztett változatának megjelenését azonban nem érthette meg. A miskolci születésű Dobrossy István, a 19. századi miskolci társadalom és személyiségek kutatójaként Lé vayhoz már pályakezdése során közel került, hiszen fiatal történész-muzeológusként a miskolci Herman Ottó Múzeumban kezdte pályafutását, ahol Lé vay tárgyi és írásos hagyatékát őrzik. Dobrossy István írása Lé vay

közéleti portréját rajzolja meg, mégpedig a korabeli miskolci és megyei társulatok, egyesületek működésének aspektusából. Nem véletlen, hogy a polgárosodás Miskolcon is a privát kezdeményezésekből létrejövő, polgári szellemű egyesületek korszaka, és az sem, hogy a helyi közélet egyre nagyobb kultusszal körülvelt szereplője, Lévay József szoros kapcsolatot ápol ezekkel a társaságokkal. A református gimnázium Kazinczy-önképzőkörét egyenesen ő alapítja 1859-ben, az alapszabályokat is ő jegyzi, de kezdeményezője és elnöke lesz az 1871-ben alakult Miskolci Polgári és Honvéd Lövészegyletnek. Rendszeresen ő mondja a reformkorban alakult két miskolci kaszinó, a Nemzeti („úri”) Kaszinó és a Polgári Egylet ünnepségeinek beszédeit, és a helyi közéletben való aktív részvételét mutatja, hogy a korban divatos ünnepi avatások, díszebédek, egyéb rendezvények elmaradhatatlan szónoka, ezt az önként vállalt közéleti szerepét azonban idős korában lassan átveszi tőle a református gimnázium jeles igazgatója, Tóth Pál.

A Lévay–Lévay-kötet, reményeink szerint, letölthető formában, tanulmányonként felkerül a Lévay József Gimnázium és Diákotthon internetes honlapjára, hogy az egész világon hozzáférhető legyen. Ugyanakkor a kötet létrehozóival már a következő közös feladatot tervezzük, ugyancsak Lévay Józseffel a főszerepben: egy olyan tudományos konferenciát, amely Lévay és kortársai költészetével, költői munkásságával foglalkozik. A konferencián helyt adnánk egy verselemző, kritikai pályázat díjnyertes diákjainak is, hogy a tudomány képviselőivel közös fórumon mutassák be díjazott elemzésüket, irodalmi kritikájukat.

*(Elhangzott a kötet bemutatóján,
a Lévay József Gimnázium és Diákotthon dísztermében február 1-jén)*

Hiteles tanúság

A hiteles szolgálatra, egymás és mások megsegítésére bízatták azt a tizenkét lelkipásztort, akiket 2015. november 21-én szenteltek fel a Tiszáninneri Református Egyházkerületben, a miskolci Deszkatemplomban. A felszenteltek a szombati ünnepi istentisztelet után önállóan választható lelkipásztorokként folytathatják szolgálatukat vidéken vagy épp a fővárosban.

– Induljatok kettesével, semmi nélkül, saruban, lábatok porát is leverni készen – ezzel a felszólítással kezdte a Márk evangéliuma 6. részének 7–12. versei alapján mondott prédikációját *Csomós József*. A tiszáninneri református püspök a tanítványok kiküldéséről szóló igehirdetésében kifejtette: nem emberi erő és hatalom formálta a felszentelendő lelkipásztorok életét, hanem Isten: Ő küldi őket a szolgálatba, hogy „örök szövetségének örömét” hirdessék az emberek között. „Hirdessétek, hogy az emberrel kapcsolatos isteni szándék nem változott, sőt, beteljesedett Jézus Krisztusban!”

Az igehirdető emlékeztetett: Jézus azért küldte kettesével a tanítványokat, hogy segítsék egymást és „hiteles tanúságtevők legyenek”. A püspök szerint utóbbira ma is nagy szükség van szavak és cselekedetek által egyaránt.

Csomós József püspök

Az új lelkipásztorok

– Isten célja az, hogy minden ember üdvözüljön és az igazság ismeretére jusson. Nektek pedig az a feladatotok, hogy amit az Úr rátok bízott, azt hitelesen, ha kell, mindent áldozva, Istenben bízva végezzétek – emelte ki Csomós József, hozzáfűzve: „semmi nélkül, saruban, Isten gondviselésére támaszkodva” indulni a szolgálatra a legnagyobbak kiváltsága.

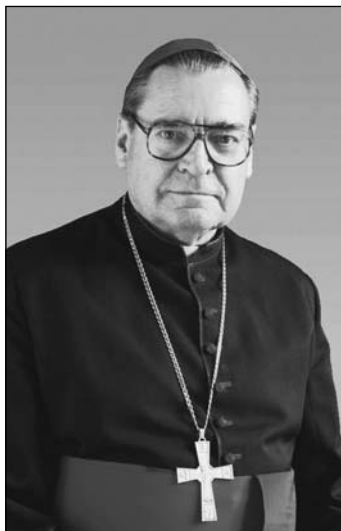
A Tiszáninenni Református Egyházkerületben idén tizenketten kérték lelkésszé szentelésüket, miután sikeres Egységes Lelkészképesítő Vizsgát tettek. A felszentelt lelkészek – *Boriné Gyüre Anita, Dévay Máté, Fodor József Benjámín, Juhászné Keresztényi Klára, Kardos Imre, Kovács Ilona, Madaras Irma, Mezei-Ablonczy Blanka, Nagy Gergely, Ottenberger Balázs, Tárkányi Csilla Edith, Vida-Czene Ildikó Adrienn* – többsége diakóniai, külföldi tapasztalatokkal rendelkezik és a Sárospataki Református Teológiai Akadémián szereztek teológus diplomát.

A lelkipásztorokat *Pásztor Dániel* lelkészi főjegyző mutatta be és eskette fel. „Legyen hát ez az óra megszentelődésetek alkalma (...) szánjátok oda egész valótokat szent és Istennek kedves áldozatul, hogy szolgálatotok által majd azokat is megszentelje Isten, akik között egy életen át szolgáltok!”

SEREGÉLY ISTVÁN

Az irgalmasság gyakorlata

A legújabb körülmények készítettek arra, hogy előadásom az Irgalmasság rendkívüli szent évének témájához kapcsolódjék. Címül azt választottam, hogy Az irgalmasság gyakorlata. Egy bevezetéssel is tartozom, mert az Irgalmasság szent évében kiderül, hogy nem tudunk mit kezdeni ezzel a fogalommal. Ha valakit megkérnénk, hogy próbáljon néhány szót szólni róla, hamar abbahagyná. Ez ma nem szégyen, hanem a huszadik század második felének és az azóta tengődő 15–16 esztendőnek a következménye, amely egészen más irányú szellemiséget táplált, a média minden eszközével, de a közoktatás sem tud ez alól szabadulni, és a közélet érdeklődése is másfelé terelődött az emberről, önmagunkról, a társadalomról, amelyben élünk, és a világról, amely sok aggodalommal tölt el bennünket a jövőt illetően. Most, amikor kereszteltem a húgom dédunokáját, ránéztem arra a kislányra: milyen jövő vár rád?

Dr. Seregély István

Mi az irgalmasság? Egy élményemre hivatkozom. Sankt Gallenben volt a '90-es években egy konferencia, ahol az ebédnél újságírók vetek körül, meggyőződésem szerint jóakarátú, keresztény emberek. Kíváncsiak voltak arra, hogy egy Keletről érkezett katolikus püspök mit mond nekik az ő keresztény szolgálatuk érdekében. Azt kérték, mondjak néhány témát, amiről ma érdemes írni, érdemes utánanézni. Akkor azt mondtam – még II. János Pál idejében –, hogy az irgalomról írjanak. Azt válaszolták, hogy ez senkit nem érdekel.

Ki merem mondani, ameddig az irgalmasság nem kap szerepet a mi egyéni életünkben, az emberek legkisebb közösségében, a családban, és az egyformán gondolkodó emberek életében, addig az emberiség tovább süllyed a nem törődöm a holnappal nyomorúságába.

Mi az irgalmasság? Egy általános tudatlanság húzódik meg ebben a kérdésben, noha már közel egy fél évszázada ünnepeljük az irgalmasság vasárnapját, és ma már elkészült és Európa-szerte zarándokhely Krakkóban, az Irgalmasság bazilikája. Mindenhol ismerik már az Irgalmas Jézus ismert, különleges képét, a fehér és piros

sugárral a szívéből. Azóta az irgalmasság mégiscsak az érdeklődésünk körébe került, de a legújabb időkben, Ferenc pápa idejében terelődött a keresztény érdeklődés egy kissé az irgalmasság felé. Régen nem így volt. Az irgalom nem XX., meg XIX. századi szó, hanem a legrégebbi keresztény terminológiába tartozik. Igen sokat emlegették. Tessék arra gondolni, hogy a misében ma is ismétlődik a Kyrie eleison, ami azt jelenti, hogy Uram irgalmazz.

Nem is szólva a keleti liturgiákról, ahol sokkal több, akár ötven Uram irgalmazz is előfordul egy-egy istentisztelet keretében. Ezért kell egy kis történelmi visszatekintés, hogy mikor indult el az irgalmasság iránti érdeklődés és törekvés a világon. A XX. század elején élt egy lengyel parasztlány, aki szerzetesnő lett. Rendkívül gyenge egészsége miatt hol itt, hol ott próbálták elhelyezni. Ő volt szerzetesi nevén Faustyna Kowalska. Naplót írt a lelki élményeiről. Senki sem figyelt rá. Látomásai nyomán először egy litván, később egy lengyel festőművész készítette el az Irgalmas Jézus képét. Kissé szláv jellegű műalkotás lett belőle, ezért elakadt Európában a tisztelete. Magam is meglepődtem, hogy volt egy időszak, amikor az Apostoli Szentszék valamelyik kongregációja nem engedte terjeszteni ezt a képet, mondván, nincs nyoma a keresztény történelemben.

A II. Vatikáni zsinat után kapott erőre az irgalmasság ügye. A kezdetei visszanyúlta a német megszállás idejére. Amikor az 1934-ben fiatalon elhunyt szerzetesnőnek a sírja mellett vezetett el az útja egy bizonyos Karol Woytila nevű munkásnak, aki egy kőfaragó üzemben dolgozott, hogy el ne vigyék kényszermunkára, mindig virágot látott egy síron, és utána nézett, hogy kinek a sírja. Megtudta a közeli kolostorban, hogy Faustyna Kowalska nevű apácáé, akinek egy naplója maradt hátra. Elkérte és ma már a világ nagyon sok nyelvére van lefordítva ez a napló. Ez az ember meglátta, hogy a Gondviselés, amelyik megígérte az apostolok idejében, hogy az ő munkájukat jelekkel fogja kíséreni, és ezek a jelek ma is megtalálhatók, ezt a leányt is kiválasztotta, hogy eszköze legyen az irgalmasság ügye újraélesztésének.

Ez a Karol Woytila 1978-ban II. János Pál néven Péter utóda lett. Nem csoda, hogy pártfogásába vette az ügyet, boldoggá avatta Faustynát, megépíttette az Irgalmasság bazilikáját, elrendelte a húsvét utáni első vasárnapra az Irgalmasság ünnepét. Most, második utóda, Ferenc pápa, 2015. december 8-tól 1916. november 20-ig rendkívüli szentévet rendelt el, az Irgalmasság szentévet. Az ilyen rendkívüli intézkedés felkelti a világ érdeklődését, hogy miről van szó?

A következőkről van szó: ezt a világot a Mindenható Isten olyannak teremtette, amelyik alkalmas arra, hogy az Isten képére és hasonlatosságára teremtett ember boldoguljon benne. Megadja a mindennapi kenyerünket. Felépíthetjük benne otthonainkat. Meg van az alapja az ember szellemi tevékenysége kibontakozásának és annak praktikus következményének, a technika fejlődésének. Mi már megszoktuk annak az életnívónak a jelenlétét, amelyben élünk. Ezen épp vasárnap gondolkodtam el, amikor lementem gyóntatni a misénk előtt, és vaksötét volt a templomban, nem égett a villany. Kétszáz évvel ezelőtt is így, két gyertya fénye mellett böngészte a pap a misekönyvet és imádkozott együtt a hívekkel.

Ennek ellenére, hogy az Isten ilyen világot teremtett, állandóan baj van benne. Legyen az akár a mostani migrációnak a világ vezetői részéről össze-vissza értékelt nyomorúsága, amelynek megvan az az alapja, hogy a sűrűn lakott területek lakói időnként felszedik a sátorfájukat, és elmennek oda, ahol kevesebb ember lakik. Gondoljunk arra, hogy Kínában egymilliárd-háromszázmillió ember lényegesen alacsonyabb életszínvonalon dolgozik, de az iparcikkeik mindenhol elérhetőek. Ez hasonló Indiában is és hasonló az Európához közelebb lévő területeken – ez az arabokat, a perzsákat jelenti –, és ezekről a helyekről, sőt Afrikából is elindulhat az a hullám, amelyet népvándorlásnak neveznek. Ez nem két év alatt múlik el, nem is öt év alatt, hanem akár két-háromszáz éven át tarthat. Ha Európa életképtelensége tovább romlik, akkor az lesz a vége, hogy teljesen új kultúrképe lesz a világmindenségnek.

Hogy foglalkozom az irgalmasság ügyével, ezzel a jelenséggel is foglalkozom, és ki merem mondani, ha ez így megy tovább, a mi liturgiánk is meg fog változni. Ránk kényszeríti az idegen területekről ide érkező lakosság a saját istentiszteleti szokásait. Mást ne mondjak, például a táncnak is szerepe lehet majd a liturgiában. A pápa boldoggá avatta Teréz anyát, most a szenttéavatásra készülnek Kalkuttában. A felajánló körmenet echte indiai tánc volt, gyertyákat égettek egy tálnak a közepén, amiben valamilyen illatszert is volt, és mindenki halálos csendben hallgatta és nézte ezt a felvonulást. Mi lesz ebből, mert engem már nehéz lenne táncra készíteni.

Ha ez így van, hogy az ember mindig csinál valami bajt, akkor az Úristen miért teremtette meg ezt a világot? Azért, mert ebből is megcsinálja, amit akar. Az Istennek ez az álláspontja, ez a magatartása. Amivel jó világot teremtett és a rosszat is kijavítja, az az irgalom. Ingyen jóság a rosszal szemben. Ingyen jóság a házastársak egymás iránti szeretete is, én a tied, te az enyém. Fialat házaspárt eskettem annak idején, még ma is azzal búcsúznak egymástól esténként, hogy érted élek. Ezt annyira megszokták, hogy mindig eszükbe is jut. Ez a Mindenható Istennél abban nyilvánul meg, hogy nézz a feszületre, jusson eszedbe, hogy én az életemet adtam azért, hogy mindent helyrehozzál.

A világnak az alaptörvénye a hatás-ellenhatás törvénye. Ez mozgatja az egész univerzumot. Az élővilágot, az ember élő részét, kivéve a szabadságát. Mert nem ösztönszerűen, gépként teljesítjük a feladatainkat, végezzük a munkánkat és a tudományunkat, hanem szabadon. Ezért van baj, mert a szabadságunkat úgy használjuk fel, hogy tudjuk, könnyebb rossznak lenni, mint jónak. Ez a világ nyomorúsága, amelyre az Úristen válaszolt a kereszten és azt mondta: kifizetek mindent, mindenkor.

Egy ember halálos ítélete és kivégzése elég? Elég, ha az az Isten volt. Ő saját maga, a végtelen Isten vállalta, hogy helyrehoz mindent. Azóta lett jelvényünk a keresztnél, ami hirdeti a szeretet törvényét: nincs nagyobb szeretete senkinek annál, mint aki életét adja a barátaiért. Ma már tudjuk, hogy az irgalmat is hirdeti: ne félj, megváltottalak! Neveden szólítottalak, enyém vagy!

Milyen szégyen lenne az Úristen részére, ha ezt nem tartaná meg. Nem kell félni senkinek. Ami ellen meg kell indítani a harcot, az a janzenizmus volt, amely körülbelül kétszáz év óta meghatározta a világ keresztény gondolkodását, mert mindig azt hirdette, hogy az Isten megbüntet. A bűnt biztosan megbünteti, a bűn és a bűnhődés egymástól nem választható el, de a teremő Isten megoldja ezt a kérdést. Ferenc pápa állandóan mondja, hogy az Úristen nem fárad bele az ember iránti jóságába. A rossz ember jóságába sem. Neki az a szándéka, hogy mindent helyreállítson, és erre felhasználja az emberi haszontalansággal okozott bajokat is ezen a világon. Amikor az ember bajban van, rögtön mondja: Istenem, segíts! Mikor nem tudunk valamit megoldani, mint a mostani helyzetet, az emberek kezdenek érdeklődni a gondviselő Isten mindent megoldó szeretete iránt.

Ha az Úristen megoldja ennek a világnak minden gazemberségét, akkor minden rendben van. Csak: ezt soha nem fogja ránk kényszeríteni, mert szabadnak teremtett minket. Ezt nekünk kell kérni és elfogadni. Azt már egy elsőáldozónak is meg kell tanulni, hogy a jó Istentől bocsánatot kell kérni. Mi ez? A bűntudatból fakadó normális emberi magatartás. Ha én odahaza ügyetlenségemben összetörök egy edényt, akkor tudom, hogy ezen segíteni kell. Ez van akkor is, ha az ember az életében hibázik. Azoktól, akik ennek kárát látják, bocsánatot kell kérni. Így derül ki, hogy az irgalmasság a rossz helyreállítása. Elsősorban az Úristennel szemben próbálok rendezni a dolgomat. Ez is új dolog? Akkor miért mondjuk minden nap a Miatyánkban, hogy bocsásd meg a vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk... A régiek tudták, hogy ez így van... Ami megtörtént, nem lehet meg nem történtté tenni, de az Isten mindenható szeretete megbocsát.

Nem részletezem tovább, a kereszténység húsvéti ajándéka, a bűnbocsánat szentsége, kétezer év óta nyújt lehetőséget minden embernek arra, hogy az élete utolsó pillanatában is bízson abban, hogy irgalmas az Isten, hazafogad engem országába. Főleg akkor, amikor rájövök arra, hogy mindennek vége, a bőrömből is ki kell bújni, és akkor elfogadom az Isten irgalmas kezét. Ez nem egy mai teológiai ötlet. A Jelenések könyvében kell elolvasni Szent János látomását, aki azt mondta: láttam, hogy az Isten trónusa és az Isten Bárányának a színe előtt megszámlálhatatlan embertömeg áll. A győzelem palmaágával és hófehér ruhában.

Egy párbeszéd magyarázza meg a látomást: kik ezek a fehérruhások? A válasz nagyon egyszerű: ezek azok, akik a földi élet harcából jönnek és fehérre mosták lelkük köntösét a Bárány vérében. Tehát nem őrizték meg ártatlanul magukat, mert ilyen nincs, hanem mindig gondjuk volt arra, hogy fehérre mossák lelkük kegyelmi köntösét. Ha megszámlálhatatlan a sokaság, én bízom benne, hogy mindnyájan ott leszünk.

Nincs is pokol? Van, mert a lehetőséget biztosítani kell annak, aki semmit nem akar elfogadni Istentől. Már többször elmondtam Páter Lippert történetét, akitől megkérdezték, miért nem engedi meg Isten, hogy aki akar, kijöhessen a pokolból? Megengedi... A mennyből minden nap megy egy busz a pokolba, hogy felvigye azokat, akik fel akarnak jönni, de minden nap üresen megy vissza. Ennek két oka

lehet, vagy nincs ott senki, vagy aki ott van, nem akar feljönni. A sátánnak is ez a tragédiája: mindent, csak ne az Istenért...

Hála Istennek, azért halt meg Jézus a kereszten, és azért rendezi úgy a teremtés rendjét, hogy az emberek előbb-utóbb rásejtsenek erre és azt mondják, Uram, segíts rajtam! Igen, visszakanyarodni hozzá. Ezért ennek az esztendőnek egyik üzenete, hogy végre belássuk, nem vagyunk ártatlanok. Vannak az életünkben olyan dolgok, amelyeket szeretnénk, ha nem lennének. Ezeket újra és újra Isten irgalmába ajánlom, és nagyon sajnálom, hogy így történt, de ezen már nem lehet változtatni. Változtasson az Isten végtelen irgalma.

Milyen ez a változtatás? Nem matematika! Jézus Krisztus világrendje, ahol 99 ártatlannál jobban örülnek a megtérő embernek. Nem olyan országot készített az ő népének, a földön járó embereknek, amelyről ne a legjobbakat kellene feltételezni. A feltétel, hogy meg kell bocsátani. Az is benne van a Miatyánkban, hogy bocsásd meg a vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. Ez azt jelenti, ha mi az Isten képére és hasonlatosságára teremtett emberek meg akarjuk nyerni a mindenható Isten irgalmát, akkor az a válasz: hozzám hasonló vagy, csináld azt, amit én! Tessék megbocsátani!

Itt bukik meg a mi századunk, amelynek eszébe se jut, hogy megértő és megbocsátó legyen, hanem bűnbakot keres! Azért van ilyen nyomorúság, mert XY vezeti az országot, azért, mert ellopják a pénzünket stb. De hogy én, a magam részéről igyekeznék önmagamat karbantartani, hogy ne azonnal másokra kenjem a bajt, arról megfeledezünk. Az első tennivalónk, hogy meg kell érteni, én is ugyanolyan ember vagyok, mint a többi, részese vagyok annak, hogy a világ sora hogy alakul, s ezért nekem a többiekkel együtt kérem kell az Úristent, nem tudunk rendet csinálni, légy szíves, tarts rendet.

A második feladat pedig, hogy egy közösségben az ember maga nem tud megoldani semmit, csak úgy lehet ezt megtenni, ha a közösség tagjai egymást megértő, megbocsátó magatartást tudnak tanúsítani. Ha mindig a megtorlásra akarjuk építeni a holnapot, abból nem lesz semmi. Az emberek nagy része hál' Istennek, normális, ha ez a gondolkodás előrehalad, van rá reményünk, hogy az Istentől bocsánatot kérő szavunkhoz hozzá tehetjük: én is megpróbálok megbocsátani a többieknek, pedig elég sok bajt okoznak nekem.

Ebből az következik, hogy ha az Isten erre építette a világot, hogy Ő helyrehozza a mi bajainkat, akkor nekünk is arra kell építeni a világunkat, hogy amennyire tőlünk telik, elintézzük, ne legyen egymással szembenálló, mindig a másikat okoló, az ember életét megkeserítő dolog a földön.

Az elején mondtam, az előadás címe Az irgalmasság gyakorlata. Amit nekem csinálni kell. Ez két irányban történik. Egyrészt az emberi rossznak, a bűnnek, az ellenem irányuló sértésnek, fájdalomnak, kellemetlenségnek, súlyos bajnak próbálom megérteni az okait. Nem azt mondom, hogy ettől jó lesz a dolog. Szó sincs róla. De belátom, mi miatt történt. Ez az Úristen magatartása is. Ő ismeri azt a genetikus örökségünket, ami őseinktől bennünk van, és meghatározza az életünket. Ő az,

aki tudja, milyen körülmények között éltünk, mire nyílt lehetőségünk. Azt például nem kell magyarázni, hogy negyven esztendő Isten ellen irányuló közéletének megvannak a nyomai, és hosszú időn át megmaradnak, mert csak nemzedékeken át javul a nemzedékeken át elrontott élet.

A másokkal szembeni megbocsátás egy mindennapi magatartást tételez fel. A pápa azt mondta, hogy egy családban három szót mindenkinek jól kell ismerni: kérem, köszönöm, bocsánat. Egyiket sem lehet kihagyni, mert velem szemben is csak ezekkel a fogalmakkal lehet az emberi életet helyreigazítani. A súlyosabb bukásoknál nincs más megoldás. Hallom a választ, igen, én megbocsátok, de nem tudom elfelejteni. Az elfelejtés és a megbocsátás nem ugyanaz. Az ember nem tudja elfelejteni azokat a súlyos hibákat, amiket ellene elkövettek, de nem akarja megtorolni, nem akar bosszút állni. Ez a bocsánat jele. Lemondok a megtorlásról. Felejteni nem tudok, sokszor emlékszem rá (mindenkinek van mire emlékezni...). Ahol nincs jelen a bosszúnak és megtorlásnak a szándéka, az emberek együtt tudnak élni.

A jugoszláv háború után, amikor mindenféle békefenntartó seregek vonultak a Balkánra, egy magyar katonatiszt Koszovóban írt egy cikksorozatot, amit megdöbbenve olvastam, miszerint ott békét teremteni nem lehet, ahol az emberek őrzik a családoknak előző nemzedékeiben elkövetett gazemberségeit. Megölték az öcsémet, nekem még abból a családból meg kell ölnöm valakit. Mit csinálunk? Bezárkózunk a szobánkba, nem barátkozunk senkivel, nem megyünk ki, mert hátha akkor csapnak ránk? Ez nem megoldás.

Kittenberger Kálmán könyvében olvastam véleményét arról, szerinte Afrika miért maradt el. Egy faluban megismerte azt a szabályt, hogy ha találkozol egy mérges kígyóval, meg egy szomszéd törzsbelivel, hagyd elmenni a kígyót, de a szomszéd törzsbelit tedd el láb alól.

Észre kell venni, ki a nagyobb. Példa rá egy gyerektörténet. Arról szól, hogy bevásárláskor a mamát becsapták, és amikor otthon kipakolják az árut, a mama rájön, hogy 500 forinttal becsapták. Odamegy hozzá a gyerek és kéri a csokoládét, amit neki vettek, és kap helyette egy nyaklevest. A gyerek elvonul, de az anyja visszahívja. Nem te vagy a hibás, kisfiam, mondja neki. Engem csaptak be a boltban, és ideges voltam, bocsáss meg. Mikor jutunk el ide?

A mai világ nyomorúságának oka, hogy a haszon érdekében minden más csak harmadrendű. Aki nem bírja, az pusztuljon! Ezt nem én, hanem egy magyar liberális politikus mondta nyilvánosság előtt a televízióban, hogy nem azért van a világ, hogy segítsünk egymáson, hanem aki bírja, az csinálja, aki nem, az pusztuljon. Már egy családban nincs ilyen, nemhogy egy társadalomban. Ennek egyik megnyilatkozása, hogy újabban a hazugság törvényes cselekedet. Bele van iktatva nemcsak a politikába, hanem a gazdasági életbe is. Be tudom-e csapni a kuncaftot? Még akkor is, ha pályázatról van szó, ha közbeszerzésről van szó, akkor is, ha nemzetközi üzletről van szó, legyen az a paksi atomerőmű.

Az irgalmasság nemcsak a bűnnek a bocsánata, hanem a következményeinek a

megszüntetése is. Azért, mert megszidom a másik embert, mert eltörte a telefonomat, attól még nem javul meg a telefon. Mennyivel lettem szegényebb ettől, azelőtt nem is volt telefonom... Próbálom értékelni a kárt, és kiderül, ennél nagyobb bajok is történhetnek. Erre jó példa Foucauld atyának egyik feljegyzése: zúgolódtam, hogy kényelmetlen a cipőm, kellene egy másikat szerezni. Ezt addig mondogattam, míg találkoztam egy emberrel, akinek lába sem volt. Nem muszáj mindennek meglenni ahhoz – főleg nem a másikkal összehasonlítva –, hogy élni tudjunk.

Honnan származik ez a keserves szemlélet a mai világban? Az önzésből! Az önzésnek világszínpadot a '68-as ifjúsági forradalmi események adtak, amikor a hippik megjelentek azzal, hogy az öregek nem tudnak semmit, majd mi megcsináljuk, átalakítjuk a világot, ahogy nekünk tetszik. Akkor volt a magyar gimnáziumokban egy versírási pályázat. Akkor ilyen gondolat született meg egy fiatal magyarnak az eszében. Verset írt arról, hogy az én gőgje. Így hangzik: Büszke vagyok, hogy én vagyok én. Számomra bűneim éppoly szépek, mint az égre törő hősi szenvedélyek. Büszke vagyok, hogy én vagyok én. A magam fogalma a nagyvilág nekem. Én parancsolok és én engedelmeskedem. Büszke vagyok, hogy én vagyok én. Büntethetetlen, édig emelhetem magam. A bűrsák, amely én vagyok, önmagával telve van. Büszke vagyok, hogy én vagyok én. Sajátmagam szerelme, cinkosa, tanára, alánya, állítmánya, gátja és határa.

Mire lehet menni ezzel? Erre lehet házasságot építeni? Ezzel a verssel megnyerte a pályázatot az iskolájában. Honnan ered ez? Hazulról. Ameddig a szülő el akarja hitetni, hogy ő tökéletes a gyerekével szemben és mindent megtorol, az ne csodálkozzon, ha a gyerek azt mondja, csak várd meg, míg én is megnövök.

Még egy történet. Kinek kell segíteni? Egy családban volt három fiú és egy kislány. A lány kissé nagyszájú. Egyszer hazajött az iskolából, hogy most elmegy egy szánkóversenyre, mert az osztálytársai is mennek. Mondták neki, hogy olvad a hó. Nem baj, fogta a szánkóját, elment. Felborult, összetörte magát, aztán hazament. Nem mert bemenni, állt az ajtó előtt és bőgött. A fiúk nézték az ablakon át, hogy mi lesz ebből. Látták, hogy az édesanyjuk kinyitja az ajtót, kiszalad, felemeli a kislányt, behozza, megmosdatja, a kislány sír, bocsánatot kér. A mama megsimogatja, hogy minden rendben van. A három fiú felháborodik, bezzeg, ha mi csináltuk volna, mi lenne? Az anyjuk megkérdezte: látjátok, milyen állapotban volt? Melyiknek jutott eszébe közületek, hogy segítsen rajta? Ki segítsen rajta, ha nem az anyja? Megszűnt a lázadás. Az anya nem azt mondta, hogy nem csinált semmi bajt, de tudta, ezen nem lehet másképp segíteni.

Ez volna jó, ha a munkahelyeken is megéreznék az együttműködők, hogy a másoknak a hibája miatt nem ordítani kell, hanem segíteni neki. Mikor lesz meg az emberek között ez a szolidaritásnak nevezett együttérzés? Ezt a hibát éppúgy elkövethettem volna én is, éppúgy fenyegethetne engem is a kártérítési kötelezettség, de ha összefogunk, nem történik semmi baj.

Észrevettem, hogy az emberek egymás iránti jóakarata, amely a rosszból jót csinál, nem ritkaság. Szombathelyen történt, egy vasutas mondta el a történetet. Egy

fiatal mozdonyvezető nem szabályszerűen fékezett, úgyhogy a kerék megállt, de a súly miatt a mozdony ment, csúszott tovább. A kerék egy része megkopott, és amikor később tovább ment a vonat, a kereke kattogott. Amikor beértek az állomásra, lekapcsolták a mozdonyt, bevitték a fűtőházba, lesztergályozták a kereket. Ez volna a normális emberi magatartás, amelyért az irgalmasság évét meghirdették. Gondolkodj azon, ha lármázol, mennyivel lesz kevesebb a bajod? Semmivel, csak több.

Az Isten szeretete irgalmas szeretet, a szeretet belső oldala, amely nem azt nézi, hogy megérdemli-e az illető, amit teszek neki, hanem hogy meg tudom-e tenni neki? A rosszat helyrehozva... Az ember legyen az Isten képmása. Legyen jó és tegyen jót mindenkivel. Amennyire tőle telik, számítgatás nélkül. Mivel ez nem megy hibátlanul, menjen irgalmasan. Ha egy családban ilyen szellem van érvényben, ahol mindenki tudja, mi a kötelessége, és ha a másik hibázik, azon segíteni kell, ott nem lesz válás, nem lesz botrány. Mikor éri el a globalizált világ médiával vezérelt szellemisége ezt a felfogást, amelyre annyira szükség van, hogy ahol elfogadják, annak az emberi közösségnek van jövője. A többi megöli magát.

Mi ez tulajdonképpen? Nem más, mint az irgalmasság testi, lelki cselekedetei. Mi megtanultuk és az imakönyvekben is megvan, hogy az irgalmasság testi, lelki cselekedetei kétszer hét, azaz tizennégy szóból áll, de nem erről van szó. Nemcsak az étel, ital, a betegápolás, a ruha és egyéb dolgok megadása, hanem a bajoknak a helyrehozása az, ami a bajokon túlemeli az embert.

Kezdjük el a családuknban. Erről kell egymás között beszélni a szülőknek a gyerekekkel. Mi egymásért élünk, egymás hibáinak kiigazításáért fáradozunk, mert kívülről nem várhatunk semmit. Jó volna, ha erről az iskolákban is szó lenne. Hol vagyunk még attól, hogy az erkölcstanként bevezetett tantárgyban ne csak arról legyen szó, hogy mit kell csinálni, hanem arról is, mit kell helyrehozni, mert ez is törvénye az erkölcsiségnek. Ez tesz hasonlóvá a mindenható Istenhez. Hogy aztán mikor jut ez el a nagyvilágba, hogy ne vicsorogjanak egymásra a különböző vezetők, hogy a saját pozíciójukat megőrizzék, vagy megszerezzék...?

Megmaradásunk érdekében nem lehet életet, családot, munkahelyet, társadalmi problémákat irgalom nélkül megoldani, csak ez segíti át a világot az erkölcsi váláságon, amelybe belekerültünk. Mindenki ilyen. Van egy háttérben lévő irgalmas nép, egy maradék, amelynek nincs nyilvánossága, mert nem szerepel a televízióban.

Jézusom, bízom benned! A közismert fohász olvasható ezeken a képeken. Nem azért ilyen vadult ez a világ, hogy ne lehessen belőle kimászni. Taníts meg minket erre a gondolkodásra! Amely jellemző a Te evangéliumod minden szavára és történéseire. A példabeszédei miről szólnak? A magatartása milyen volt? Az utcanővel, a házasságtörővel, a bankárral, akit mindenki gyűlölt. Rendet tudott teremteni? Igen, és ezért lett törvény, hogy legyetek irgalmasok, hogy nektek is irgalmazzanak. Ha ti nem tudtok megbocsátani embertársaitoknak, hogy várjátok, hogy a ti mennyei Atyátok megbocsát nektek? Ezt, mint minden igazi értéket, kényszeríteni nem lehet. Ezt szabadon, önként kell vállalni annak, aki átgondolja, Isten előtti őszinteségben.

Egy képet kell választani ebben az esztendőben a Szentírásból, ami bekerülhet imakönyvbe. Én megtaláltam az irgalmas szamaritánus képét. Egy idegen, akit nem sokra becsültek Izrael földjén, meglátja a magatehetetlen félholtat, és nem azon gondolkodik, lehet-e még segíteni rajta, hanem segít. Olajjal és borral megtisztogatja sebeit, felteszi teherhordó állatára és beviszi Jerikóba, a legközelebbi fogadóba. Két dénárt ad a fogadósnak, hogy neki most el kell mennie, de ha többet költ rá, amikor visszajön, megfizeti. Mit kapott ezért? Ő, személy szerint semmit. De az az emberi közösség, amelyik ezt megtapasztalta, akár a meggyógyuló beteg, akár a fogadós, akár pedig az utólag híret vettek, az a zsidó pap, aki ismerte a törvényt, és tudta, mit kellett volna tennie, annál többet. Ez az, amire szükség van, hogy ilyen kép emlékeztessen bennünket, hogy akár én csináltam a bajt, akár nem, az csak akkor fog elmúlni, ha én segíték!

(A Szent Anna Kolping-házban január 11-én elhangzott előadás szerkesztett változata)

Az Irgalmasság szentéve

Az Irgalmasság évét decemberben nyitotta meg a Szentatya és megnyitotta az Irgalmasság kapuját is, amely mintául szolgált minden más kapunyitáshoz, amit mi Máriapócscon követtünk Fülöp érsek atyával, hogy az oda zárandoklatra érkezők átérezzék ugyanazt, amit Rómában a szent kapu átlépésekor tudnak átérezni.

A szentév jelentőségéről, annak tartalmáról szívesen beszélek, még szívesebben a mi Urunk, Jézus Krisztus irgalmáról, amelyre minden imádságunkban utalunk. Eszembe jut, hogy ilyenkor, a nagybőjti zsolozsmában hányszor és hányszor ismételtetjük csöndesebben vagy hangosabban a vámos fohászát: Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek. Amikor Szent Efrém fohászait mondjuk, görög szokás szerint a vámos imádságát, az irgalomlekerő imádságot tizenkétszer mondja csöndesen a pap. Olykor csak a meghajlást látjuk, de ez az irgalom leedsésének a gesztusa.

Ahogy annak idején, négy-öt évvel ezelőtt az első püspöki katekézisek során az irgalmas és emberszerető Istenről beszéltem, mindazt feleleveníthetném, és nagybőjti énektárunkból idézhetném azt a 832 alkalmat, ahol az Isten irgalmára apellálunk ezekben a szent napokban. Most mégis, a mai este fő mondanivalóját a Szentatyára hagyom, hiszen ennek a szentévnek a kezdeményezője ő volt, ő írta elő, hogy mik az egyetemes Egyházban azok a fő irányvonalak, amelyek érdekében újra meg újra összegyűlünk sajátos alkalmakra is. Elsősorban ezt szeretném a mai estén közzétenni.

Ennek a tavaly májusban közhírré tett és decembertől megindult szentévnek a legfőbb célja az, hogy a mindennapjainkban éljük meg az irgalmasságot, mely az Atyától szüntelenül árad felénk. „Az irgalmasság arca” kezdetű bullája végén fogalmaz így Ferenc pápa. Azt gondolom, így fogalmazhatjuk meg ennek a szentévnek legfőbb teendőjét és mondanivalóját. De hozzát teszi azt is, hogy ebben az évben engedjük, hogy Isten megleljen bennünket, mert az irgalmasság nem a mi kezdeményezésünk. Ahogy a Szentírás végén Szent János evangélista első katolikus levelében is olyan világosan olvashatjuk: nem mi szeretünk először, hanem Isten szeretett először minket, és minden szeretet ebből a megelőző szeretetből fakad. Így van ez az irgalmasság terén is.

Amikor egy iskolakápolnában gyűlünk össze, fontos tudatosítanunk, hogy még ha idősebb fejtel jöttünk is ide, az irgalmasság iskolájába léptünk be. Mindenütt, ahol katolikus templomokban Isten irgalmáról elmélkedünk, az irgalmasság begyakorlásának az iskoláját éljük át, és ebben az iskolában szemünk előtt van az irgalmasságnak megtestesült ábrázata, a mi Urunk, Jézus Krisztus arca. A Szentatya így kezdi szentévi bulláját: Jézus Krisztus az Atya irgalmasságának arca. A szentatyák még a legelső évezredben – amikor keleti és nyugati keresztények ugyanazon szentatyáknak, tanítóknak elveit, elmélkedéseiket és prédikációikat hallgatták – úgy fogalmaztak, hogy életünk ideje egy festőműhelyben telik el. Diadokhosz püspök írta le nagyon szép szavakkal, hogy életünknek legfőbb programja az, hogy Jézus Krisztusra szögezzük a tekinte-

tünket, és ahogyan a portréfestők először csak egy-egy alakot rajzolnak meg, aztán viszik rá a színeket, úgy lassanként engedjük, hogy életünkben is kialakuljon Jézus Krisztusnak, az irgalmas Fiúnak az arca.

Az irgalmasság iskolájában, egy istentiszteleti helyen, egy ikonosztázion előtt az irgalmas Krisztust tartjuk szem előtt, és kérjük Istenünket, hogy az Ő arcvonásai, az Ő cselekedetei bennünket is mélyen megérintsenek, átalakítsanak. Ahogyan a portréfestők újabb és újabb színeket visznek fel az alkotásukra, a szentatyák tanítása szerint a legszínesebb portré akkor lesz készen, amikor a szeretet erényét is mindenestől felvitték erre a képmásra.

Jézus Krisztus irgalmát akkor értjük meg, akkor fogjuk tükrözni, ha az Ő szeretetében fürdünk meg, s általa a Szentháromság egy Isten szeretetét tesszük magunkévá. Nagyon szépen fogalmaz a Szentatyá: Ha Jézusra és az Ő irgalmas arcára szegezzük tekintetünket, képesek leszünk befogadni a Szentháromság szeretetét. Jézus azt a küldetést kapta az Atyától, hogy a maga teljességében nyilatkoztassa ki az isteni szeretetnek ezt a misztériumát. Isten szeretet, és ez a szeretet vált láthatóvá, tapinthatóvá, megfoghatóvá Jézus egész életében. Az evangéliumból világosan megismerjük, hogyan sugároz ki ez a szeretet mindazokra, akikkel Ő találkozik.

Az Irgalmasság szentéve tehát sürgető meghívás mindnyájunk számára, hogy tekintetünket az irgalmasságra szegezzük, hogy Krisztus Urunkhoz hasonlóan mi magunk is az Atya cselekvésének hatékony jeleivé váljunk. Már nem pusztán egyéni alakításokról van szó. A Szentatyá nagyon határozottan írja elő az egész katolikus egyház számára, hogy erősebbé és hatékonyabbá tegye a hívők tanúságtételét erről az irgalmas Atyáról. Minden keresztény számára egy újszerű kihívás lehet ez, szerte a földkerekségen, hogy még nagyobb lelkesedéssel és meggyőződéssel tegyen tanúságot a hitéről, mert közös felelősségünk az, hogy az Atya szeretetének eleven jeleivé váljunk ebben a mai világban.

Nem pusztán a tavaly tavasszal megszerkesztett és ősszel világszerte meghirdetett bullájában, hanem azóta is, újévi, majd nagyböjti üzenetében is visszatért a Szentatyá erre a nagyon fontos gondolatra. Legutóbb most, a nagyböjt első napjára küldött üzenetében hivatkozott erre a számunkra nyilvánvaló példára, Krisztus Urunk irgalmára, aki az Atya irgalmasságának képviselője; és kéri, hogy az isteni irgalmasság ragyogja be bármelyikünk életét és a felebaráti szeretetre ösztönözzön bennünket.

Ez a felebaráti szeretet az elmúlt évszázadokban európai kultúránkban a humanizmus egyik jelszava is lett. Azok, akik vallás nélküli, Isten nélküli világot akartak teremteni maguk köré, szintén hivatkoztak testvériségre, illetve a másik ember iránti jószágra. Úgy tűnik, hogy az ateista humanizmus nem hozta meg gyümölcsseit, sőt, Európának egy nagyon súlyos dekadenciáját eredményezte. A Szentatyá arra szólít fel bennünket, hogy ez a testvéri szeretet, az irgalmasság cselekedeteinek gyakorlása leghitelesebb forrásból, a Szentháromság egy Isten szeretetéből fakadjon, és akkor hitelessé válhat az a cselekvés is, amely sajnos, öreg kontinensünkön sokfelé hiteltelen maradt.

Hitünk mindennapos és kézzel fogható cselekedetekben mutatkozzék meg! – Ez a cél, és a nagyböjti üzenetnek ez a lényege. Az irgalmasság cselekedetei arra irányulnak, hogy felebarátunkat testileg és lelkileg segítsük, és tudatában legyünk annak, hogy

ennek alapján leszünk majd megítélve, hogy enni adtunk-e nekik, látogattuk, vigasztaltuk-e testvéreinket és tanítottuk-e őket? A Szentatya gyakran visszatért újévi üzenetében és nagyböjti üzenetében is a tanítás fontosságára, és ezt egy iskola kápolnájában szintén hangoztatnom kell. Neki is szívügye, hogy azok, akik rászorulnak az Isten ismeretére, megismerjék Isten jóságát és irgalmát. De a tudatlanságból kivezető erőfeszítéseink világszerte szükségesek, és erre külön kéri ebben az esztendőben Isten áldását.

Nemcsak az irgalmasság testi cselekedeteire, hanem lelki cselekedeteire is felhívja figyelmünket, és ezek sorában a tudatlanok tanítása, a kételkedők biztatása ugyanolyan fontos, mint a szomjazók megittatása, vagy az éhezők etetése. Megkérdezik majd az utolsó ítéleten tőlünk, hogy segítettünk-e megszabadítani másokat a kétségektől, amelyek a magány forrásai és gyakran félelmet keltenek. Képesek voltunk-e legyőzni a tudatlanságot, melyben milliók élnek. Elsősorban azok a gyermekek, akik nem kapják meg a szükséges segítséget a nyomorból való kiemelkedéshez. Ott voltunk-e a magányos és gyötrődő ember mellett, megbocsátottunk-e a minket megbántóknak, teszi fel a kérdést a Szentatya, az irgalmasság lelki cselekedetei alapján.

Nagyböjti üzenetében szó szerint is idézte a jubileumi évet meghirdető bullájából: „Az irgalmasság testi és lelki cselekedeteiről nagyböjt során különösen elmélkednünk kell. Ez az egyik módja annak, hogy lelkiismeretünk felébredjen, és egyre mélyebbre hatoljunk az evangélium szívébe, ahol a szegények az isteni irgalmasság különös kezdeményezettjei. Jézus igehirdetése élénk állítja az irgalmasság e cselekedeteit, hogy felmérhessük, vajon az Ő tanítványaiként élünk-e, vagy sem? Fedezzük fel az irgalmasság testi cselekedeteit, jóllakatni az éhezőket, megittatni a szomjazókat, felöltöztetni a ruhátlanokat, befogadni a jövevényeket, ápolni a beteget, meglátogatni a rabokat, eltemetni a halottakat. Ugyanakkor ne feledkezzünk el az irgalmasság lelki cselekedeteiről sem: jó tanáccsal ellátni a bizonytalanokat, tanítani a tudatlanokat, inteni a bűnösöket, vigasztalni a szomorkodókat, megbocsátani a bántásokat, türelemmel elviselni a kellemetlen embereket, imádkozni élőkért és holtakért.”

Ez önmagában is igen vaskos program egy jubileumi szentévre, de azt gondolom, hogy amit a Szentatya ehhez gyakorlati tanácsként írt elő, az igényli, hogy egy kis bibliai ráhangolást is idézzek tőle. Az, hogy most városszerte, vagy világszerte szeretnénk kirukkolni, előállni az irgalmasság testi cselekedeteivel, vagy az ehhez kapcsolódó lelki cselekedetekkel, abból fakad, hogy a mi Istenünk irgalma örökkévaló. Az az Isten, akit mi bűneinkkel gyakran megsértünk, nem szűnik meg irgalmasan lehajolni, megbocsátani nekünk. Irgalmát a zoltárok különösen is zengik, és a jubileumi szentévből ezeket a zoltárverseket különösen is figyelmünkbe ajánlja a Szentatya. „Az Úr meggyógyítja a megtört szívűeket, bekötözi sebeiket, felemeli a megaláztatottakat.” – Azok a zoltársorok, amelyek az Isten irgalmát és az irgalmára jellemző egyéb cselekvéseket foglalják össze, nyilvánvalóvá teszik számunkra, hogy Isten irgalmassága nem pusztán egy elvont eszme, hanem konkrét valóság, amelyből erőt meríthetünk.

A jubileumi év kapunyitáskor Máriapócsan a 136. zoltárnak sokszor ismétlődő verseit énekeltük el (a görög számozás szerint ez a 135. zoltár). Jól ismerjük, ha valaha utrenyén vagy virrasztáskor ünnepeltünk. „Adjatok hálát az Úrnak, mert jó,

mert örökkévaló az Ő irgalmassága. Adjatok hálát az istenek Istenének, mert jó, mert örökkévaló az Ő irgalmassága. Adjatok hálát az urak Urának, mert örökkévaló az Ő irgalmassága. Ki egyedül művel nagy csodákat, mert örökkévaló az Ő irgalmassága.”

A zsoltár beszámol arról a teremtő műről, amellyel „Isten megszilárdította a földet a vizek fölött, megteremtette a nagy világítókat, a Napot, a Holdat és a csillagokat, kiszabadította népét Egyiptomból”, s minden ilyen üdvösségtörténeti esemény után megismételteti az imádkozó emberrel: „mert örökkévaló az Ő irgalmassága.” „Aki a Vörös tengert kettészelte, mert örökkévaló az Ő irgalmassága, és annak közepén Izraelt átvezette, mert örökkévaló az Ő irgalmassága.”

Aztán pedig összefoglalja saját egyéni életünkre és közösségünkre vonatkoztatva is: „Mivel az Úr megalázottságunkban is megemlékezett rólunk, mert örökkévaló az Ő irgalmassága, és megváltott minket ellenségeinktől, mert örökkévaló az Ő irgalmassága. Ki eledelt ad minden testnek, mert örökkévaló az Ő irgalmassága. Adjatok hálát az ég Istenének, mert örökkévaló az Ő irgalmassága.”

Nagybőjt küszöbén, az első böjti napon különösen fontos tudatosítani ezt a zsoltár-üzenetet: az irgalmas Isten az, aki eledelt ad minden testnek. A bibliai megfogalmazás szerint Isten maga is látja, hogy az ember test, és nem feledkezik meg erről a dimenziójáról, és ad neki, amikor szükséges. Fontos, hogy ez a testi ember is minél teljesebben reá hagyatkozzon, és az egész nagybőjt aszketikus szempontból erről szól. Ennek a programnak a teljesítéséhez csak az ad igazi garanciát, hogy örökkévaló az Isten irgalmassága.

A Szentatya is ezt emeli ki a zsoltárok sok, ide vonatkozó üzenete sorából, s hogy az irgalmasság, amely üdvösségtörténetet alkotott, áttöri a tér és idő korlátait. Amikor az Úr Jézus az utolsó vacsorát befejezte, tanítványaival együtt a zsidóknál szokásos nagy Hallél zsoltárt imádkozhatta, amikor az Olajfák hegyére menet tanítványaival zsoltározott. Szent Máté evangélista mondja: „Miután elénekelték a hálaadó zsoltárt”, akkor ment ki kinszenvedésének első színhelyére, az Olajfák hegyére. Jézus életének tehát kísérője ez a szent imádság és meggyőződés, hogy a Szentháromság egy Isten irgalma örökkévaló. Bennünket is ez erősít meg abban a konkrét gyakorlati programban, amelyhez olykor gyöngének érezzük magunkat. Istentől arra kaptunk hivatást, hogy mi magunk is gyakoroljuk az irgalmasságot, annak alapján, hogy már előzőleg irgalmasságot nyertünk, hogy irgalmasságot vitt végre rajtunk az Isten. Ahogy a Szűzanya is az angyali üdvözlés után az első reakciójában, majd pedig magasztaló énekében ezt az irgalmasságot magasztalja, amellyel Isten lehajolt hozzá, és amellyel folytatta az Ábrahámnak nemzedékről nemzedékre megmutatott jóságát és irgalmát.

Halljuk meg Jézus szavát, aki az irgalmasságot életesménnyé, hitünk szempontjából pedig a hitelesség kritériumává tette. A „boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek” az a boldogság, amelynek a szentévbén különösen is át kellene hatnia bennünket. A boldogságokat egyházi életünk mottójaként is szoktuk énekelni, imádkozni, a nagypénteki, nagyheti zsolozsmánknak egyik legfontosabb éneksora lett ez, de ugyanúgy egészen a temetésig elkíséri életünket a Hegyi beszédben elmondott nem is nyolc, hanem kilenc boldogságnak az üzenete. Ebben az esztendőben fontos, hogy ez a középső boldogság mindnyájunk életét meghatározza. Az irgalmasság

kulcsfogalom annak kifejezésére, hogy Isten hogyan bánik velünk. Aki ezt megértette, Jézustól elfogadja azt, ahogy Péter apostol is elfogadta, ha vétkezik ellenünk a felebarátunk, akkor nem csak egyszer, nem is csak kétszer, nem is csak hétszer, hanem akár hetvenhétszer kell megbocsátanunk neki.

A keresztyén ember irgalmas szeretetének ugyanis ugyanazon a hullámhosszon kell mozognia, mint amelyen Isten irgalma mozog. Ő felelősnek érzi magát értünk és mindent megtesz a javunkra, hogy boldogok, örvendezők, derűsek lehessünk. Ezt kell nekünk is továbbadnunk, ugyanezen a hullámhosszon kell az Isten üzenetét közvetítenünk, különösen most, az Irgalmasság évében. Újra elérkezett az idő az Egyház számára, hogy vállalja a megbocsátás örömhírének hirdetését.

Elérkeztünk a bűn és a bűnbocsánat sajátos titkához, amely a Szentatya szentévi bullájának központi fejezete, de amely a nagyböjti üzenetnek is az egyik legfontosabb mondanivalója. A Szentatya azt kéri, hogy idén a jubileumi év nagyböjtjét fokozottabban éljük meg, mint Isten irgalmassága ünneplésének és megtapasztalásának intenzív időszakát. Érdekes, nem a gyóntatással és gyónással kezdi, hanem a Szentírás olvasással. Hány lapját elmélkedhetjük át a Szentírásnak a nagyböjt heteiben, hogy ismét felfedezzük az Atya irgalmas arcát? Jó átgondolnunk, hogy az első böjti naphoz mennyi Szentírás olvasás kapcsolódott, vagy a Szentírás meghallgatása bármilyen szertartásunkon.

Mikeás próféta szavaival mi is megismételhetjük: Urunk, Te olyan Isten vagy, aki elveszed a gonoszságot és megbocsátod a vétkeket, kedved leled az irgalmasságban. A prófétai szó a görögkatolikus nagyböjtnak az előterébe is az irgalmasságot állítja, a Nagyböjti Énektár Joel prófétának az Isten irgalmát meghirdető szavával kezdődik, és az első böjti napnak első prófétai olvasmánya is éppen ez volt: Isten irgalmas és ezért keressük az Ő irgalmát.

A másik ószövetségi üzenet, amelyet a Szentatya most, nagyböjt előtt figyelmünkbe idéz, Izajás prófétának egy olyan részlete, amelyet maga a mi Urunk, Jézus Krisztus is nyilvánosan felolvasott a názareti zsinagógában. „Az Úr lelke nyugszik rajtam, mert az Úr kent föl engem, elküldött, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek és meggyógyítsam a megtört szívűeket. Hogy szabadulást hirdessek a foglyoknak és szabadságot a börtönök lakóinak. Hogy hirdessem az Úr kegyelmének esztendejét.” A kegyelem esztendeje. Ez az, amit az Úr meghirdet és amit most a Szentatya az ő üzeneteként ismét csak meghirdet és a lelkünkbe vés. A szentév magával hozza Jézus küldetésének gazdagságát, de azt is, hogy mi is merjük hirdetni a szabadulást, még olyanoknak is, akik nehezebben tudják felfogni. Börtönlátogatásaim alkalmával ez volt a leghálásabb téma, amire legkönnyebben odafigyeltek az elítéltek, a fogvatartottak. Ezt két-három évtizeddel ezelőtt Nyíregyházán is megtapasztaltam, és nem egyszer Miskolcon is, még a szirmabesenyői fiatalkorúak börtönében is.

A Szentatya nem mulasztja el, hogy az árnyékos oldalon lévőkhöz is szóljon. A bűnözőket is megszólítja. Nagyon kéri őket, ha egy mód van rá, akkor fogják fel ezt az üzenetet, amely számukra az életet jelentheti. „Isten Fiának nevében kérem ezt – mondja nekik –, aki támadta ugyan a bűnt, ám sohasem utasított vissza egyetlen bűnöst sem. Ne essetek abba a szörnyű csapdába, hogy azt gondoljátok, az élet a

pénztől függ, és hozzá képest minden értéktelen és silány. Ez csak látszat. A pénzt nem vihetjük magunkkal a másvilágra. A pénz nem boldogít.”

A megtérésre szólító felhívást nemcsak a börtönben levőkhöz intézi. Hanem azokhoz a keresztényekhez is, akik egyelőre leplezik a bajt. Ugyanez a felszólítás érvényes a korrupciót elkövetőkre és büntársaikra is. „A társadalom ezen elmérgesedett sebe súlyos, égbekiáltó bűn, mert alássa a személyes és közösségi élet alapjait. A korrupció megakadályozza, hogy reménnyel tekintsünk a jövőbe, mert hatalmaskodásával és mohóságával szétrombolja a gyöngék terveit és elnyomja a szegényeket. A korrupció nem más, mint a bűnben való megátalkodás, amely arra törekszik, hogy Istent a pénz hatalmának illúziójával helyettesítse.” A Szentatya három éve nem szűnik meg ostorozni a korrupciót, amely szerinte a legsúlyosabb akkor, ha a legjobbaknál, az egyháziaknál jelentkezik. Kíméletlenül rúgja ki, vagy teszi partvonalon kívülre azokat az egyháziakat, akikre Nagy Szent Gergely pápa mondása érvényes: *Corruptio optimi pessima*. Vagyis a legjobbnak a megromlása a legrosszabb dolog a világon. Ezt az üzenetét ezért mindenkihez intézi, még püspök- és paptestvéreihez is, hogy a megtérésre szóló meghívást maradéktalanul vegyék komolyan és fogadjuk el.

E nagyböjtre egy sajátos izajási jóvendölést elevenít fel a Szentatya. Úgy gondolom, hogy a holnapi zsolozsmánk előtt különösen aktuális felolvasnom ezeket a sorokat, hiszen nagyböjt első szerdájának Előszenteltek liturgiájában ennek a prófétai üzenetnek a parafrázisát énekeljük meg, és énekeltük az elmúlt évtizedekben minden nagyböjti előszentelteken. „Tudjátok milyen az a böjt, amelyet én kedvelek? – Ezt mondja az Isten, az Úr. Törd össze a jogtalan bilincseket és oldd meg az iga köteleit. Bocsásd szabadon az elnyomottakat, törj össze minden ígát. Törd meg az éhezőnek kenyeredet és a hajléktalan szegényt fogadd be házádba. Ha mezítelent látsz, öltöztess fel, és ne fordulj el embertársad elől. Akkor majd felragyog világosságod, mint a hajnal, és a rajtad ejtett seb gyorsan beheged.”

Adjunk kenyeret az éhezőnek, fogadjuk házunkba a hajléktalan szegényt – énekeltük évtizedeken át a nagyböjti Előszenteltek liturgiáinak ismétlődő stírhírjében. Igen, Izajás könyvének 58. fejezetében a Szentatya ezt programmá teszi az idej nagyböjtben. „Akkor, ha ezt megvalósítod, ha szólítod, az Úr válaszol, könyörgő szavadra így felel: itt vagyok.” Tehát az irgalmas cselekvés teszi lehetővé, hogy Istennel való viszonyunkat is rendezzük, és imádságunk meghallgatásra találjon. „Ha eltávolítod körödből az ígát, ha odaadod az éhezőnek kenyeredet és jóllakatod az elnyomottat, akkor felragyog a sötétségben világosságod, és homályod déli verőfényre változik, maga az Úr vezérel szüntelen.”

Nagyon fontos biztatás ez számunkra a nagyböjt kezdetén. Aztán a nagyböjt közepére is ad egy nagyon fontos üzenetet a Szentatya. A nagyböjt negyedik vasárnapja előtti pénteken és szombaton megtartott „24 óra az Úrért” elnevezésű ájtatosság gyakorlatát terjeszteni kell az egyházmegyékben. Sokak számára ez jelentheti a szentgyónás lehetőségét, köztük számtalan fiatalnak, akik gyakran ezen alkalommal találják meg az Úrhoz visszatérés útját, élük át az elmélyült imádság élményét. A Szentatya meggyőződése szerint ennek a gyakorlatnak bevezetése és terjesztése az egyházközségek számára belső béke forrásává fog válni. Ezt azért is mondom el itt, mert szeret-

ném, ha ebben a kápolnában is tudnánk ebből legalább egy darabkát megvalósítani, hiszen a fiataloknak a megtéréséről is szól a Szentatya, de nagyon határozottan üzeni ezt a nagyböjt első napjára küldött üzenetében is, hogy ezt a „24 óra az Úrért” programot igyekezzünk megvalósítani az ő bullájának az elvei szerint.

Valószínű, hogy székesegyházunkban fogjuk kezdeni ezt a programot nagyböjt negyedik péntekén, vagyis március 4-én, és egy Előszenteltek liturgiája előtt, közben és után lesznek azok a gyóntatási órák és lehetőségek, amikor nyugodtabban tud ki-ki a bűnbocsánat szentségéhez járulni. Igyekszünk más parókiákon is lehetőséget találni arra, hogy ezt a jó kezdeményezést folytassuk.

Egy hónap múlva lesz négy éve, hogy Ferenc pápát megválasztották. A nuncius úr meghívott a Szent István bazilikába március közepén ennek a megünneplésére. Emlekszünk arra az estére – éppen a Kréai Szent András kánonja fejeződött be – amikor megkondultak a harangok, elhangzott a „Habemus papam” bejelentés, és csodálkozunk nagyon, hogy Franciscus, Ferenc lett az új pápa, mert ilyen név eddig nem volt szokás. Gyors találgatások során kiderült az igazság, hogy a névválasztás nemcsak egy rendi szimpátiát jelent, hogy egy másik szerzetesrend alapítóját szimpatikusnak találja a megválasztott személy, hanem ez a jezsuita pápa a leghatározottabban a szegények mellett akar kiállni. Az Irgalmasság évében sem tagadja ezt, sőt, a nagyböjt egyik legfontosabb programjává írta ki, hogy a szegények felé még nagyobb figyelmet fordítsunk, az irgalmasság testi és lelki cselekedetei középpontjába kerüljenek a szegény emberek.

Vegyük észre, hogy a legnagyobb szegénység az, ha valaki nem látja be a maga bűneit, nem látja be a maga gögjét: a menthetetlen szegénység ez, amit máshol a korrupció formájában is ostoroz és ír le. A szegények melletti cselekvést kéri, nemcsak a nagyböjt közepén, hanem az egész nagyböjt során. A papoktól pedig külön kéri, hogy gyóntatóként mindenütt, minden körülmény ellenére is az irgalmasság első jelei legyenek. A megbocsátás hívó szavát akarja általunk is szertekürtöltetni a Szentatya, és bátran ütközteti azt a hagyományos két fogalmat, amely az eszmetörténetben bizony évszázadokon át kibékíthetetlen ellentétben volt: az irgalmasság és az igazságosság kettősét. Az irgalmasság nem ellentétes az igazságossággal, hanem Istennek a bűnös iránti magatartását fejezi ki, mellyel további lehetőséget nyújt számára a meggondolásra, megtérésre és hitre. Ha Isten megállna az igazságosságnál, már nem Isten lenne, csak olyan, mint bármelyik ember.

A Szentatya számára nagyon fontos az igazságosság, ezt sok döntése esetében is láthattuk, de Isten az ő meggyőződése szerint túllép az igazságosságon az irgalmassággal és megbocsátással. Ez nem jelenti az igazságosság leértékelését, vagy fölöslegessé tételét, csak még inkább akarjuk mindenkinek megadni azt, ami neki jár, mert ez az igazi igazságosság alapja. Ami leginkább jár az embereknek, az a szeretet. Isten irgalmából ezt a forrást, ezt a szeretetforrást ismerjük fel, s akkor jó irányban tudunk irgalmasság és igazságosság között közvetíteni. A zoltár szavai szerint irgalom és igazság találkoznak, az igazság és béke megcsókolják egymást.

Csodaszép programot kaptunk Ferenc pápa bullájából, amelynek a kezdő szavai: az irgalmasság arca. Mindenkinek tudom ajánlani az év során. Amikor hozzájut, lapozza át, gondolja át azt, amit neki üzen a Szentatya ennek a szentévnek a különös

megnyitásával és üzenetével. Számunkra, Magyarországon élő görögkatolikusok számára különösen kedves az a gondolata, amely az Irgalmasság éve középpontjába a zárandoklatot állítja. Zárandoklatra biztat, mert meggyőződése szerint mindannyian zárandokléttel jöttünk a világra, és zárandoklétünk most egy-egy konkrét zárandoklattal válik üdvössé. Az élet zárandoklat, az ember pedig olyan zárandok, aki a kívánt cél elérése érdekében egyfajta utat tesz meg. Ahhoz, hogy valaki Rómában, vagy bárhol a világon elérkezzék a szent kapuhoz, erejéhez mérten végig kell járnia egy zárandokutat. A Szentatya a Szent Péter bazilika szent kapuját nyitotta meg, majd pedig a többi pápai bazilikánál is egy-egy nagy ünnepen megnyitott egy szent kaput, s a püspököket felhatalmazta arra, hogy a saját területükön is nyissanak ilyen szent kaput, ahová el lehet zárandokolni.

A magyarországi saját jogú metropolitai egyházban Fülöp atya döntése szerint egy ilyen nagy kapunyitás volt a máriapócsi bazilikában, mert tapasztalatunk, meggyőződésünk szerint a nemzeti zárandoklataink ott a leghatékonyabbak, oda vezérel bennünket a Szűzanya hívó szava évről évre. Akár Rómába, akár Máriapócsra igyekszünk zárandoklatra, a szent kapu számunkra az Isten irgalmasságába való betérésnek, Isten irgalma elnyerésének lehet a szimbóluma. Ahogy december 8-án egy időben nyitottuk meg a máriapócsi szent kaput a Szent Péter bazilika kapunyitásával, úgy gondolom, hogy a két alternatíva mindenki számára elérhető lehetőséget nyújt. A Rómába készülő zárandokok mellett vannak olyanok is, akik ilyen távoli útra már nem tudnak beiratkozni, viszont Máriapócsra a jelenlévők többsége el tud jutni, szívből ajánlom, javasolom, és a Szentatya üzeneteként is közlöm ezt a buzdítást.

A Szentatya, elődeinek szép szokását is követve az Irgalmasság Anyjának irgalmába, közbenjárásába ajánlja ezt a szentévet. A latin zsolozsmában is szerepelnek ilyen szép kifejezések, mint amivel mi megkezdtük ma ezt az elmélkedésünket, mint a katekézis előtt elénekelt Minden jó kérésünk, tropárunk az Irgalmasság Anyját szólítja meg. A Szentatya ennek jegyében kéri, hogy a megfeszített, feltámadott Anyja, aki az irgalmasság szentélyébe belépett, bennünket is vezessen el az üdvösségre. Forduljunk hozzá a Salve Regina ősi, és mégis mindig új imádságával, hogy bele ne fáradjon irgalmas szemeit felénk fordítani, és tegyen méltóvá bennünket Fiának, Jézusnak, az irgalmasság arcának szemlélésére. A Salve Regina, amely az Irgalmasság Anyjaként mutatja be az Istenszülő Szűzanyát, bizonyára valamilyen lelki rokonságban van azokkal az istenszülői énekekkel, theotokionokkal, amelyeket nagybőjtben is nem egyszer éneklünk, az irgalom kapujaként, az irgalmasság ajtajaként emlegetve az Istenszülő Szűzanyát. Kívánom, hogy ezen a kapun mindannyian átjussunk, és az Istenszülő közbenjárása segítsen azon a zárandoklaton, amely most a nagybőjtben is egy sajátos lelki zárandoklat, de valószínűleg a szentév egész vonulatában is egy jól sikerült zárandoklat lesz mindnyájunk életében.

*(A Miskolci Görög Katolikus Általános Iskola kápolnájában
február 9-én elhangzott előadás szerkesztett változata)*

Ki a szerzetes? Mi a szerzetes?

Ha a szerzetességről beszélünk, akkor elsősorban a konkrét szerzetesekre érdemes gondolnunk, például akik itt vannak Miskolcon. A jezsuiták mellett a minoriták, Szent Ferenc Kistestvérei, Nővérei, Teréz Anya nővérei, van egy erős karmelita hagyomány, sok-sok minden, és az országban is, ha körbenézünk. Abból a szempontból is nagyon jó volt a szerzetesség éve 2015-ben, hogy felmérjük, kik vagyunk, hogy vagyunk? Nem a történelmet, nem azt, hogy mi volt korábban, hanem hogy hogyan állunk örömeinkben, feladatunkban, nehézségeinkben, gyengeségeinkben.

Ha nézzük a szerzetességet, lehetne számokról beszélni. Az egész világon az egyházmegyes pap-sághoz képest, ami körülbelül négyszáz ezres számot jelent, szerzetes pap van 280 ezer, szerzetes

nővér 180 ezer, testvér 55 ezer, tehát az egyházmegyes papok számához hasonlítható, de színesebb, apró karizmat hordozó, szerzetesi közösségben élő emberről van szó. Ez Magyarországra is érvényes, ahol 102 rendi közösség él. Ez nagy szám, de ebből kevesebb az, amelyik meg tud jelenni látható közösségben és szolgálatban. A szerzetesség azt tudta megmutatni az elmúlt években, milyen sokszínű az egyház, milyen gazdag hagyományai, karizmái vannak, milyen sok területen tud a peremvidékre menni, oda, ahol igazán szükség van rájuk.

De mi a szerzetesség, ki a szerzetes, ki a jó szerzetes? Van egy nagyon szép történet, Karl Rahner-től, a rendünk egyik legnagyobb XX. századi teológusától. A szép hasonlatában arra hív, hogy képzeljünk el itt, a Bükkben egy kisfiút, aki nagyon szereti a madarakat. Van egy kedvenc madara, azt táplálja, hallgatja, kezében tartja. Sétál a Bükkben, és lát a fán egy másik madarat. Az még szebben énekel, még szebb is. Mit tesz? Tartja a madarát az egyik kezében, de kezd felmászni a fára, a másik madárhoz. Azt is megfogja. Ez a keresztyén ember, aki próbálja magába ölelni a világ és Isten minden szépségét, jó-ságát. Rahner azt mondja, a szerzetes egy kicsit más: annyira rácsodálkozik a fán éneklő madárra, hogy a kézben tartott madarát elengedi. Nem akarja megfogni a másikat. Nem birtokolni akarja a természetet, a teremtett világot, Istent: csak rácsodálkozik.

Természetesen minden keresztyén jó keresztyén akar lenni. Milyen a „normális” keresztyén, a világi ember, aki ugyanúgy teszi mindazt, amire a meghívása szól, és mi a szerzetes, hozzá képest? Az elmúlt két évezredben úgy írták le a teológiában, mintha egy kétemeletes épületben lennénk. Mintha lenne egy alapvető keresztyén élet, ami

Forrai Tamás

felé Jézus vezet, amire a Szentírás utat mutat: ez jó, szép, illetve mintha lenne egy második emelet, amelyik még szebb, még tökéletesebb, amelyik a teljesebb. Ennek sok értelme van, de ha önmagában a keresztény élet teljes, lehet-e ennél *teljesebb*? Mi a kapcsolat a „normál” keresztény élet, a világi keresztény élet és a szerzetesi élet között?

A probléma ennél az elképzelésnél az, hogy elszigeteli a két életformát egymástól. Ez pedig éppen ellentétes azzal, hogy a szerzetesség legjobb hagyományai azt mutatták, hogy a szerzetesség volt legközelebb a néphez, az egyszerű emberekhez. Nem véletlen, hogy a magyar nyelvben a ferenceseket barátoknak nevezték, mert annyira közel voltak az emberekhez. Nem lehet szétválasztani, hanem éppen valahogy össze kellene kapcsolni a kettőt. A szerzetesség nem az, amely a különben is jóhoz valami *extra* jót cselekszik. Nem attól szerzetes valaki, hogy egy opcionális extra dolgot megcsinál *még*. A jó mellett még egy plusz házi feladatot elvégez. Nem ez a különbség a világi ember és egy szerzetes ember között!

Szent Tamás fogalmazta meg ezt a fajta tökéletesség-ideált, ő nagyon pozitívan nézett a világra, és azt mondja, a szerzetesség visszatál az eredeti állapothoz, ezért egy minta, egy jel a szerepe a világban. Szent Tamás optimista, azt mondja, jó az Isten és jó a teremtett világ, az ember jó.

Problémát okozott, hogy a középkor végén, a XIV. századtól bejött egy másik fel fogás, ami sokkal negatívabb, és ami a teológiát is elvitte egy másik irányba. Ez azt mondja, hogy az az emberi természet nem is ismerhető meg, alapvetően nem jó, és az emberi erény semmit nem számít Isten előtt. Isten *szabad* mindenfajta emberi jócselekedettől. Ennek egy erős megfogalmazása alakult ki a reformációban, amely következetesen azt mondja, hogy az emberi cselekedet mit sem ér, csakis Isten üdvözít minket. Az elmúlt négy száz év meghatározza így az ellentét, hogy akkor az emberi cselekedet fontos, vagy nem?

A katolikus hagyomány nem akarja kijátszani a kettőt egymás ellen, ezek összetartoznak. De hogyan? A II. Vatikáni zsinatra, a XX. századra nagyon sok minden megérett. Épp most ötven éve, hogy befejeződött a zsinat, amelynek a Lumen Gentium című tanítása új szelet hozott és világosan megerősíti a Szent Tamás-i tanítást, hogy a meghívás egy, nincs külön meghívás világinak és szerzetesnek. Minden keresztény arra van meghívva, hogy Isten szeretetére eljusson. A kereszténység és a szerzetesség nem heroikus erőfeszítések útja. Nem arról szól, hogy hogyan feszítem meg az erőmet és akaratomat, sokkal inkább az, hogyan tudok részesedni Krisztus életéből. Hogy tudok részese lenni, társa lenni Istennek.

Ez azt jelenti, hogy a szerzetesség a nagy meghíváson belül egy szűkebb út. A szerzetesek olyan utat keresnek, ami könnyebbé teszi az Isten-keresésnek ugyanazt az útját, amire mindannyiunknak meghívása van!

A szerzetesi ideálnak, ahogy Szent Tamás megfogalmazta, és a II. Vatikáni zsinatnak ugyanúgy, az a kérdése: milyen az emberképünk? A mai világunknak komoly problémái vannak e téren. Teljes az összezavarodás: ki az ember? Mi a család? Mi az egyénnek és a közösségnek a kapcsolata? Mi az egyén autonómiája, mi a teljessége, mi az, ami az egyénnek az életében kereszt, áldozat? Teljesen összekavarodtak ezek a dolgok az elmúlt

ötven évben, és ebből nagyon sok probléma fakad. Látjuk, a fiatalok döntésre, elköteleződésre való képtelenségét, mert nincs benne a mai világban az, hogy akkor tudok növekedni, akkor tudok valamit választani, ha valamiről lemondok. Olyan ez, mint a számtalan y-elágazás az életünkben. Lehet topogni a „diósgyőri elágazásnál”, de akkor sehova nem jutok el. Vagy elindulok balra, és akkor lemondok a másik útról, vagy ott fogok állni. Ha egyikén elindulok, újra lesz majd elágazás. Ezt hívjuk növekedésnek, szabadságnak, emberi és krisztusi értelemben vett fejlődésnek, hogy tudok tovább menni, de a döntéshez a lemondás hozzátartozik. Ez alapvető tapasztalata a kereszténységnek is, és minden normális gondolkodásnak. Akkor is, ha ez teljesen szemben áll a mai, hétköznapi kulturális hatásokkal, amit élénk hoz a média, a tömegkultúra.

Ahhoz kell visszamenni, ha a szerzetességről beszélünk, hogy hívásról, meghívásról beszélünk. A hívás mindig személyes kapcsolat. Nagyon lényeges itt is a szóhasználat. Az evangéliumi tanácsokról beszélünk, vagy parancsokról? A szerzetesi hagyományban evangéliumi *tanácsokról* beszélünk! Ez meghívás, ahol Jézus halad a saját útján és megszólítja az egyik, a másik, a harmadik tanítványt, és olyan erővel, hogy azok mennek vele tovább és már maguk szólítják meg a többieket. Valami kegyelemáradás történik, ahol bele lehet kapcsolódni abba az útba, ami Jézus maga. Ez a fajta meghívás a szerzetesség lényege: egy barátság-tapasztalat.

Nem tudom, ki ismeri azt a képet, amit barátság-ikonnak is nevezünk? A taize-i közösség szimbolikus képe ez, egy dél-francia, középkori ikon, amelyen Jézus áll, mellette egy szerzetes, akinek a vállára teszi a kezét. Ez a barátság képe. Ez a meghívás, ez az alapvető szerzetesi tapasztalat, személyes meghívás, személyes barátság, ami újraértelmezik mindent. Ennek a lényege, hogy nem működhet úgy, hogy parancsol valaki, hogy mi a jó, mi a rossz. Ez tanácsadás, amelynek a lényege, hogy olyan meghívást tapasztalok, ami felszabadít arra, hogy nagylelkűen, szabadon tudjam úgy követni a másikat. Olyan, ahol nem kell mérlegelni. Nagylelkű, szabad követés, és ez szólítja meg. Az a nehézség ezzel szemben, amikor azt kérdezzük, hogy ezt *még* szabad? *Meddig* mehetek el? Mit *kell* csinálnom? Ez rossz értelemben a parancsoknak való megfelelés. Mint a kisgyerek, aki próbálgatja a nagymamát, hogy meddig szabad még elmenni.

A személyiségünk fejlődésének van egy alapvető tapasztalata, aki nem tud átmenni ezen, az megreked életében. Ezt a folyamatot úgy hívjuk, hogy interiorizáció: amikor egy döntés már belülről tud megszületni. Ilyenkor már nem egy külső parancsot fogad el, hanem belsővé, a sajátjává vált célt.

Szent Ignác a lelkigyakorlatos könyvében azt kéri, hogy azt a kérdést tegyem fel Jézusra tekintve: mit tettem, mit teszek, és mit fogok tenni Jézusért? Nem elvárás-ként, hanem belülről, zsigerekből, belső vágyból. Mi az, amit szeretnék? Azt lehet mondani, hogy ez a kérdés minden keresztényre igaz. Ez mindenki számára az azonos meghívás. Nagyon fontos, hogy ez nem egy opcionális többlet, nem azt jelenti, hogy aki erre vállalkozik, az több pontot kap érte, mint egy emeltszintű érettségien. Nem, nem így működik.

A szerzetes az én személyes tapasztalatomban az, aki rájön arra, hogy a szerzetesi hagyomány, szerzetesi közösség nagyon sokat tud segíteni. Egyszerűbbé teszi, követ-

hetőbbé teszi az utat, és a szabadságot adja meg hozzá. A cél ugyanaz mindenkinek, akik itt vagyunk, akik szeretnénk keresztények lenni: Isten szeretetének megtapasztalása. Ebben nincs különbség világi, szerzetes vagy pap között. Ugyanaz a cél. Azt kell meglátni, hogy a szeretet maga dinamikus dolog, növekszik. Ha nem növekszik, meghal. Ez minden kapcsolatban, így az Istennel való kapcsolatunkban is igaz. Vagy növekszik, vagy halványul, erodeálódik, elfogy. Ez egy házastársi kapcsolatban, egy szerzetesi elköteleződésben ugyanaz.

Még visszatérek Szent Tamáshoz, akinek egy nagyon szép képe jelenik itt meg. Beszél a *szív dilatációról*. Tudjuk, mennyire fontos, hogy minden nagyobb építményben, ahol összeépülnek a falak, ott kell hagyni egy kis rést, ahol tud tágulni az épület télen és nyáron is, különben kárt okoz a nyomás. De mi a szív dilatációja? Ez a szív tágulását jelenti. Ez nem valamiféle betegség, hanem keresztény értelemben azt jelenti, hogy valami elkezd tágulni és fellép valamilyen belső üresség. Nem mennyiségi növekedésről van szó, mint a mesében a béka, aki felfújja magát és aztán szétpukkan. Ez inkább olyan jellegű tágulás, aminek végeredménye az, hogy belül szabad leszek. Helyet teremtek Istennek. A befogadóképességem növekszik.

Ez ahhoz kapcsolódik, hogy a hagyományos erkölcsstan alapján azt mondjuk, első lépcső az, hogy kerüljük a bűnt, a második a jót tenni, a harmadik, ami az üdvözülteké, hogy az Isten jelenlétében lesznek. A szerzetest a második szinten képzeljük, mint aki döntött a rossz ellenében és próbálja a szívét tágítani napról napra. Ezt helyezi élete közepébe. Nemcsak kerül a bűnt, hanem teszi a jót, úgy, hogy a szabadságot növeli. Ez az Istennek adott üresség. Teret teremtek Istennek. Ez a nagylelkűség ajándéka.

Szent Ignác számára meghatározó motorja a növekedésnek a nagylelkűség. Amikor megtapasztaltam azt, hogy jó bármilyen szerető kapcsolat, elsősorban Istennel, annak a megtapasztalása, hogy a jó van, hogy azt kapom, nem nekem kell *csinálnom*. Ez pedig megnyit a másik ember felé. A hallgatók között sokaknak van gyerek- és unokatapasztalata. Szerintem addig normális egy kisgyerek, ha odaadjuk a kezébe a csokit, azonnal viszi tovább és kínálja a testvéreinek. Akkor kezd felnőtté válni, amikor berakja a zsebébe, és a nagymama két hónap múlva kimossa a ruhával együtt. A nagylelkűség, amikor nem mérem a dolgokat, nem azért osztom a csokoládét, mert nem szeretem, nem azért, mert annyira szeretem a testvérem, hanem mert azt tapasztalom, hogy mivel a megajándékozottság állapotában vagyok, ezért bele tudok lépni a megajándékozónak az állapotába is. Ez a nagylelkűség dinamikája, ami annyira fontos Szent Ignác számára.

Ez egy olyan folyamat, aminek két eleme van. Először is egy extázis, olyan értelemben, hogy megtapasztaljuk a megajándékozottságot és továbbadást, amelyben a másik felé fordulunk, kilépünk önmagunkból. Az extázis másik oldala ez aszkézis. Akkor működik, ha gyakorlom a lemondással, a keresztm vállalásával. Észreveszem azt, hogy a fejlődés lényegi része a kiüresedés, hogy valamit elengedek az életemből.

Én nagyon szeretem a gazdag ifjú történetét, nagyon sokat lehetne beszélni róla. Egy tavalyi beszélgetésen egy ifjúsági csoportban arról volt szó, milyen érdekes, ahogy Jézus beszélget az ifjával. Az egésznek az indító logikája az, hogy: mit *kell* tegyek? Az ifjú tudja, hogy jó. Bízik Jézusban és megkérdezi: Mít kell tegyek? Erre Jézus őszintén

válaszol: *tedd* a tíz parancsot. Erre azt mondja az ifjú, ezt megtettem, *megcsináltam* mind. Ekkor olvassuk, hogy Jézus megkedvelte őt. Eddig a fiú szintjéről volt szó, most Jézus magához veszi a kezdeményezést, és nem azt mondja, hogy akkor itt van a tizenegyedik parancs, nem teszi hozzá, hogy még mit kell csinálni, *megcsinálni*. Nem azt mondja, mit csinálj, hanem mit hagyj el. Mit üresíts ki. Mit engedj el. Ez egy nagyon szimbolikus rész. Ez egy nehéz döntés természetesen, mert az jó, ha van házunk, van jó fizetésünk, nem kell kiszámolni 20-án, elég-e a pénzünk 30-áig, és ez egy józan, normális emberi hozzáállás. Mégis, ezen keresztül próbál tovább hívni Jézus.

Az evangéliumi tanácsok arról szólnak, hogy megszabadítsuk magunkat lépésről lépésre mindattól, ami megköt, ami leköt, ami túlságosan foglalkoztat – Istenen kívül. Ez egy ideál, ha valóban Jézus társai szeretnénk lenni.

Azt mondjuk, hogy az egész életünk arról szól, hogyan tudunk haladni ezen az úton. Nem az az érdekes, hogy gyorsan, de haladjunk, menjünk! Ez egy zarándoklat, nem véletlen, hogy a keresztény életnek, a hitvalló életnek a zarándoklás az egyik alapvető tapasztalata. A zarándok az, aki valamit félre tesz, ami különben szükséges, jó, de valami mást akar. Félreteszi a „kispárnáját”, tehát a kényelmét, a biztonságát, a hétköznapi megszokottságát, ami jót tett neki. De ki kell lépni a megszokottból, ami egy hosszú történet. Az, ami megváltoztatja az életünket, ami a megújíthatóságot hozhatja, mindig kihívást jelent.

Ha bárki visszatekint a saját életére, hogy mik voltak azok a pontok, amikor komoly növekedés volt a saját emberségében, a saját világlátásában, Isten-kapcsolatában, azok mindig valamilyen kemény helyzetekben, kihívásokban, krízishelyzetekben tudtak előjönni.

Érdekes, hogy három szerzetesi fogadalomról beszélünk, Jézusnak a hármasságáról. Hasonlóan életünknek van három olyan aspektusa, ami meghatározza a világhoz, a másik emberhez való kapcsolatunkat. Hogyan látjuk a világot, hogyan kapcsolódunk a másikkal. Itt kezd érdekes lenni, amikor a szerzetes ezekre fókuszál. Az egyik az anyagi biztonság. A gazdag ifjú problémája. A biztonság, a stabilitás, a megszokottság, ami ott van a piramis alján. Ezek szükséges dolgok, de mit csinálunk velük? Mennyire határoznak meg? A második szint az emberi világ, az emberi kapcsolataink. Nagyon fontosak, a kapcsolat, a barátság, az intimitás, a közösség, a másik ember visszajelzése, megerősítése, szeretete. Ezek jók, fontosak. Lényegi részei annak, hogy növekedni tudjunk. De ezek mind visszafordulnak, amikor önmagukért vannak. Ismerünk olyan embereket, akik állandóan csak a másikkal akarnak tetszeni, de mindenki meghalhat mellette. Fontos, hogy a másiktól kapjunk megerősítést, de aki ettől függővé válik, azt csak sajnálni tudjuk.

Van a harmadik kísértés, ami sokszor a papok és politikusok problémája: amikor mi tudjuk igazán a megoldást; amikor terveink, ideáink vannak, vízióink, hogy majd mi megoldjuk a világ gondjait. Ez a legnehezebb kísértés. Már nem érdekes, hogy szeretnek, nem szeretnek, de én megváltom a világot. De azt Isten már megváltotta! Az kísértés, ha ezt én akarom tenni. Ezekre mindig nehéz a válasz, de korunkban, a kultúrák összezavaródása miatt ezek az értékek teljesen rendezetlenné válnak. Más

érték alatta ma, mint holnap... Azt mondja a világ, hogy nincs Igazság, csak igazságok, és a mai igazságom más lesz, mint a holnapi, semmi baj! Elvész a világos válaszok megtartó ereje, és minden teljes káoszba keveredik.

Azt hiszem, hogy a mi feladatunk a jézusi úton az, hogy rendezzük ezeket. Rendezni azt, amit jónak teremtett Isten, és ami az eredendő bűn által összekavarodik az életünkben. Szent Ignác számára a lelkigyakorlatos út egyik leírása az élet rendezése. Innen kell elkezdni: akkor lehet eljutni Istenhez, ha hétköznapi szinten rendezem az életemet, a motivációimat, hogy mit miért csinálok. Ezt kell helyretenni. Ez vezet vissza a bűnt megelőző állapotba.

A szerzetességet nem az határozza meg, hogy mit teszünk. A világ kulturális, karitatív, szociális, és minden más területén vannak szerzetesek. Mégsem az határozza meg, hogy mit tesz a szerzetes, hanem *miért* teszi és *kiért* teszi. Alapvetően szeretetből, és kérdés, hogy mi módon, hogy jelenik meg ez a hétköznapi életében. Miért? Mert Istent keresem, vele akarok találkozni. Megfordítva: mert talákoztam életem egy pontján Istennel, és megvan ennek a tapasztalata, ezt akarom tovább vinni, ezt akarom megerősíteni. Ezt akarom a hétköznapijaim részévé tenni. A mód, hogy hogyan kell ennek működni, ha jó szerzetes akarok lenni, az, hogy hagyom magamat vezetni Isten által.

Engedem, hogy vezessen, és próbálok mindent megtenni azért, hogy tudjak figyelni Isten éltető hangjára. Ennek a keresése a szerzetes számára az út, ahol azt érezzük, hogy a három szerzetesi tanács működik: szembe tudok menni a test és a lélek kívánságaival, a kísértésekkel, és tudok magamnak szabadságot teremteni, tudok egy közösségben, szerzetesi lelkiségben élni, amely ebben segít, és minden könnyebbé válik.

Egy történettel szeretném zárni, a szerzetesség korai történetéből. A korai századokban a sivatagi atyák fogadták a hozzájuk kimenő, kereső embereket. Föltette valaki a kérdést egy apátnak, hogy hogyan van az, hogy tegnap még ott volt egy testvér, ma már nincs, elhagyta a szerzetesi közösséget. Már akkor is volt ilyen. Az apát azt válaszolta: tudod, ez olyan, mint amikor a kutya meglátja a nyulat és elindul utána. Aztán a falu összes kutyája fut utánuk. Együtt kergetik a nyulat, de még nem érik el, és akik hátul vannak, elkezdnek lemaradni. Akik már nem látják a nyulat: elvesztik a motivációjukat és elmaradoznak.

Arról szól a szerzetesi élet, a keresztény élet is, hogyan tudok visszamenni az eredeti célhoz. Hogy Jézusra tekintsünk, őt tartsuk szem előtt. Amikor ezt a célt, Jézust elveszítem a szemem elől, megszűnik a motiváció, ahogy a nyulat kergető kutyáknak is. Amikor nem látja, csak azt, hogy por van és fáradtság, el fog menni.

A szerzetesség számomra az, hogy ennek az Isten-keresésnek adom át az életemet. Nem az, hogy ezt jobban teszem, hogy jobban tudom, mit más. Nem az, hogy előrébb vagyok, hanem próbálok alárendelni a szolgálatomat és életemet annak, ami meghívott. Egyszerűen a *könnyebb* utat választani Jézus keresésében.

(A Fráter György Katolikus Gimnáziumban január 26-án tartott előadás szerkesztett változata)

Egy magyar jezsuita Srí Lanka-i misszióban

– Tőkés György a nevem. Erdélyben, Marosvásárhelytől körülbelül 20 kilométerre van egy falu, Szentgerice a neve (a Sancta Gracia szóból származik, tehát a Szent Kegyelem lehetett a latin neve), a Nyárád mentén, ott születtem. Félig unitárius, félig református falu, egyedül a mi családjunk volt katolikus. A szüleim gondoskodtak az alapvető vallásos nevelésünkről, de nem otthon, hanem édesanyám szüleinek a falujában voltam elsőáldozó. A mindennapi életben azonban nem gyakoroltuk a hitünket. Innen hívott meg az Isten erre az életre. Édesapám magyar szakos tanár, édesanyám pedig tanítónő volt a faluban. Két bátyám van. Én művészeti iskolát végeztem, ott érettségiztem, majd egy évet helyettesítő tanárként dolgoztam a szomszéd faluban, aztán jött a román forradalom, hatalmas változást hozott az életemben.

– 1990-ben kijöttem Szegedre dolgozni, ott vállaltam munkát, reklámgrafikusként dolgoztam ott négy évig, ott tanultam meg először, hogy milyen kapitalista rendszerben dolgozni a kommunizmus után. Egy filmnyomó műhelyben dolgoztam, hét, hozzám hasonló fiatalemberrel együtt. Nagy élmény volt, és itt határoztam el, szerzek annyi pénzt, hogy tudjak venni egy házat magamnak otthon, a falumban, és hazaköltözök, még hozzá magyar állampolgárként. Lassan minden, amire vágytam, sikerült – egy nagyon szép parasztházat vásároltam –, de közben ennek az élménye, de sok más egyéb is, közel hozott az Istenhez. Egy megtérési folyamat zajlott az életemben. Sok más hatás is ért, és ez a megtérés Szegeden történt, ebben a filmnyomó műhelyben, a '92-es évtől kezdve. Nagyon komoly megtérési időszakon mentem keresztül. Azt mondtam, ha Isten ilyen fontos, ilyen jó, ahogyan a lelkemben és az egyházon keresztül megtapasztaltam, akkor Ő nem lehet csak egy a többi között, akkor Ő az egyedül fontos az életben. Rátaláltam Istenre, mint életem központjára. Akkor azt mondtam, úgy tűnik, mintha ugyanaz volnék, mint eddig is, ugyanazt teszem, megyek munkába, de tudtam, hogy valami mást akarok, mást keresek, mást akarok megvalósítani az életemben. Ott döntöttem el, '94-ben, hogy a papneveldebe megyek. Visszamentem Gyulafehérvárra, felvettek a szemináriumba, és két évet voltam szeminarista. Tovább hívott az, amit megéltem a megtérésemben, valami másra, és így döntöttem arról, hogy belépek a Jézus Társaságába. Visszajöttem Szegedre.

P. Tőkés György SJ

– *Ahogy mondta, Szegeden zajlott ez a megtérési folyamat. Teljesen egyedül, vagy volt itt ebben valaki a segítségére?*

– Valójában egyedül történt. Voltak kisebb segítségeim, de ami az igazi belső, lelki dolgokat illeti, az egyedül történt. Elmondhatom, hogy a hitre találás olyan belső folyamat volt, amire valóban Isten vezetett rá, és Ő engedte meg azt is, hogy visszazökkenjek, tapasztaljam meg, milyen visszaesni a régi életembe, hogy tudjam, milyen az, mikor a hitet megvonják tőlem, majd újra megerősödjek benne. Mintha Isten maga lett volna a lelki vezetőm. Volt azért egy seminarista barátom, akinek az élete inspirált engem is, és voltak egészen konkrét segítségek az egyház részéről, de a belső lelki folyamatot mégiscsak egyedül értem el.

– *Arról miért döntött, hogy belépjen a rendbe?*

– Megismertem közben a jezsuita lelkiséget, és van egy megmagyarázhatatlan aspektusa is a döntésemnek. Amikor rátaláltam az evangélium szépségére, mindarra a jóságra, ami a jézusi példabeszédeken keresztül történt bennem, valahogy arra hívtott, hogy azt az örömteli életet éljem ebben a hivatásban, és ez ugyan ott volt a szemináriumban is, de nem teljességében. Nem volt bennem igazi nyugalom abban az életformában. Úgy éreztem, pontosan a jezsuiták azok, akik között meg tudom találni azt, amit kerestem ebben a hivatásban. Lehetek szabad is, örömteli is, lehetek mozgékony az evangélium hirdetésében, misszióba is eljuthatok, mert az én tudatomba is előjött, hogy a megtérésem magjában benne volt a kifelé áradás, a meghívás, hogy az apostolok módjára mozgékonyan, akárhová elmehessek. Az egyházmegyes papságban egy megkötöttséget éreztem.

– Persze ehhez az is kellett, hogy találkozzam egy jezsuitával, és nem is akárkivel, hanem Nemes Ödönnel, aki számomra a magyar provinciában az evangéliumot a legteljesebben élő, örömteli jezsuita. Az ő személyén keresztül nőtt számomra még inkább vonzóvá a társaság.

– Tehát visszajöttem Szegedre, itt töltöttem a kétéves noviciátusi időmet, utána Róma következett, ott tanultam a filozófiát. 2000-ben Miskolcra kerültem, az úgynevezett magisztrériumba, majd Dublinba mentem teológiát tanulni, és 2000-ben szenteltek diakónussá, majd fél év múlva, ugyanabban az évben szentelt pappá Marosvásárhelyen, az eredeti egyházmegyémben, Jakubinyi György érsek.

– *Mit szölkáltak a szülei, már ahhoz is, hogy a papi hivatást választotta, és ahhoz is, hogy jezsuita lett, hiszem egyházmegyes papként otthon maradhatott volna, jezsuitaként aligha.*

– Része a hivatástörténetemnek az a momentum, amikor először pedzettem a szüleimnek, hogy pap szeretnék lenni. Azt látták, hogy valami történt az életemben, hogy Isten felé fordultam. Végül is én vezettem vissza a családot az egyházi életre, amikor szorgalmaztam, hogy elmenjünk az éjféli misére, bármilyen távol legyen is a szomszéd falu, ahol édesapám született. Sok más dolgon is észrevették, hogy morog bennem valami, és édesanyám volt, aki egy levélben, amit Szegedre küldött, megerősített, azt írta, tedd azt, amire vágyasz, én megerősítelek, támogatlak, ha pap akarsz lenni. Ez nagy segítség volt, de amikor azt mondtam el, hogy jezsuita akarok lenni, éppen gyalogoltunk át a szomszéd faluba, misére, ez öt kilométeres út, akkor

mondtam el, félve, izgalommal. Édesanyám azonnal elpityeredett, sírni kezdett. De amikor elmagyaráztam, hogy miért, hogy kik a jezsuiták, öt perc múlva már kacagott, és öröm és boldogság szállta meg. Teljesen az ellenkezője lett, mikor még csak annyit értett, hogy el kell vesztisen, hogy nem leszek majd a közelében.

– *Papszentelés után...*

– Egy évig voltam a novíciustester sociusa, előbb Szegeden, aztán Budapesten. Utána, 2006-ban kerültem ki először Srí Lankába, részt venni a jezsuita képzés utolsó szakaszán, a harmadik próbáción. A noviciátus óta mindig imádkoztam, hogy misszióba mehessenek. Mindig szerettem a nehézségeket, és aszerint élni. Amikor megláttam Srí Lankán azt az embercsoportot, akik között most élek, elhatároztam, ott szeretnék a misszióban dolgozni. Amikor befejeződött ez a program, még visszajöttem Rómába, hogy befejezzem a tanulmányaimat, és 2010-ben sikerült újra kijutnom, és azóta a jezsuita hivatásomat ott élem meg, most már papként és misszionáriusként, vállalva azokat a kihívásokat, amik ott állnak előttem.

– *Gondolom Srí Lankát nem atya „találta ki”, egyáltalán hogy került oda?*

– Amikor Dublinban a teológiát tanultam, volt ott egy Srí Lanka-i jezsuita is. Ő játékosan, félig viccesen kérdezte tőlem, hogy amikor arra kerül sor, hogy a terciát végezzem, miért nem megyek Srí Lankára, hiszen ott is van erre lehetőség. A délkelet-ázsiai országok között ez a hely van kijelölve a harmadik próbáció végzésére. Ez a meghívás ott maradt a lelkemben, és amikor dönteni kellett, mintegy isteni gondviselészerűen kiderült, hogy Európában már nem is lett volna erre hely. A lelkem mélyén örültem ennek, ráadásul a provinciálisom ott volt Rómában, ott volt a Srí Lanka-i provinciális is, valamilyen találkozójuk volt, ott kérdeztem meg, van-e hely számomra Srí Lankán? Volt, és így kerültem ki oda először. Örültem a lehetőségnek, hogy olyan helyre kerülhetek, ahol igazán kipróbálhatom magam.

– *Milyen ország Srí Lanka? Kik lakják, milyen emberek, lehet-e keresztény, katolikus országnak tekinteni?*

– Srí Lanka egy önálló ország, a háromszögű India csücskénél, egy könnyecsepp alakú, szép formájú sziget, kicsivel kisebb, mint Magyarország, népességét tekintve viszont kétszer annyian, 22 millióan lakják. A nagy többség szingaléz nyelvű, buddhista vallású, a kisebbség az ugyancsak őshonos tamil lakosság, tamil nyelvű, hindu vallású kisebbség, akik az ország északi és keleti részén többen élnek, és a fővárosban, Colombóban is nagy számban. Van még egy kisebbség az országban, az iszlám vallást követő mohamedánok, akik érdekes módon a tamil nyelvet beszélik, nem a többség nyelvét, hogy miért, még nem tudtam kideríteni. A keresztények 7 százaléknyian vannak az országban, körülbelül egyforma arányban a szingalézek és a tamilok között.

– A történelem folyamán különféle királyságok voltak az országban. Az 1600-as években először a portugálok jöttek az országba, ők hozták be a katolicizmust, és nagyon szépen terjesztették el a hitet. Mondható, hogy a partvidéken egy többen élnek a katolikusok. Az ország középső részén nagyon erős a buddhizmus, ez az államvallás, büszkéek a vallásukra, tiszta formában őrzik azt a buddhizmust, ami Indiából ered, de ez Indiában nincs olyan erősen jelen, mint Srí Lankán. A portugál után jött a holland

gyarmatosítás, ők a protestáns vallást próbálták terjeszteni, el is űztek minden katolikus papot, volt olyan időszak, amikor egyetlen pap sem volt az országban. Ez volt az az időszak, amikor eljött Indiából, Goából Vaz Szent József, akit Isten azért küldött Srí Lankába, hogy végigjárja a katolikus közösségeket és megerősítse a hitet, visszaállítsa a katolikus hitéletet. Nagy veszélyek között vállalta ezt a szolgálatát, és ő az az ember, akit Ferenc pápa 2015 januárjában avatott szentté. Ő Srí Lanka első szentje, és nekem megadatott az a kegyelem, hogy ott voltam ezen a szentmisén, nem messze ültem a pápától.

– A protestánsok után jöttek az angolok. A britek voltak azok, akik „elegánsan” visszaállították a vallásszabadságot. Attól kezdve ismét felvirágozott a katolikus élet a szigeten. Jelenleg 12 egyházmegye van, püspökeikkel, papjaikkal, a szerzetesrendekkel, az egyház a megszokott módon működik Srí Lankán. Ami az egyház univerzalitását illeti, ugyanaz, ugyanolyan ott, mint Európában, Magyarországon. De vannak sajátosságai, ott az az élményem, érzésem, hogy az ősegyház életformáját éljük nagyon sok szempontból. Úgy készülnek az ünnepeikre, úgy ünnepelnek, ahogy egy missziós üzenetnek kell lennie, hogy kik vagyunk és mit ünneplünk. Az összejövetelek, az egymáshoz való tartozás egészen más élményt ad Srí Lankán, mint itt, ott szükség van arra, hogy megérezzük, nem vagyunk egyedül. Ha összejönnek egy ünnepségre szerzetesek, vagy nagy tömegek, ebben a nagy vallási tengerben igenis megadja ezt az élményt, hogy nem vagyunk egyedül, hogy erősek vagyunk, egymást látva megerősödünk a hitünkben és aztán visszamegyünk a mindennapi életbe, azzal az erővel, amit megtapasztaltunk egymás között. Ennek a jellegét nagyon is megérezem, összehasonlítva az itteni életünkkel.

– Azt, ami az ősegyházban megvolt, és amit a liturgiában még őrzünk hagyományként, az ott még egészen élően működik. A felajánláskor, a hitvallás és a könyörgések után a hívek sorban hozzák a papnak az élethez szükséges dolgokat. A rizst, a sót, pénzt borítékban, és minden mást, ami a templom szükségleteihez kell, gyertyát, füstölő kis szálacskákat, szóval minden mást, a liturgiának abban a mozzanatában. Sorban, szépen felhozzák az oltárhoz. A pap átveszi tőlük, a ministráns lehelyezi az oltár köré. A pap megáldja az adakozót és úgy tér vissza az oltárhoz. Ezután tényleg van értelme a kézmosásnak, ami a felajánlás előtt történik. Ami tehát nálunk maradvány, ott élő gyakorlat. Sok más hasonló dolog is van, ami ott értelmet nyer a liturgiában, például a tömjénezés. Az ott a mindennapi élet része, nemcsak a szentmisén történik meg. Legyen az mohamedán, szingaléz, vagy hindu, amikor felnyitja az üzletét reggel, akkor a szúnyogok, a bogarak ellen, de mindenképpen vallásos jelleggel is, megtömjénezi az üzlethelyiségét.

– Más dolog. Hamvazószerdán megjelöljük a homlokunkat egy kis hamuval. A homlok érintése áldásként, különböző színű porokkal, az a mindennapi élet része a hindu valláskörben. A kézmosás az étkezések előtt a mindennapi élet része. Kézvel esznek, ezért a vendégnek hoznak egy kis tálkában vizet, és ahogy a ministráns tölt a pap kezére, úgy töltik a vendég kezére a tányér fölé. Ilyen élményben van része az embernek a mindennapi életben is, mintha liturgiában venne részt.

– *Hogy néz ki egy Srí Lanka-i templom?*

– Amiatt, hogy Európából evangelizálták őket, európaihoz hasonló templomokat építenek. De ez keveredett a saját elgondolásaikkal is, sajnos nem úgy, hogy egy szép,

templomépítészeti kultúrát állítsanak fel. A templomaik nem igazán tetszenek nekem. Egyvelege mindennek, megtalálható benne az európai gyökér, de egy átgondolatlan esztétika alapján indokolatlan változásokat is használnak. Át nem gondolt formákat hoznak be a templomaikba, nagy összegeket is költenek olyasmikre, ami európai szemnek nem szép. Ez azért fáj, mert amikor látom a hindu templomok építészeti kultúráját, vagy a szingaléz építészeti kultúrát, akkor azt látom, azok mennyire be vannak gyökerezve egy hagyományba. Ahogy nekünk van itthon egy építészeti kultúránk, hagyományunk, ugyanúgy van nekik is a buddhista, a szingaléz templomokban. A templomdíszítésüket pedig egy hihetetlen naivitás jellemzi, nincsenek igazán profi szobrászaik, nem ismerik igazán az arányokat és egy furcsa, sajátos esztétikát képviselnek. Ebben benne van a lélek, de európai szemmel hihetetlen naivitás is csatlakozik hozzá. Ugyanakkor tele van lélekkel és működik a dolog. Nem mondhatom, hogy giccs, hogy csúnya, de sajátos egyvelege a naivitásnak és a katolikus lélek szépségének.

– Nem beszéltem még egy népcsoportról. Ők is tamilok, de az ország középső részén, a hegyvidéken élnek, akik nem őshonosok. Őket a britek hozták be Indiából gyarmattartó idejük alatt, az ültetvényeikre. Segítségükkel kiirtották az őserdőket, és beültették kávéval. Az nem jött össze, nem működött, utána az egész vidéket beültették teával, az alacsonyabban fekvő hegyvidéket pedig kaucsukfával. Ez adja ma is Srí Lanka legnagyobb bevételét, és ezeken a vidékeken csak ez a tamil népcsoport dolgozik most is. Ezek azok az emberek, akik engem leginkább vonzanak Srí Lankában, mert hihetetlen szegénységben, nincstelenségben, kiszolgáltatottságban élnek. Minden a társaságtól függ. Sokat dolgoznak kevés fizetésért. Kis sorházakban élnek, csak egy keskeny fal választja el egyik családot a másiktól. Mint egy nagy barakkot kell elképzelni az egészet, ami hosszában is és keresztben is fel van osztva a családok között, és ez sem az övéké. Hontalanok, annyira, hogy még az alkotmány is úgy tartja őket számon, mint államnélkülieket. Egy idegen hatalom hozta be őket idegen testként, akiket a szingalézok elvetnek, nem szívesen néznek szembe ezzel a helyzettel, de ők azok mégis, akik az ország gazdaságának javait megtermelik. Közöttük is vannak katolikusok, és talán nagyobb arányban, mint az országos átlag.

– *Térjünk vissza a személyes dolgokra. Ott hagytuk abba, hogy Srí Lankán töltötte el a próbációs évet, majd Rómában tanult tovább...*

– 2010-ben kerültem aztán vissza Srí Lankára és két éven keresztül egy helyen voltam, a magas hegyvidéki teavidéken. Az egyik plébániához tartozó filia temploma mellett egy missziós házban húztam meg magam, ott kezdtem a tamil nyelv alapjaival ismerkedni. Nemcsak úgy, hogy a szavakat tanultam, hanem az életüket is éltem. Először a legegyszerűbb szavakat tanultam, mint a gyerek, aki beszélni tanul, aztán az ételek neveit, aztán a betűket is és hamar megtanultam a mise szövegét is tamilul. A saját betűimmel leírtam a tanult szöveget, még úgy is, hogy voltak szavak, amiket nem is értettem igazán, de mégis nagyon korán tudtam tamil nyelven misézni és így besegíteni azon a plébánián. A filián egyedül éltem, de volt segítőm abból a kis faluból, egy munkás, aki főzött rám, és különböző munkákat is elvégzett. Próbáltunk zöldséget is termesztetni, olyanokat, ami nálunk megszokott, de nem nagyon sikerült,

bele kell szoknunk abba az életbe, hogy ezek sikerüljenek. Nem olyan termékeny a föld, azóta tudom igazán értékelni a magyar és az erdélyi földet.

– Két évig voltam ott, és 2012-ben visszautaztam Magyarországra, hogy elintézzem a jezsuita fogadalmaim előtti szükséges dolgaimat. Eladtam az erdélyi házamat, és minden mást elintéztem és utána mentem vissza. Már 2012-ben rám bíztak egy plébániát, ideiglenesen, öt hónapra. Augusztustól plébános lettem ezek között a teatermesztő tamilok között. Akkor még nem tudtam igazán tamilul, nem nagyon tudtam megszólalni, folyamatosan beszélni. A homíliáimat segítséggel leírtam és felolvastam a szentmiséken. Öt hónap után négy hónapra elmentem az északi országrészbe tamil nyelvet tanulni. Ott már sikerült eljutni olyan szintre, hogy tudtam beszélni, és 2013. június 1-jétől rám bíztak egy plébániát. Megint ezen a vidéken, a szegény teaszedő és kaucsuktermesztő vidéken. Azóta ott vagyok plébános, és már papír nélkül, szabadon, nagy örömmel tudok prédikálni, élni, beszélni velük. Nem mondom, hogy már mindent megértetek, amit ők mondanak, mert nagy különbség van az írott és a beszélt tamil között, ez a legnagyobb nehézség a nyelvtanulásban. Még rengeteget kell tanulnom, és ahogy most visszamegyek majd, ráálllok a szingaléz, a nagy többség nyelvére. Eddig nem voltam szingalézok között, és előfordulhat, hogy egyszer majd olyan vidékre kerülök. De presztízből és apostoli, misszionáriusi megfontolásból is mindenképp meg kell tanulnom a többség nyelvét. Érdekes egyébként, hogy ők nem ismerik a tamil nyelvet. Nagyon kevés a szingaléz pap, aki beszél tamilul. Én már jobban beszélem a tamilt, mint egy szingaléz pap. Az állam hivatalos nyelve a szingaléz és a tamil, de az angolt is sokan ismerik a gyarmati idők miatt. A köznép nem tudja, de sokan angol nyelvű iskolába küldik a gyerekeiket. A hivatalok feliratai is angolul olvashatók. Az autóbuszokon is a *fel* és a *le* szavak is angolul vannak felírva.

– Az őshonos tamilok és a szingalézok között akkor robbantak ki a viszályok, amikor az angolok elmentek és az ország felszabadult '48-ban. Említettem, hogy királyságok voltak a gyarmatosítás előtt, és akkor együtt éltek, különösebb viszály nélkül, de mivel a gyarmatosítás miatt az ország kapott egy egységes karaktert, ezt folytatni akarták a felszabadulás után is, és ez hozta meg a feszültségeket a szingaléz többség és a tamil kisebbség között, hogy ki vezesse tovább az országot. A tamilok szerették volna függetleníteni magukat, leszakadni a szingalézoktól. Ez nem sikerült, és hosszú évtizedekig polgárháború dúlt közöttük, sok tragédiával, nehézséggel. Még az utazások is bonyolulttá lettek, mert le kellett szállni a buszokról, több helyen is ellenőrizték őket. Sok áldozattal jártak a robbantások, és nemrég sikerült megszüntetni a háborút. A szingalézok levették a tamil törekvéseket, úgyhogy már béke van az országban, de nem a szívekben, nagyon sok sebet ejtett fizikailag és lelkileg is, főleg a tamilokban a háború.

– A kétféle tamil lakosság közötti különbséget jól meg kell érteni, hogy az őshonos és a behozott tamilok két különböző népcsoport. A nyelv ugyanaz, de az ültetvények tamiljai tisztább és eredetibb, indiai tamilt beszélnek.

– *Most arról kérdezem, milyen ott a plébániai élet?*

– Hat templomom van, körülbelül 250 család tartozik hozzám, akik 18 helységben szétszórva, ültetvényeken, telepeken laknak. A legmesszibb hely, ahová mennem kell,

körülbelül egy és negyedórára van, egy háromkerekű motoros fedett járművel megyek. A plébániai élet hasonlít az itthonihoz, a katolikus egyház ilyen szempontból mindenütt ugyanaz. Megüljük a búcsúinkat, törekszünk arra, hogy vasárnap szentmiséhez juthassanak a hívek. Ugyanúgy egyháztanácsot alakítunk a hívekből. Az elsőaldozásokat szorgalmazzuk, megszervezzük a bérmlásokat. A püspök ugyanúgy látja el a feladatát, mint mindenhol másutt. Ugyanazok a törekvések, vágyak vannak, mint máshol, minden ugyanúgy megy, mint itt, csak sok minden akadozottabban, nagyobb, főleg infrastrukturális nehézségekkel. Lélekben talán olajozottabban.

– *Vallásosabbak ott az emberek?*

– Szoktak különbséget tenni az ázsiai emberek alap-vallásossága és az európai emberek között. Márciusban lesz hat éve, hogy odakerültem, sőt még egy fél évet is hozzáadhatok, amikor a terciát ott végeztem. Rájöttem, hogy nem lehet senkit a másik fölé emelni semmilyen szempontból. Igaz, hogy vallásosabbak, mint mi, számukra a vallásosság annyira magától értetődő, mint a levegővétel, de ennek nagyon egyszerű oka van. Ha mi élnénk ott, mi lennénk ugyanilyen helyzetben. Az, hogy mivel ott nincs négy évszak, mindig ugyanaz a dolog adott, mindig terem a kókuszdió a fán és nő folyamatosan. Nagyon fontos része az étkezésükben a kókusz, vagy hogy a rizst kétszer arathatják le egy évben, s mindig minden zöld, s ha vannak is szezonális időszakhoz igazodó gyümölcsök, mindig van ételük. Ezért, hogy nincs négy évszak, ez az ősbizalom, amire olyan nagy szüksége van az embernek, megvan bennük, ami az életet és az Istent is illeti. Ők tudják, hogy az Isten jó, mert olyan az életük, olyan az éghajlatuk. Ezért van olyan folyamatos kapcsolatuk az Istennel. Nekünk is van hitünk, de a mi őseink nyáron úgy dolgoztak, hogy legyen mit megenni télen. Mindig volt egy bizonytalanság, hogy lesz-e? Ott az aggodás bennünk az ételért, ami a telet illeti. Lehet mondani, hat hónapig azt eszünk, amit a másik hat hónapban termeltünk. Ezért a mi vallásosságunk nem arra az abszolút ősbizalomra épülő, van benne egy keresés, egy fájdalmas kérdés, hogy az Isten valóban jó, jó lesz-e a jövőben is? Van egy kis kétely bennünk. Ezért nem lehet az egyiket a másik fölé helyezni, mert ilyen oka lehet a különbségnek.

– *Mi az, amiről még szó lehet, amit mi nem ismerhetünk?*

– A szegényekről nem sokat beszéltem, hogy miért is mentem Srí Lankába. Ez az a népcsoport, akik között az Istent könnyen megtalálom. Itt derült ki számomra, hogy Jézusnak az a mondása, amit az evangéliumban hallunk, hogy boldogok a lélekben szegények, az igazi valóság. Ennek számomra igazi vonzóereje van. Paradoxon, mert ha nekik jobb körülményeik lennének, ők sem különböznenek a világ többi emberétől. De amiatt, hogy ez nem adatik meg, Isten ajándékozza meg őket azzal a belső gazdagsággal, amit érzek közöttük. Az visz hozzájuk közel – és van ennek önző oka is részemről, beismerem –, hogy itt könnyebb szeretni, mint máshol a világon. Vágyok a szeretetre, és őket pontosan az elesettségük, a szegénységük miatt könnyebb szeretni. Itt értettem meg, mi az, amit Jézus mondott, hogy nehéz a gazdagnak bejutni a mennyek országába. Nem lehetetlen, hanem nehéz. Miért könnyű a szegénynek? Az az érzésem, hogy bár még hasonlítanak is hozzánk a bűnösséget illetően, Isten a szegénységgel mintegy leplet borít erre. Lehet szeretni még a bűnein keresztül is azt az

embert, aki szegény. Látom a lányt, aki vasárnaponként mindig ugyanabban a ruhában jön szentmisére. Látom, hogy egy ügyes, jóra való nő nem tudja megengedni magának, hogy lecserélje a kopott cipőjét. A szegénységnek ez a jellege, ez a megtörtség megszakítja, megtöri az ember szívét. Visszatalálok az igazi emberséghez, ahhoz, hogy tényleg belehelyezi a szegénység az embert az igazságba. Az igazság az, hogy rászorulunk Istenre. A gazdagság és a világ vigasztalásai akár az életem végéig el tudják ezt az igazságot homályosítani. Eltereli a figyelmemet arról az igazságról, hogy rászorulok az Istenre. El tudom odázni annak az élményét, hogy rászorulok, hogy találjam meg azt a megtörtséget, amit annyira szeret az Isten, hogy be tudjon lépni az életembe. Tud olyasvalamit adni, amire annyira vagyunk, az örök élet vigasztalását.

– Az én megtérésemben az egyik legfontosabb dolog volt, hogy megéreztem a szegénység szépségét. Mindig kerestem, hogyan találom meg, amire rátalált Assisi Szent Klára, vagy Szent Ignác, Szent Ferenc. Ez is benne volt abban, hogy a jezsuitákhoz mentem, hátha meg tudom élni ezt a szépséget. A nyelvem alatt már megtaláltam az ízt a szegénység szépségének. Most itt lélekben és fizikailag is gyakorolhatom ezek között az emberek között.

– Ha leegyszerűsíttem: ezek között az emberek között könnyebb szeretni. Nagyon vágyom arra, hogy tudjam szeretni az embereket. Persze, máshol is meg vagyunk hívva erre. De hogy ott vagyok, úgy érzem, tudom vigasztalni őket, el is fogadják ezt a vigasztalást, mert rászorulnak, és nekem jó ezt a nehézséget vállalni papi életemben. Úgy érzem, elfogadnak, nyugodtan kimondhatom, szeretnek is. Amikor hazajöttem a repülővel, béreltek egy kis buszt, hogy a legjobb barátaim kijöjjenek velem, el tudjanak búcsúzni tőlem. Hogy én is szeretem őket, azt nem kell magyarázni, azt megérik. Ebben hiszek. Ez az én egyik ars poeticám is, még a gyerekekben is azt a komolyságot látom, hogy megérik, ha valaki igazán komolyan veszi őket. Nonverbálisan ezek a dolgok működnek. Ha szeret valaki valakit, azt nem kell elmondani, így is, úgy is meg fogják érezni. Ez az, ami összeköt bennünket, ami olyan széppé teszi az ember életét. Én keresem, hogy lehetne kitörni ebből a világból, s végre rátalálni egy konkrét, és örömmel megvalósítható útra, amelyiken Isten országát elkezdhetjük építeni. Úgy érzem, mára elérkezett oda az egész földkerekség, és a keresztények ebben a világban, hogy most már a külsőt is alakítsuk úgy az életünkben, ahogy belülről megértjük és megéljük. Ezt látom egyedül olyan programnak, ami inspirálhatja a mai, posztmodern, teljes érdektelenségben élő embert. Az elmúlt század letargiái, kiábrándultságai, hitelvesztése nélkül már mindezekre képes az ember. Már senki nem tud elindulni egy ideológia mentén. Tökéletes érdektelenség van globális szinten az emberekben. Ebben a helyzetben érzem, hogy csodálatos lehetősége van annak, hogy elkezdjük az Isten országát építeni. Ennek egyik része, példát venni abból, hogyan tudnak a szegény emberek is a nagyon kevés értékből megélni. Nem mintha ez követendő lenne, csak felcsillantja annak a lehetőségét, ha olyan kevésből is meg lehet élni, mennyivel inkább meg lehet élni abból a bőségből, ami minket körülvesz. Isten kezében vagyunk. Ha teljesen átadnánk magunkat neki, olyan kreativitásra tennénk szert, olyan életmódra, ami minden félelmünket feloldana.

Diakóniai szolgálatért kapott kitüntetést

Átadták a Kiss Ferenc Díjat, melyet a Magyarországi Református Egyházban végzett gyülekezeti diakóniai szolgálatért ítél oda a Zsinat. Idén Baji Lászlóné, Magdi néni a kitüntetett.

Baji Lászlóné a Miskolc-Tetemvári gyülekezet tagja. Jelenleg több időst lelki-gondoz, látogat a családjában és a körülötte élők között. Az Őszi Napsugár Otthon és a Martin-kertvárosi Református Idősek Otthona rendszeres látogatója. Bizonyoságot tesz, meghallgat, felvidít, megsimogat sok időst, együtt imádkozik velük, értük. Főleg azokhoz jár, akiknek, ahogy mondja „nincs senkijük”. Másik szolgálata a fogyatékos otthonokban történő látogatás, nagyon szeretik őt a gondozottak Hejőbábán, Sajósenyén.

Forrás: reformatus.hu

Vasárnapi nyitva tartás

A nyitva tartás rendje tavaly március 15-e után is változatlan maradt. Nem egy családi vállalkozás által üzemeltetett kereskedelmi egységről beszélünk, hanem a templomaink ajtajáról. Új törvény ide vagy oda, mint egyház csendes szemléelői voltunk annak, hogyan torzsalkodtak politikai erők a kérdés fölött, olykor a mi fejünket is megmosva. Pedig a mi nyitvatartási rendünk nem változott. Hogy kopnak-e jobban a templomok küszöbei, arról valószínűleg már sok templom ajtaja választ is adhatna, de mi inkább két lelkipásztort, egy gazdaságban jártas református egyháztagot és egy hitét gyakorló orvost szólítottunk meg a témában.

A VASÁRNAP SZIMBOLIKUS REHABILITÁCIÓJA

Zavarban vagyok, ami a vasárnapi boltbezárással kapcsolatos véleményemet illeti. Mint afféle közéleti dolgok iránt érdeklődő ember, nyomon követtem az eseményeket, nagyon sokféle érvet olvastam ellene is, mellette is, de nem találtam egyetlen olyat sem, amely mindent elsöprő erővel egyértelműen igazolhatná, vagy elvethetné a döntést.

Annyi bizonyosnak tűnik, hogy a döntés gazdasági és életmódbeli hatása igazán csak évek múlva lesz lemérhető, ha egyáltalán így marad. Abban szinte bizonyos vagyok, a vasárnapi templomba járók számát nem nagyon fogja növelni, ha egyáltalán. Sőt, némelyekben talán tovább mélyíti az egyházak iránti ellenszenvet, gondolván, hogy emögött is az egyházak „mesterkedése” áll.

Szóval, ha a racionális érveket sorba veszem, akkor alig találok a bezárás mellett egyértelműen szólót, talán egyetlen egyet, hogy mindenkinek joga van a szabadnaphoz, még azoknak is, akiknek eddig minden vasárnapjukat fel kellett áldozni.

Viszont a racionális érveken túl van ennek a döntésnek egy nagyon erős szimbolikája. Azt fejezi ugyanis ki, hogy a vasárnap a keresztény kultúrában más, mint a többi nap. Innen nézve a döntés szimbolizmusát lehet akár a vasárnap rehabilitációjaként is értelmezni. Ezt nyilván sokan nem így látják, főleg azok, akiknek a számára a szekularizáció már teljesen fölemészttette a vasárnap különleges státuszát.

Én viszont minden racionális ellenérven túl azonosulni tudok érzelmileg a döntéssel, mert olyasmit látok benne, ami visszaállít valamit, ami megszakadt.

A dunántúli Magyaralmáson nőttem fel, s emlékszem még a régi vasárnapok hangulatára, pedig ez már az ötvenes évek második fele. Ám mégis, hiába volt ateista diktatúra, a kereszténység által kialakított közösségi életforma, amely még ismerte az ünnep és a hétköznap közti különbséget, akkor még ellenállt. A szekularizáció a keresztény kultúrában éppen a vasárnap elvesztését jelenti.

Összegezve, ami az általam ismert racionális érveket illeti, bizonytalan vagyok. Ám mégis, érzelmileg azonosulni tudok a döntéssel, mert látok benne valamiféle szimbo-

likus rehabilitációt, a keresztény kultúrkör megroggyant identitásának helyreállítási mozzanatát.

Köntös László főjegyző
Dunántúli Református Egyházkerület

A rövid távú, hétköznapi gazdasági hatások viszonylag egyszerűen felmérhetőek: a nyitva tartó üzletek számának csökkenése gyengíti a versenyhelyzetet, így egyes településeken a nyitva tartók esetén növelheti a fogyasztói árakat, míg a vasárnapi engedéllyel nem rendelkező, bezáró üzletek a többi napon meghosszabbíthatják nyitva tartásukat, valamint a költségek csökkentésével (pl. létszámcsökkentés) igyekezhetnek a kieső bevételeiket ellensúlyozni. Mindemellett közvetlen gazdasági hatás természetesen az is, hogy több pénz maradhat e napon az állampolgárok zsebében, és a vásárlással összefüggő járulékos költségek (üzemanyag, közlekedés) sem jelentkeznek.

Gazdasági hatásait tekintve azonban súlyos hiba lenne eltekinteni a közvetett, hosszabb távon az egyén életébe is begyűrűző folyamatoktól. Ekképpen az intézkedés már nemcsak önmagában tekintendő, hanem egy gazdaságpolitikai intézkedéscsomag egyik elemeként (követve a különböző szektorokra kirótt különadókat, a bankrendszer fokozódó államosítását, a közmű társaságok állami tulajdonba vételét, és a veszteséges, külföldi tulajdonú kereskedelmi üzletláncok kényszerített bezárását). A versenykorlátozó, piaci folyamatokba lépten-nyomon beavatkozó, a gazdasági érdekvédelmi szervezetek és a vállalkozók véleményét negligáló, paternalista állam a dél-európai, katolikus típusú társadalmak jellemvonása, amelyeket ráadásul hűbéri jellegű érdekviszonyok, elburjánzó korrupció és ezek nyomán kialakuló szociális kettészakadás sző át. Érdemes felidézni, hogy a reformáció mindezen folyamatok megváltoztatását tűzte zászlajára. A szabad vasárnap intézménye ebben az aktuális hazai kontextusban lényegében egy alig burkolt támadás a protestáns (holland-német-skandináv) gazdasági-társadalmi berendezkedés ellen, hiszen a népszerű, rövid távú szempontok oltárán feláldozza azon garanciaelemeket (magángazdaság, verseny, kiszámíthatóság, befektetési környezet, jogbiztonság), amelyek a világban a fenntartható gazdasági fejlődés (és a jövőbeni adóbevételek) zálogát jelentik. Közismert az olasz, spanyol, portugál, görög gazdaságok fenntarthatósági problémája, és az ország már megtapasztalhatta a 70-es, 80-as években átélt „keleti” kényszerpályát is, amelynek gazdasági hatásait a hétköznapi ember a saját bőrén a hiánygazdaság és infláció formájában érezhette. Megítélésem szerint valódi protestáns gazdaság- és társadalmpolitikai fordulat nélkül a (reformátusok számára is fontos) szabad vasárnap hosszú távon nem fogja tudni ellensúlyozni az egyén életébe is bekúsó gazdasági fenntarthatatlanságot.

Lőrincz Szabolcs
a MRE Zsinati Hivatalának leköszönő gazdasági osztályvezetője

Az elmúlt hónapban nem csak a közmédia, de sok-sok ember, civil- és politikai szervezet foglalkozik egy nagyon fontos változással, mégpedig a nagyobb üzletek vasárnapi zárva tartásával. Számos érv hangzik el mindkét táborból, hangos helyeslést

és vádaskodó tiltakozást lehet hallani és olvasni. Megszólalnak a gazdasági elemzők, féltik a munkahelyeket, a cégek és így a dolgozók jövedelmét.

Erről a jövedelemről, a negatív gazdasági hatásról természetesen hosszan lehet beszélgetni, mert valós, hihető értékelést még egyet sem lehetett hallani. Tényleg attól lennének gazdagabbak, valóban ilyen erőteljesen befolyásolja a jövedelmünket a hypermarketek vasárnapi nyitva vagy éppen zárva tartása?

Kétségtelen, sok embernek, családnak egyszerű programot jelent a vasárnapi bevásárlás. De ez inkább csökkenti a család gazdasági erejét, nem pedig növeli. Mindez egyúttal az emberi kapcsolatok elsekélyesedéséhez is vezet. A vásárlás során, ahol sok ember együtt mozog, tolakszik, ritkán lehet nyugalmat találni. Ingerült, feszült emberek sétálnak a csomagjaikkal, néha kellemetlen megjegyzések is elhangzanak, ritka az udvariasság, kedvesség.

A végén csak annyi realizálódik, hogy egy plasztikkártya felmutatása után mindezt hazavihetik. A gyermekek bevásárló kocsiba kapaszkodva kínlódnak, fáradnak, hiszen csak néhány percig élvezik ezt a látszólagos szabadságot.

A szülők nem velük foglalkoznak, hanem a sok-sok felesleges árucikket tapogatják, nézegetik. Legtöbbje felesleges számukra. Bár lehet, az aktuális számlához elegendő a pénz a bankkártyán, de mit hoz a holnap? A váratlan kiadásokra, a gyermekek nevelésére, ellátására már nem marad. A közgyógyellátási számláról hamar elfogy a pénz, a hirtelen betegségnél halogatják a gyógyszer kiváltását, az orvos töri a fejét a lehetséges alternatíván, amelyet még ki tudnak fizetni.

A marketing fontos és sikeres tudomány. Mire a pénztárhoz jut a család (kevés pénztár, hosszú sor, sok idő a további nézelődésre), újabb felesleges, de csillogó holmik kerülnek a többi tetejére. S a gyermek nem érti, őt miért rángatják el a játékoktól, ha a szülei „mindent” megvehetnek?

A vasárnapi zárva tartás néha bármelyikünknek okozhat kényelmetlenséget. De az a néhány árucikk, amiért vasárnap egy-két órát eltöltenénk a pótlólagos beszerzéssel, nélkülözhető. Mindezt az időt a valódi értékre, a családra, gyermekeinkre, unokáinkra, barátainkra fordíthatjuk. Orvosként és sok évtizedet tapasztalt emberként még akkor is egyetértek ezzel a kényszerrel, ha tudom, sokszor tényleg csak ez lenne az alkalmas idő egyes családoknak a bevásárlásra. De azt gondolom, kérni kell a megértésüket, együttműködésüket, hogy mindez zökkenőmentesen legyen elfogadott. Buta politika, ha valaki azzal próbál híveket szerezni, hogy a vasárnapi nyitva tartás visszaállítását ígéri. Helyesebb, ha a kiművelt és politikát gyakorló magyar emberfők ebben a kérdésben egyetértenek, és biztosítani akarják, hogy egy okos, művelt, tudatos és megfontolt nemzedék nőjön fel, akik biztos támaszt jelentenek szüleiknek, az országnak.

Dr. Molnár Imre

belgyógyász, jogi szakokleveles orvos, Arnót

Ha valamit bezárnak előttünk, úrrá lesz rajtunk a tanácstalanság, értetlenség vagy a felháborodás. Mi történt, miért történt, ki tehet erről, kinek jó ez? Van egy nagyon bölcs, az ember életének megóvására adott tanács. Hat napon át végezd minden dol-

godat, hogy a hetedik napon hálával nézhess vissza, és kérj az előtted állóhoz új erőt és áldást. Isten, aki ezt tanácsolja az embernek, jól tudja, hogy elemi szükségletünk Őelőtte megállni, hogy elé vigyük minden terhünket, kérdésünket, örömünket, és tőle kérjünk a továbbiakhoz elegendő erőt. „Mindenre van erőm a Krisztusban, aki engem megerősít”. Ezt utasította és utasítja vissza a ma embere. Elhitte, hogy hat napig kell hajtani magát reggeltől estig, hogy a hetedik napon megszerezze, beszerezze, begyűjtse a „zsákmányt”. De hát mit tehetnénk? Olyan világban élünk, ahol farkastörvények uralkodnak. Van más lehetőség?

Ha más nézőpontból vizsgáljuk a kérdést, igen. Olyan értékrend váltásra vagy bátran mondhatjuk helyreállításra kapott a társadalom felhívást, amit régen elfelejtett. Helyére teheti az ünnep és a hétköznap fogalmát, tartalmát, megélését. Amikor az óvodás szép hétvégét kíván, a kamasz a pénteki bulira vár, az irodában görnyedő kiszabadul az erdőszélre, akkor nem ünnepel, csak menekül a hétköznapok szürkesége elől. Be akar zárni egy ajtót maga mögött. De az ünnep az valami más! Nem bezár, hanem kinyit egy új lehetőséget, megnyit egy tovább vezető utat. Az ünnep nem szabadnap! Az a szolgának jár, de aki szabad, az megengedheti, hogy ne ragadjon bele a jelen pillanatába, hanem távlatokban gondolkozzon, és reményteljes jövőt látva ünnepelje az életet, amit Isten kezéből vehet az ember.

De hogyan függ ez össze a boltok vasárnapi zárva tartásával? Hát úgy, hogy Jézus nem üzletet ajánl nekünk. Nem megszerezni akar bennünket, és nem bocsátja áruba az életet. Ellenben kinyit egy ajtót és azt mondja: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és meg vagytok terhelve, és én megnyugvást adok nektek.” Belépés: ingyen, kegyelemből!

Hangóné Birtha Melinda
református lelkipásztor

Összeállította: Rácsok András
(ReForrás)

A nagylelkűség művészete

„Párkapcsolati GPS: tervezés és újratervezés” címmel tartottak egyhetes előadássorozatot a Miskolc-Diósgyőri Református Gyülekezetben, a Házasság Hetén. Február 8. és 13. között olyan témák kerültek a középpontba, mint a minőségi idő, a szeretetnyelvek, a kommunikáció, a megbocsátás, a konfliktuskezelés vagy az intimitás.

Gyertyafény mellett kávéval és teával várták a házasulandókat és a házaspárokat a Házasság Hetéhez kapcsolódó előadássorozatra, melynek alapját a gyülekezetben már működő házasságok adta. Célja pedig az volt, hogy gyakorlati segítséget nyújtsanak a pároknak abban, hogyan tehetik jobbá házasságukat, kapcsolatukat.

– Sajnos napjainkban úgy tűnik, mintha a házasság kezdene háttérbe szorulni, ugyanakkor Isten a legkisebb egységet a családban alkotta meg. A házassági szövetséget követően már nem két külön ember él együtt a kapcsolatban, hanem férfi és nő egy testté válik, ami az örökkévalóságban is megmarad. Fontos, hogy felkészítsük a fiatalokat a felelősségre és arra, hogy a mai trendekkel ellentétben ne eldobják, hanem igyekezzenek megjavítani kapcsolatukat – mondta portálunknak *Fodor Bertalan* ötletgazda, aki feleségével közösen vezette a tréningeket.

Az egyhetes programsorozat záró előadásában *Döbrentey Ildikó*, az Égből pottyant mesék szerzője és *Levente Péter*, az ország „Móka Mikijé” meséltek kapcsolatukról. *Döbrentey Ildikó* a nagylelkűség művészeteként határozta meg a házasságot, ugyanis

„Nemzet nincs családok nélkül...”

szerinte az áldozatvállalás, az odaadás és az egymás iránti felelősség a hosszú, boldog kapcsolat alapja. Persze fontosnak tartja a szerelmet is, ami „segít a kudarcok, a csalódások és a fájdalmak feldolgozásában”.

Azt is elmondta, hogy férjével első látásra szerettek egymásba és negyvennyolc évnyi házasság után is bátran vallják, hogy a házasság nem egy poros, avított életforma, hanem egy szeretetkapcsolat, melyben mindketten kiteljesedhetnek.

Levente Péter a házasság, a család és a nemzet szétválaszthatatlan egységéről beszélt a résztvevőknek. „Nemzet nincs családok nélkül, családok nincsenek házasság nélkül, házasság nincs férfi és nő nélkül.” Úgy vélte, hogy a házasság három alkotóelemének, a léleknek, a szellemnek és a testnek egyensúlyban kell lenniük. „A házasság attól a pillanattól kezdve érvényes, amikor kimondjuk ember és Isten előtt az igent. Onnantól kezdve egymásnak tartozunk felelősséggel!”

Közel két évtizede Angliából indult el a kezdeményezés, amely Valentin-nap környékén minden évben egy hétig a házasság és a család fontosságára kívánja irányítani a figyelmet. A Házasság Hetét mára 4 kontinens 21 országában ünneplik. Hazánkban az országos eseménysorozatot 2008 óta rendezik meg a keresztyén egyházak és civil szervezetek széles körű összefogásával, számtalan nagyváros, település, közösség részvételével.

Kojsza Péter

KOVÁCS SÁNDOR

Az „iszlám” terminus etimológiai vizsgálata

Az iszlám vallás – mint komplex társadalmi jelenség – az emberiség közös kultúrkinccse.

Az iszlám a 8–16. század között az emberi civilizáció olyan kimagasló jelentőségű – gazdasági, politikai és kulturális – központjainak létrejöttéhez, illetve felvirágzásához járult hozzá, mint például Damaszkusz, Bagdad, Córdoba, Kairó, Marrákes, Szamarkand, Isztambul és Agra. Az iszlám ezen évszázadok alatt – nagyrészt az innováció és tradíció sajátos egységének, valamint a helyi kultúrákat megtermékenyítő hatásának eredményeképpen – az Ebro völgyétől egészen az Indus völgyéig számos kulturális értékkel gazdagította civilizációs örökségünket.

Dr. Kovács Sándor

Korunk legdinamikusabban teret hódító világvallása az iszlám; öt kontinensen megoszló híveinek száma megközelíti a másfél milliárdot.¹ Az ezredfordulót követően Földünkön – különösen annak ázsiai és afrikai felén – valóságos „iszlám reneszánsz” van kibontakozóban. Európában is mind szélesebb körben terjed; földrészünkön Franciaország ad otthont a legnépesebb – több millió főt számláló – iszlámközösségnek. Az iszlám vallás (*Dīnu 'l-Islām*) iránt legújabban megnyilvánuló széleskörű érdeklődés miatt érdemes röviden áttekintenünk, mit is jelent valójában e kifejezés. Ezt a célt szolgálja korlátozott terjedelmű írásunk keretében az arab nyelv taxológiai, valamint az iszlám etimológiai vizsgálata.

Az arab nyelv a világ egyik legősibb, legnagyobb és legjelentősebb nyelvcsaládjába, a sémi-hámi nyelvek családjába tartozik. Sok ősi, gazdag civilizációjú kultúrnép („bibliai nép”) nyelve sorolható ide (óegyiptomi, akkád, ugariti, föníciai, óhéber, arameus *etc.*), amelyek meleg éghajlatú területek nagy folyói (Nílus, Tigris, Eufrátesz) és tengerei (Földközi-, Vörös- és Égei-tenger) mentén keletkeztek három kontinens találkozási pontjában („népek hidja”), de az emberiség történelmében játszott nagy szerepük révén elterjedtek az Atlanti-óceántól az Indus és a Gangesz völgyéig.²

A sémi-hámi nyelvcsalád legjelentősebb ágához, a sémi ághoz tartozó (flektáló) nyelvek (akkád, föníciai, óhéber, arameus, arab *etc.*) a bibliai Sém után kapták a nevüket. „Bölcsőjük” Arábia. A sémi nyelvek között először az arameus vált uralkodóvá. Helyét az *A. D.* 7. század óta mindinkább teret hódító arab nyelv vette át.

Az arab nyelv a sémi-hámi nyelvcsalád sémi ága dél-nyugati sémi csoportjának arab alcsoportjába tartozik. Ez utóbbi észak-arab, illetve dél-arab nyelvekre bontható. Megjegyzendő, hogy a nagy kulturális jelentőségű dél-arab nyelvek (szabeus, mineus, katabai, hadramauti *etc.*) a történelem folyamán szinte teljesen kihaltak.

A ma is élő arab nyelv fejlődésének három fő szakaszát különböztethetjük meg. Az óarab nyelv a pogány tudatlanság (gáhiliya) idején a törzsi érintkezés és a szóbeli költészet nyelve volt. A klasszikus arab nyelv az iszlám korában (*islámíya*) már irodalmi nyelvként funkcionált, nagymértékben egységes és konzervatív jelleggel. Az arab előrenyomulással és az iszlám térhódításával indult el hódító útjára, a Korán nyelvéként. Hamar kiszorította a Közel-Keletről az arameust, Észak-Afrikából pedig a latint – és mint Közép- és Közel-Kelet egységes irodalmi, illetve vallási nyelve, elterjedt Dél-Európától egészen a Fülöp-szigetekig. Gazdag szókincséből számos nép merített (máltai, török, perzsa, üzbég, tadzsik, afgán, hindi, maláj, jávai, szuahéli, fúla, berber, hausza *etc.*). Nyelvünkbe – főleg török és angol közvetítéssel – mintegy száz arab eredetű szó került, ezek között az admirális, alkímia, algebra, alkáli, alkohol, almanach, beduin, dzsinn, emír, fakír, findzsa, handzsár, hárem, hasis, ibrik, imám, kádi, kalifa, mame-luk, matt, minaret, mufti, muszlim, nábob, nadir, sejk, serif, szultán, tarifa, zenit. A modern arab nyelv a jelenkor (*hadáriya*) legelterjedtebb sémi nyelve, sok százmillió ember beszélt nyelve szerte a világon, s egyben az Egyesült Nemzetek Szervezetének is egyik hivatalos nyelve. Ugyanakkor e nyelv őrizte meg leginkább az ősi sémi nyelvi sajátosságokat.

A sémi nyelvekben a szavak általában három *q. dic.* „gyökmássalhangzóból” épülnek fel, melyek a hozzájuk járuló magánhangzókkal kiegészülve sajátos alapigéket alkotnak. Ezek képviselik a nyelvi alapul szolgáló első ige-törzset, amelyből az arab nyelvben modifikáció útján további kilenc ige-törzset képezhetünk.³ Az „iszlám” szó az első arab ige-törzsbeli szelima (*salima*) igéből eredeztethető, melynek elsődleges jelentése: „teljes (ép) maradt” (*gen. masc.*).⁴ E szó már több ezer évvel az iszlám megjelenése előtt a legkülönfélébb hangalakokban használatos volt a közép- és közel-keleti népek nyelveiben. Az ősi török nyelvi szubsztrátummal rendelkező szubir (sumer)⁵ nyelvben például a ŠA₁₉ ige jelentése „teljes (ép) marad” (*cf. arameus* šilēm; óhéber šálam; *arab* salima)⁶; a többjelentésű SILIM kifejezés pedig az alábbi jelentésekkel bírt: 1. (teljes) épség (*cf. akkád* šálámu; óhéber šálēm; *arab* saláma); 2. (nyugodt) béke(sség) (*cf. akkád* salimu; óhéber šálóm; *arab* silm); 3. (mennyei) üdv(özlet) (*cf. oszmán-török* selām; óhéber šelām; *arab* salām); 4. (teljesen) ép (*cf. oszmán-török* salim; *arab* salīm).⁷

Mindamellert az iszlám szó, bár az arab nyelven belül az első ige-törzsből ered, közvetlenül mégis a – tárgyatlan igéket (*verb. intransit.*) tárgyas igékké (*verb. transit.*) transzformáló – negyedik ige-törzsből származtatható, vagyis az aszlama (*aslama*) igéből, melynek legfőbb jelentései a következők: 1. alávetette / alárendelte magát vminek / vkinek 2. átadta (magát) vminek / vkinek (*gen. masc.*).⁸

Voltaképp e negyedik törzsbeli igéből képzett névszó az iszlám (*Islám*) főnév, mely „ónátadás / önálárendelés” értelemben az Abszolútum – azaz deifikált formában Al-

lah – akaratának való önálárendelést fejezi ki. Eképpen tehát az számít például muzulmán (*muslim*) férfinak, aki alárendelte (alávetette) egyéni sorsát Allah akaratának. (*Sallama 'l-muslim amrabu 'alâ 'l-Lâh*). Mert Allah – az iszlámhívók szerint – istenként „Egyetlenegy” (*Wâhidu 'l-Ahad*), kinek egyik neve (a 99 „szép név” közül⁹) „a Békesség” (*as-Salâm*).¹⁰

JEGYZETEK

¹ Sayfo 16. p.

² Kovács (Előszó) III. p.

³ Kovalyov–Sharbatov 566–567. pp.

⁴ Baranov 370. p.

⁵ Mezopotámiában a *ca. a. Chr. n.* 3250–3050 között bekövetkezett globális természeti katasztrófa, vagyis a (bibliai) nagy „özönvíz” [AMARU *cf.* *akkád* emarukku; *káldeus* omorka] után – az „új formátumú közösség” [SIG.NE.GAR] lakóhelyén, azaz a bibliai Sineár [Šine‘ár] földjén a döntően ócsuvasos-török és ófinn-permi etnikai háttérrel rendelkező „szántóvető család” [SU. BIR *cf.* *akkád* šumëru; *latin* Sumirius; *francia* Sumérien; *angol* Sumerian; *német* Sumerischen / Šumerischen *etc.*] hozta létre az emberiség történetében új fejezetet nyitó civilizációt [NI₃.DU₇], mely mindmáig az európai kultúra egyik kiemelkedően fontos forrását, illetve pillérét képezi. (*v.* Labat 45, 109, 187 pp.)

⁶ A szubir nyelv szókincséből – főleg *akkád*, *amorita*, *arameus* és/vagy óhéber közvetítéssel az elmúlt évszázadok alatt számos jövevényszó került át az arab nyelvbe, közöttük említhető a BE > bélu > ba‘l (úr); DUMU.ZI > Tammuz > Tammúz (isten (Igaz Fiú)- és hónapnév (július)); E₂.DUB.BA > adab > adab (irodalom); NA₃ > nabû > nabi (próféta); NIB₂ > nimru > nimir arqat (párduc); ŠA₈ > šabbatu > sabb (holdtölte ünnepe / szombat); DUB₂ > tablu > tabl (dob (hangszer) *etc.*) (*v.* Labat 67, 101, 149, 99, 83, 97, 49, 161 pp.)

⁷ A ŠA₁₉ ige és a ŠA₈ főnév voltaképpen hasonló jelentésű szubir szavak, hiszen a holdtölte (ŠA₈) idején a telihold „teljes (ép) marad” (ŠA₁₉).

⁸ *Ibid.*

⁹ Al-Qur’ânu ‘l-Karîm 501–502. pp.

¹⁰ Simon 39. p.

HIVATKOZÁSOK

1. Al-Qur’ânu ‘l-Karîm, Al-Qâhira, 1969–1970, Al-Gâmi‘u ‘l-Azhar.
2. At-Tamîmî, Muhammad ben Sulaymân: *Mabâdi‘u ‘l-Islâm* [Az iszlám alapjai.] *Trnslat.* Kovács Sándor. Medina, 1991, Szaúd-Arábiai Királyság Fénylő Medina Iszlám Egyeteme.
3. Baranov, Harlampi K.: *Arabsko-russky slovar.* Moskva, 1976, Izdatelstvo „Russky Yazik”.
4. Brockelmann, Carl: *Arabische Grammatik. Paradigmen, Literatur, Übungsstücke und Glossar.* Leipzig, 1962, VEB Verlag Enzyklopädie.
5. Deimel, Anton (ed.): *Šumerisches Lexikon. II. Teil.* Roma, 1928–1933, Verlag des Päpstlichen Bibelintituts.
6. Feyerabend, Karl (ed.): *Lanagenscheidt’s Pocket Hebrew Dictionary to the Old Testament. Hebrew-English.* London, s. a., Hodder and Stoughton.
7. Goldziher Ignác: *Az iszlám kultúrja. Művelődéstörténeti tanulmányok.* 1–2. kötet. Budapest, 1981, Gondolat Kiadó.

8. Kovács Sándor: Előszó. In: At-Tamîmi, Muhammad ben Sulaymân: *Mabâdi'u 'l-Islâm* [Az iszlám alapjai.] *Translat.* Kovács Sándor. Medina, 1991, Szaúd-Arábiai Királyság Fénylő Medina Iszlám Egyeteme.
9. Kovalyov, Alexandr Alexandrovich-Sharbatov, Grigori Shamilevich: *Uchebnik arabskogo yazika*. Moskva, 1969, Izdatyelstvo „Nauka”.
10. *Korán*. [Al-Qur'ân.] *Translat.* Simon Róbert. Budapest, 1987, Helikon Kiadó.
11. Küng, Hans –Ess, Josef van: *Párbeszéd az Iszlámról*. [Christentum und Weltreligionen. Islam.] Budapest, 1998, Palatinus.
12. Labat, René (ed.): *Manuel d'Épigraphie Akkadienne. Signes, Syllabaire, Idéogrammes*. Paris, 1948, Impimeire Nationale.
13. Németh Pál: *Az Iszlám*. Budapest, 2010, Gondolat Kiadó.
14. Sayfo Omar: *Allah vendégei*. Budapest, 2009, Geopen Könyvkiadó.
15. Simon Róbert: *Iszlám kulturális lexikon*. Budapest, 2009, Corvina Kiadó Kft.

*(Az MTA Miskolci Akadémiai Bizottsága Székházának nagytermében
A Keresztény Értelmiségiek Szövetsége miskolci csoportjának rendezésében
2015. október 15-én megtartott előadás részlete.)*

Beszéljessünk a „keresztény” Európáról!

A fenyegetést az érzi igazán veszélyesnek, aki belülről gyenge

Az éppen zajló európai események miatt egyre erőteljesebben fogalmazódik meg az a közvélekedés, hogy Európa veszélyben van. Ez a veszély, úgymond, a „keresztény” Európát fenyegeti. Vállalva a megbotránkoztatás vádját, tegyük fel a kérdést: van-e egyáltalán keresztény Európa? Volt-e valaha is keresztény Európa? S ha lehet fokozni a botrányt, azt is kérdezhetjük: Lehetséges-e egyáltalán keresztény Európa?

Az új keletű veszélyt itt Magyarországon úgy éljük meg, mint szorongást attól, hogy a bevándorlás minket is érinthet. Mit féltünk? Javainkat? Az életformánkat? A vallásunkat? Vagy egyszerűen csak – alanyi ragozásban – *féltünk*? Félelmünket nehéz diagnosztizálni, mert bár ott bujkál mindannyiunkban, nem tudjuk felmérni a mértékét, se megnevezni a tárgyát. Nem látjuk tisztán. Vagy – ismét alanyi ragozásban – nem látunk tisztán. Mert nem kívülről fenyeget, hanem belülről emészt. Meglehet, nem annyira külső ellenséges erőttől féltünk, mint inkább saját belső gyengeségünktől. Elvégre az Európát érő fenyegetés számokban mérve nem jelentős, nem is fenyegetés, inkább csak a mi gyengeségünk folytán látszik fenyegetőnek. Ha ez igaz, akkor a jelenség megértése végett nem kifelé, hanem befelé kell fordulni, nem a külvilágot kell fürkészni – ott találunk ugyan zűrzavart, de komoly fenyegetést nem –, hanem saját magunkat kell megvizsgálni: önvizsgálatra van szükség. Mire bukkanunk ott? Miféle gyengeség táplálja félelmünket, amely aztán, mintegy magamagától megijedve, riadtan tárgyat keres és külső ellenséget talál? – Alanyi ragozásra van szükség.

Miben áll Európa gyengesége?

A bevezető kérdésekre utalva úgy is fogalmazhatunk, hogy Európa éppen a kereszténysége miatt gyenge. Sajátos vallás a kereszténység: úgy erősíti az embert, hogy előbb meggyengíti. Az evangélium mindenkinek szól ugyan, de elsőként nem az erőshöz lép oda, hogy még erősebbé tegye. Aki erős, az elégséges önmagának. Jézus nem az erőseket és hatalmasokat szólítja meg, nem a gazdagokhoz fordul, hanem a gyengékhez, az elesettekhez. Azokhoz, akik a társadalom peremén élnek. Ami szociológiailag a társadalom pereme, az a Biblia spirituális olvasata szerinti

Dr. Gáspár Csaba László

lelki értelemben az *emberi lét* pereme, az ember benső erőtlensége és végessége, a bűn fenyegetése. Ha nem is él mindenki a társadalomnak a peremén, egzisztenciális értelemben valamiképpen mindenki az emberi lét peremén egyensúlyoz, hiszen léte spirituális – súlyosan lényegi – értelemben ínséges és bizonytalan, szenvedőleges és esendő. Vajon ki az közülünk, aki ne mondaná magáról, hogy – bizonyos helyzetekben – gyenge és erőtlén? A jézusi igehirdetés egzisztenciális állapotában, végességében, elesettségében mutatja be az embert, és arra világít rá, hogy milyen erőtlén önmagában. Aki nem ismeri be elesettségét és gyengeségét, annak számára a jézusi örömhír nem csak hogy nem öröm, de még csak nem is hír, egyszerűen fölösleges. Az ilyen ember megmarad a maga – vélt – erejében. A kereszténység útján tett első lépés az erőtlenség és a töredezettség – súlyos teológiai kifejezéssel: a *bűnösség* – elismerése, és az önelégességére fordított erőfeszítés feladása.

A kereszténység tehát úgy erősít meg, hogy előbb gyengévé tesz. A keresztény hitbéli állapot mindig a gyengeség és az erő között ingadozik hol tétován bolyongva, hol reményben zárandokolva. A keresztény hívő a gyengeséget mindig magának tudja, az mindig a sajátja. Az erőt viszont nem magának köszönheti, hanem szép régi szóval: a kegyelemnek. A keresztény gondolkodás szerint az ember a maga erejében gyenge, egyedül Istenben erős. A megfogalmazás szándékos: a maga erejében gyenge, azaz éppen akkor, amikor ereje teljében véli önmagát, és úgy tartja, nem szorul semmiféle Istenre. Az ember önerejében van a gyengesége, mint ennek az erőnek Isten felől látható belső eleme, melyet az ember – önerejét ünneplve – egyáltalán nem lát. Istenben kellene erősnek lenni, hogy meglássa erőt képzel(g)ő gyengeségét.

Ám a helyzet ennél is bonyolultabb. A gyenge ember, érthetően, erős Istenre vágyik. A keresztények Istene azonban nem mutatkozik fölünyesen erősnek. A krisztusi egyház tornyain nem erőt sugárzó jelkép található, nem győzelmi zászló lobog, hanem a végzetes és végletes elesettség dermesztő szimbóluma, a kereszt áll. És azon függ... – kimondani is rémületes – Isten. A feltámadásban persze végül erősnek bizonyul, de a kereszt mégiscsak kivégzőeszköz, és azt jelzi, hogy Isten a mennyben erős ugyan, de a földön a gyengénél is gyengébb. Márpedig az ember a földön él, neki itt kell az erő. Hogyan nyerheti el azt a keresztén függő Istentől? Ehhez valami olyasmi kell, ami minden erőnél hatalmasabb: az *erős hit*. De ha egyszer emberi életünkhöz sincs elég erőnk, hogyan lehetne akkor a hithez, amelynek a keresztén függő Megalázottban a mindenható Istent kellene látni, aki – ha valóban Isten – nem látható...?!

Nehéz hit a keresztény: evilági erőtlenséggel kezdődik, amellyel ügyel-bajjal, de mindennapos élete során valamiképpen elboldogulna az ember, és a túlfeszített hit erőtlenségben végződik, amin csak a keresztre feszített Isten kegyelme segíthet – feltéve, hogy a hit elég erős ennek a kegyelemnek a befogadására... És persze – hogy is lehetne másképp – a hit is csak akkor nyer erőt-kegyelmet, ha elismeri gyengeségét („Hiszek, Uram, segíts hitetlenségemen!” Mk 9,24.), ha máskor nem, legalább a

kegyelem befogadásának pillanatában, vagyis amikor a legerősebb, mert a leggyengébb, hiszen ez kell az erő elfogadásához...

Ha a vallást úgy fogjuk fel, hogy általa az elesett, gyenge ember védelmet keres az istenségnél, akkor a kereszténység nem a legkézenfekvőbb választás. A krisztusi vallás imént leírt szüntelen ingamozgása erőtlenség és erő között, bizonyos értelemben magyarázza Európa belső gyengeségét, aminek hatására a külső történések fenyegetőnek mutatkoznak. Nem csoda, hogy Európa nem tud úgy vallásos lenni, mint az iszlám. Allah világos képlet: némileg katonás, bár egyszerismind könyörületes, egyértelmű, teljesíthető parancsokat adó istenség. Vallásában nincsenek isteni szakadékok, sem emberi meredélyek: nincs önküésítés, szolgálai alak, Golgota és Isten a kereszten, és nincs szó erőtlenségében erős hitről. Az iszlám hívő mindig sokkal biztosabbnak érzi magát, ha a hitébe kapaszkodik, mint a keresztény ember, aki előtt mindig ott mered a kereszt.

„Európában még az ateista is keresztény”

Eddig igen radikális gondolatmenetet követtünk. A némiképpen a dialektikus teológiát idéző hangvételtől most váltsunk át szelídebb hangütésre. A vallásnak nem csupán obszerváns, szigorú formája létezik, hanem minden religiónak megvan a mindennapi élethez illesztett változata. Lehet, hogy a hétköznapi kereszténység romlásnak és megalkuvásnak látszik a lobogó entuziazmus szárnyaló magasságából, és kevésbé állja ki a tüzes prófétai kritika bírálátát, mindenesetre az evangéliumi hit idővel beköltözik az ember mindennapos életvilágába: kultúrává válik, vagy még inkább kultúrát teremt, amiben aztán nemzedékek vesznek szellemi-lelki szállást, s benne lakoznak akkor is, ha már a mű – a kultúra konkrét képe – elfedi azt a vulkánkitörést és lávaömlést, amiből előállt volt. A legtávolabbi istenséget is közel kell hozni az emberhez, hogy vallásának istene lehessen. Így van ez a Biblia abszolút transzcendens Istenevel is. A keresztény vallásgyakorlat az évszázadok folyamán létrehozta az európai keresztény kultúrát. Ennek hajszálgöyökerei abból a termékeny talajból szívják az életét tápláló mikroelemeket, amely az egykori vulkáni működés – az újszövetségi kinyilatkoztatás – értékekben gazdag anyagának évszázados lerakódása és szervesülése nyomán keletkezett. Ezért mondhatta Antall József, hogy „Európában még az ateista is keresztény”.

A kereszténység Istene azonban ellenáll az emberi kultúra domesztikáló törekvésének. Egyrészt a kulturális inklúzió nem képes semlegesíteni a végtelen Isten exkluzivitását, mert a megtestesülés immanenciája és a feltámadás transzcendenciája közötti végtelenséget uraló Istent semmiféle kulturális igyekezet nem képes maradéktalanul megragadni. És akinek nem csak a mellén ring aranyból készült kereszt, hanem a szívében is van valami a kereszt feszültségéből, az soha sem fog megpihenni a kulturális kereszténység, avagy a keresztény kultúra gondosan megművelt, sokszínű, testet életető és szellemet pezsdítő lankáin. A kereszténység a kulturális teljesség pillanatában is megmarad tűzhányónak, amely bármikor kitörhet. Másrészt éppen a kulturális hatás, illetve a kultúra vallásbeépítő igyekezete okoz állandó zavart a keresztény kul-

túrában. Ennek oka ismét csak az evangélium minden más vallástól eltérő sajátossága. Ha a kereszténység megmaradt volna steril, exkluzív misztériumvallásnak, akkor talán nem kísérté volna annyi konfliktus a történelmi útját. Csakhogy belépése a kultúrába azzal is járt, hogy annak gondolati elemeként kibontakoztatta a teológiát. Ám a kereszténység intellektuális-teológiai feldolgozása – a misztérium gondolati kezelése – leküzdhetetlen akadályt jelent az emberi kultúrának az immanenciához, vagyis a világhoz igazodó gondolati struktúrái számára, és a végtelenségig igénybe veszi az emberi gondolkodás kapacitását. A teológia történetének tanúsága szerint nem tudtak kidolgozni egységes rendszert, így a teológia – a keresztény misztérium beláthatatlan mélységének következményeként – beláthatatlanul sok teológiai irányzatban, iskolában artikulálódott. És minél komolyabb volt egy-egy teológiai rendszer, annál több konfliktusba keveredett az eltérő értelmezésekkel, felfogásokkal, így a hitviták vallásháborúig fokozódtak. Teológiai nézeteltérések, eretnokségek, egyházszakadások kísérik végig az európai kereszténység történetét. Végül a vallásháborúk tanulságaiból kiindulva az európai elit a középkort követően úgy döntött, hogy a hitbéli kérdéseket ki kell vonni a nyilvános kultúrából, elsősorban a politikából. A vallást, amely ilyen konfliktusokat tud okozni, magánügygé fokozták le.

A nyilvános élet, a politika világa vallási megalapozás nélkül maradt. Másik megalapozó erő lépett a helyére, az önmagára támaszkodó és erejének tudatában lévő ész. Ettől kezdve az észre kellett alapozni a jogot, az erkölcsöt, az oktatást, és az ember közösségi életének megannyi területét. A rációra, úgymond, azért lehet hivatkozni, mert az mindenkié egy és azonos, a hitre viszont nem, mert az mindenkié más; az ész biztos lehet önmagában, ezért erőt adhat és közösséget építhet, a hit soha nem lehet biztos önmagában, ezért gyengíti, elbizonytalanítja az embert, és nem képes tartós közösséget építeni – kissé eltúlozva ez az újkori Európa programja. Ilyenformán Istent kivezetik a kultúrából. Ám Európa kultúrája mégis keresztény marad, mert mire ez a kivezetés megtörténik, addigra már olyan szellemi-lelki otthonként áll a keresztény kultúra, hogy az evangélium lenyomata, ha másként nem, vízjelként benne van szinte minden szegletében és megnyilvánulásában. Ebben az értelemben mind a mai napig jogosan beszélünk keresztény Európáról. Csakhogy ez már nem a *kereszténység* Európája, hanem *Európa* kereszténysége.

Ebből fakad a kérdés: vajon az újonnan támadt félelmünk megvilágította gyengeségünk is keresztény-e a korábban kifejtettek értelmében, vagyis a kegyelemre kész hit erejének megnyilvánulása, vagy a „keresztény Európa” kifejezés már nem a vallás értelmében vett kereszténységet jelöli, hanem spirituálisan kiüresedett, még keresztény vázra, de már nem keresztény *hitre* épülő politikai-gazdasági civilizációt – Európa (maradék) kereszténységét?

„Az idők jelei” – a hit „idő”-je

Két nagy hatású elemzés jelent meg az elmúlt évtizedekben, ami ezt a helyzetet keretbe foglalja. Az egyik Francis Fukuyama: *A történelem vége* (1992), a másik Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* (1996)

című könyve. Fukuyama azt fejtegeti, hogy a kelet és a nyugat szembenállása a liberális demokrácia győzelmével ért véget, idővel ez lesz az egész világon uralkodó társadalmi-politikai forma, ezért immár vége a történelemnek. Békében fogjuk élni világunkat, némileg unalmas gyarapodásban, technikai-civilizatorikus folyamatban. Huntington ezzel szemben amellet érvel, hogy a világ korántsem egységesül a liberális demokrácia zászlaja alatt, már csak azért sem, mert a liberális demokrácia csupán az egyike a kulturális-civilizációs modelleknek, mellette számos más lehetséges és tényleges kultúra létezik. Mivel a kultúrák az emberi lét végső kérdéseit fogalmazzák és válaszolják meg, ezért a kultúrák közötti konfliktus mindig is alapvetőbb, mint a gazdasági-politikai érdekelletét, de mint minden alapvetés, kevésbé látszik a felszínen, amit sokkal inkább a politika ural. Huntington diagnózisa szerint világunkban a kulturális különbségek válnak a konfliktusok forrásává. A jelenlegi események igazolni látszanak elemzését és prognózisát.

Ha a gyengeség a mi erőnk, akkor hogyan nézzünk szembe a mostani eseményekkel, melyek előbb-utóbb felszínre fogják hozni a jelentős kulturális és még jelentősebb vallási különbségeket? Mire számíthatunk? Mit kell tennünk?

A Bibliának van egy sajátos időfogalma: a *kairosz*. Szemben a lineáris, folyamatos idővel, a természetben megmutatkozó és a naptárban leképezett idővel – görög neve: *kronosz* –, a *kairosz* a sorsfordító, a döntő pillanat *idő*-je, olyan sűrű idő, amely hosszasan bontakozik ki a lineáris időben. Valójában nem az események vannak időben, hanem az eseményeknek van saját *idő*-jük, ami nem más, mint az adott esemény jelentőségének a kronológiai időben szétterülő megnyilvánulása. Minél jelentősebb egy esemény, minél nagyobb kiterjedésben hullámzik, fakaszt vele kapcsolatos további eseményeket, annál nagyobb időteret foglal le, vagy ha úgy tetszik, annál több kronológiai idő van benne. Ilyen a születés, az öröm, a súlyos betegség, a találkozás, a váratlan esemény stb. *idő*-je. Krisztus születése a *kairosz* értelmében vett idő, mely „időt terem”: egymáshoz kapcsolódó jelentéseményeket indít el és táplál, egyszóval történelmet *alapít*. Magához mér minden időt és eseményt, ezért beszélünk Krisztus születése előtti és utáni időről.

Így kell szemlélnünk a mai eseménysort is, amelyben mintegy összsűrűsödik az idő, amennyiben döntési helyzetbe állítja-kényszeríti az embert. Kipenderíti a keresztény civilizáció kényelméből és magától értődőségeiből, békés ünnepeiből és templomi törzshelyéről, mert itt a portáink előtt történik valami, ami mélyebben érhet bennünket, mint ahogyan első pillantásra gondolnánk, és többről van benne szó, mint holmi külső fenyegetésről. Rólunk van szó.

Helyzetünkre találunk példát a biblikus időkben, olyan példát, ami egyben mint arra, hogy miként fakadhat erő a gyengeségből. Amikor a zsidókat deportálták Babilonba, voltaképpen össze kellett volna roskadniuk, hiszen a kor bevett vallási gondolkodása szerint a győztes nép istene legyőzte a vesztes nép istenét. Ehelyett a legyőzött zsidók végiggondolták, hogy mi történt velük, mi vezetett a fogsághoz. Eltöprengtek saját múltjukon, és fokozatosan belátták, hogy jelenbeni állapotuk oka önnön múltjukban rejlik: a nép jelen helyzete büntetés a múltbeli viselkedés-

ért, az elkövetett bűnökért, azért, mert nem tartotta be a törvényt, elűzte a próféta-
tákat. Erősnek vélte magát, s lám, most Babilon folyóinál kesereg gyengeségében.
Így aztán végképp Isten kezébe került, hiszen másban – külső és belső gyengesége
mélypontján – aligha bízhatott. Így lett a babiloni fogság a hit próbatétele, kairosz,
az Istennel kapcsolatos döntés ideje. Ismerjük az eredményét.

Hasonló a mi helyzetünk keresztény olvasata is. Nekünk is végig kell gondolnunk
előzményeit, kivált aggóató félelmünk önnön magunkban rejlő okait. Milyen bűnö-
ket követtünk el? Mely isteni törvényeket nem tartottuk be? Keresztényként nem
azt kell mérlegelnünk, hogy milyen eszközökhöz folyamodjunk testi-anyagi létünk
megvédésére – ez az állam dolga –, hanem arról kell döntenünk ismételten – nap
mint nap –, hogy kik vagyunk valójában; ez kinek-kinek személyes feladata. Ha a
jelen fejleményeiben nem a gonosz erőinek támadását látjuk, hanem isteni próbaté-
tel – kairoszt hitünk mélységének és identitásunk hitelességének vizsgálatára –, ak-
kor azt az erőt is remélhetjük, ami ennek a próbatételnek a leküzdéséhez szükséges.

Eljött tehát az az idő, amikor dönthetünk a jövőnkönkről: önmagunkról.
Ettől függ, hogy lesz-e keresztény Európa –, ha Isten is úgy akarja...

*(A megyei könyvtárban december 1-jén elhangzott előadás
szerkesztett változata)*

HELL JUDIT

Beszéljünk a feminizmusról!

Bevezető gondolatok

A szakirodalomban – különösen a nyugati világ szerzői – sokszor leírták már, hogy a feminista mozgalmak hatására a nők mára gyakorlatilag mindent elértek, amit történelmi hátrányuk ellenére elérhettek. Kivívták minden területen azokat a jogokat és szabadságokat, amelyekkel eddig csak a férfiak rendelkeztek, tehát voltaképpen egy posztfeminista korszakban lennénk, a nők egyenlősítése terén nincs tovább tennivaló. Mások egészen másképpen gondolják: akkor leszünk a posztfeminista korszakban, ha a patriarchalizmus minden jegyét sikerül legyőzni a hétköznapiakban, a közéletben és a magánszférában egyaránt.

Azért kell erről a jelenségről, mindenekelőtt a fogalom jelentéséről beszélni, mert ennek a szónak (következésképpen az eszmekörnek és a mozgalomnak) eléggé rossz csengése, megítélése van, különösen Európa keleti-középső tájain, így Magyarországon is. Ha valakiről az emberek azt hallják, hogy feminista, vagy hogy a feminizmusról tanul, akkor borzongással ellenkeznek. Sok nő például épp ezért sem meri fölállalni, hogy kapcsolódik, vagy akár csak egyetért a feminizmus valamely törekvésével, hisz oly mértékben viszolygást kelt sokakban ez a fogalom. Mi lehet ennek az oka? Amit az emberek ismernek, tudnak a feminizmusról, azok főként a szélsőségek: a közvéleménynek többnyire a mozgalmat és a gondolatkört kísérelő extrémításokról van ismerete. Mivel ezek általában gyorsan, széles körben terjednek és jobban megragadják az emberek képzeletét, gyakran és tévesen azonosítják a feminizmust annak legszélsőségesebb, különösen az Egyesült Államokban kialakult egyes jelenségeivel, irányvonalával.

Sokféle meghatározása lehet a feminizmusnak és sokféle változatban is létezik, ezért helyesebb feminizmusokról beszélnünk. Ez egyrészt egy elgondolás, *eszme*, illetve elméleti irányzatok összessége a nemek (igazságos) viszonyáról, másrészt *politikai mozgalom*, aminek hosszú története van. Manapság az egyes szaktudományok azt vizsgálják, hogyan jelennek meg a nemek viszonyának, a nemek sajátosságainak kérdései a maguk szakterületén, például a történettudományban, a nyelv- és irodalomtudományban, a kommunikációban, antropológiában, szociológiában, közgazdaságtudományban, pszichológiában, etikában, de akár az orvosi diszciplínákban is; hogyan lehet, hogyan kell újraolvasni és -értelmezni az eddigi

Dr. Hell Judit

tudományos műveket a nemek szemszögéből. *Feminizmuson azt a mozgalmat és azt a szellemi irányzatot értem, amely a nők alávetett helyzete miatt megmozgatja azokat az eszközöket, hogy szimmetrikussá tegye a nemek közti kapcsolatot az egyenlőség, az egyenlő emberi méltóság, az igazságosság, végső soron a humánus és a demokratikus eszmék jegyében.* Ugyanis a történelem folyamán egyenlőtlen, hierarchikus viszonyok alakultak ki a nemek között. Ez történetileg nem a legkorábbi időszakban formálódott ki, mert akkor még – ismereteink szerint – a nőknek elsődleges szerepük volt a korai társadalmakban. A fennmaradt mitológiai történetek, továbbá az őstörténeti és egyéb tudományos kutatások alapján állíthatjuk, hogy a történelmi idők kezdetén a nők köré csoportosult a társadalmak élete. Ám a civilizációk létrejöttekor fokozatosan férfiközpontúvá váltak az emberi társadalmak. Az első államok szervezői, a hadseregek, a törvények, a tudományok, a művészetek létrehozói és művelői kevés kivétellel a férfiak. A nagy vallások, egyházak alapítói is szintén mind férfiak voltak. A nők szerepe leszűkült az otthon fenntartására, a gyermeknevelésre, az idősek ellátására, a betegekről való gondoskodásra, a ház körüli munkák elvégzésre. Ez az alá-fölérendeltségi viszony, amelyben a férfi a domináns és a nő az alávetett, minden területen háttérbe szorította a nőket. Hosszú évezredekken keresztül ez az alá-fölérendeltség jellemzi a nők és férfiak egymáshoz való viszonyát. A modern korszak, a polgári társadalmak kora kezdte ezt a világtrendet alapjaiban megkérdőjelezni. Az egyenlőség és szabadság univerzálisnak tekintett eszméje megjelenésével bontakozott ki a felvilágosodás korában a modernitás, ennek lett következménye a nők helyzetének felülvizsgálata is. Ekkor kezd megbomlani a történelemben addig fennálló aszimmetrikus viszony. S hogy mit köszönhetünk a modern feminizmusnak? Úgy vagyunk ezzel, mint az oxigénnel. Ha megvan, ha eredményeit egyszerűen csak élvezzük, akkor észre sem vesszük, de ha hiányzik, az komoly bajokat okoz.

A nők helyzete más kultúrkörökben

A nyugati civilizációtól eltérő civilizációkban még manapság is egészen más a nők helyzete. Például a közelmúlt híradásaiból tudjuk, hogy egy igen fiatal, mindössze 17 éves kislány, Malala Yousafzai kapta meg 2014-ben a Nobel-békedíjat, mert föllépett a lakóhelyét elfoglaló fundamentalista tálibok ellen (sőt fegyveres támadásuk során iskolába menet csaknem halálos sebesülést szenvedett), akik ellenezték, sőt tiltották a lányok oktatását. A lány édesapja haladó gondolkodású pedagógus és költő volt, taníttatta a gyermekeit is, és ennek hatására a kislánya annak lett következetes híve, hogy minden lány tanulhasson.

Egy másik hír: az Egyesült Arab Emírségekben sok külföldi munkavállaló dolgozik, különösen sokan Indonéziából. Az itt dolgozó nők kiszolgáltatott helyzetével igen gyakran visszaélnak a férfiak, amely kapcsolatokból gyakran gyermekek születnek. Ezekben az országokban igen erős a vezetőtől, a közvetlen munkaadótól, a főnöktől való függés, emiatt a nők nem merik jelezni a rajtuk esett sérelmet, féltik nehezen megszerzett munkájukat. Ám ebben az országban büntetik azokat a

nőket, akik házasságon kívül szexuális kapcsolatba lépnek valakivel, az eljárás során viszont a hatóságok nem vizsgálják a körülményeket. Amikor az eset, az erőszaktevés kiderül, csakis a nőt büntetik, mint általában a patriarchális társadalmakban.

Ebbe a sorba tartozik az iszlám országokban szokásos, de kizárólag a nőket érintő, a genitáliákat csonkító körülmelés is. Ez azt jelenti, hogy a gyereklányok nemi szervét drasztikus és primitív beavatkozással a nőrokonok megcsonkítják még gyermekkorukban, hogy szexuális élményben sohase lehessen részük, ezzel biztosítva, hogy majd felnőttként, feleségként hűségesek maradjanak férjükhöz. Ennek a gyakorlatnak csak a kislányok a szenvedő alanyai, csak a nők hűségének biztosításáról van szó. Ezt a brutális beavatkozást írja le többek között Rosalind Miles: *Az idő leányai* című könyvében. Az ilyen kegyetlen eljárás európai országokban (kivéve némely bevándorló csoportokat) elképzelhetetlen, a nyugati kultúra a maga humanizmusával, a nemek egyenrangúságának elismerésével nem tűri, hogy a nő testéről más személy döntsön.

A zsidó kultúra is eredendően patriarchális. Az ortodox zsidó férfiak imájukban ma is megköszönik Jahvének, hogy nem állatnak, hanem embernek, és nem nőnek, hanem férfinak teremtette őket. A gyermek világrajöveletekor pedig úgy énekelnek, hogy mindenki örül, ha fiúgyermek, és mindenki szomorú, ha lánygyermek születik. Ebben is a nemek közötti egyenértékűség hiánya fejeződik ki.

A test megmutatása is tabukkal terhelt. Számos arab országban beburkolják a nőket, országonként eltérő mértékben el kell takarniuk magukat a nyilvánosság terén. Leonardo da Vinci híres festménye, a Mona Lisa ábrázolásmódja jól mutatja, milyen más a nők megítélése a nyugati társadalmakban. A keleti civilizációkban a nőket fizikai mozgásukban, társadalmi szerepükben is korlátozzák. Több országban nem mehetnek egyedül az utcán, csak férfi családtag vagy idősebb nőrokon kíséretében, nem lehet jogosítványuk, nem lehet bankszámlájuk, bíróság előtti tanúskodásuk nem ér annyit, mint egy férfié stb. Alapvető emberi szabadságjogokat nem sikerült elfogadtatni a nők számára a muszlim világban.

Nemrégiben Kínából érkezett a hír, hogy feloldották az ún. egyke-törvényt. A túlnépesedési problémákat megoldani hivatott születésszabályozási rendelkezés szerint a házaspároknak évtizedek óta (különösen nagyvárosokban) csak egy gyermeke lehetett. Viszont mivel a kínai kultúrában (is) a fiú az értékesebb, az ultrahangos vizsgálatok után a lány magzatokat a szülők eltávolították. A lány magzatnak tehát már a megszületéshez sem volt meg a joga. Az elmúlt évtizedekben így felborult a nemek aránya Kínában, ami párvalasztási és következményes társadalmi problémákhoz vezetett.

A nők a nyugati társadalmakban

A nyugati társadalmakban is nagy jelentőséget tulajdonítanak a nemeknek. Születésüktől kezdve másként öltöztetik, kezelik, nevelik a fiúkat és a lányokat. A biológiai jegyek, a nemi jegyek alapján természetesen más a férfi és más a nő (biológiai nem), de a biológiai különbözőség, és az ahhoz utólag és mesterségesen

kapcsolt nemi szerepkörök mássága (társadalmi nem) egyben át is fordul társadalmi egyenlőtlenségbe. Ez az aszimmetrikus viszony az egyének élete során folyton megerősítést és igazolást (legitimációt) kap a mi civilizációinkban is, biztosítandó, hogy az egyenlőtlenség fönnyomadjon. A vallásoknak is van ilyen stabilizáló, konzerváló, megerősítő szerepe, de a filozófusok többsége is részese volt annak, hogy megszilárdultak a nemekre vonatkozó, egyenlőtlenségen alapuló különbségtételek. Arisztotelesz, Spinoza, Schopenhauer, Nietzsche, de még részben Kant filozófiájában is találunk ilyen gondolatokat, amelyek a nők alacsonyabb rendűségét vagy legalábbis meghaladhatatlan másságát bizonygatják. Pedig épp Kant volt az, aki etikáiban az egyenlő emberi méltóságról, annak feltétlen tisztelete parancsáról, a minden egyesben egyaránt meglévő autonómiáról érkezett, megalapozva ezzel napjaink gondolkodásmódját az egyenlő emberi szabadságról, az egyetemes és elidegeníthetetlen emberi jogokról.

A szokások, a hétköznapi élet rutinja, a nyelv, a szólások és közmondások egyrészt *kifejezik* az egyes társadalmakra jellemző nemi megkülönböztetést, másrészt *meg is erősítik* azt, s a nevelés folyamatában nemzedékről nemzedékre át is örökítik. A lányokat arra nevelik, hogy rendeljék alá magukat férjüknek, uruknak, a közsférjében (munka, politika, oktatás) szerényen elégedjenek meg a másodrendű szerepekkel, alacsonyabb jövedelmekkel, a férfiakat pedig arra szocializálják, hogy vezetői, családfői szerepük legyen, ő legyen a ház ura, de a közéletben is sikeres, hatalommal és tekintéllyel bíró, vezető, jó karriert befutó stb. legyen. Az emberi kommunikáció legfontosabb eszköze, a nyelv is jól tükrözi, illetve őrzi a nemek egymásközi hagyományos viszonyát jellemző alá-fölrendelődést. „A pénz számolva, az asszony verve jól” „A nőnek három feladata van: hallgat, meghallgat, elhallgat”. Azaz ne beszéljen (sokat), de mindig hallgassa meg, azaz vigasztalja a férfit, végül hallgasson el, azaz ne teregesse ki a család viselt dolgait. A német közbeszédben a templom, a konyha és a gyerekek a nők tulajdonképpeni feladatkörei (Kirche, Küche, Kinder). A tisztes nőt a tradicionális elvárás szerint ehhez tartják magukat.

Nagyon gyakori, hogy a nők észbeli képességeit kicsinylik, emiatt évszázadokig kizárták őket a tanulásból, a felsőfokú oktatásból, az (egyed) értelmiségi szakmákból (tyúkész, buta liba, szőke-nő viccek). A női beszéd is alulértékelt: a nő folyton csak fecseg, hosszasan és lényegtelen dolgokról beszél, pletykál, stb., míg a férfi az, aki röviden szól és okosakat mond. A kommunikáció minden fajtája eltérő a nemek között. A nyelvi kommunikáció során a nyelvészek megfigyelései szerint a nők sokkal gyakrabban használják az igei feltételes módot, többnyire védekező állásból indítják a beszélgetést. Hasonló helyzeteket mutat a testbeszédük is, s mindez tükrözi a nő önértékelési problémáit, az alávetett helyzet tudatát, végső értelemben aszimmetrikus helyzetét.

A polgári korszak hatása a nők helyzetére

A modernitás, a polgári korszak hoz döntő és visszafordíthatatlan változást a férfi-nő viszonyban, mert az új, tőkés gazdaságokban a verseny, a teljesítmény lesz a

mérce, amely elengedhetetlenné teszi, hogy mindenki azonos esélyekkel induljon a pályán. Fölbomlanak a feudális kötelékek, középponti eszmévé válik az emberi és mindenoldalú szabadság, benne a férfiak és nők szabadsága is. A polgári korszak, a kapitalizmus gazdasága nem mondhat(ott) le a nőkről, mint munkaerőről, nem hagyhatta parlagon, munka és alkotás nélkül a mindenütt a népesség felét kitevő nőket. Bevonták őket az anyagi és szellemi javak termelésébe, a szolgáltatásokba. Ehhez adja meg az eszmei alapot a felvilágosodás korától kezdve minden, az egyenjogúságot zászlajára tűző szellemi áramlat. A nőket a hagyományos alá-fölrendeltségi kapcsolatokból és a tradicionális családi kötelékek közül tehát elsődlegesen a gazdasági-társadalmi szükségletek vonták ki. Meg kellett változtatni a hagyományos nemi szerepeket.

Elméleti oldalról meg kell különböztetni a biológiai nemet és a társadalmi nemet. A biológiai nemen azokat a meghatározottságokat (genetikai, hormonális, fizikai-fiziológiai) értjük, amit születésünktől kezdve magunkkal hordunk. Ennek külsődleges-testi jegyei is vannak. Ehhez a biológiai meghatározottsághoz azonban minden társadalom hozzákapcsol egy másik nemet, a társadalmi nemet. Ezen azt értjük, hogy az egyes társadalmakban az évszázadok során kialakul, hogy mit tekintenek nőiesnek és mit férfiasnak (jellemvonásokban, erkölcsökben, érdeklődési körök, szakmák, tevékenységek tekintetében stb.), és ehhez igazodva nevelik a gyerekeket, ezt a viselkedési mintát várják el a felnőttektől, mást a férfiaktól és mást a nőktől. Megmondják, kijelölik azt a kötelezően előírt cselekvési kört, amin belül a nemekhez tartozó egyéneknek élniük *kell*. *Társadalmilag* határozzák meg, pontosabban a patriarchális vagy ilyen jegyeket viselő társadalmakban a férfiak határozzák meg, milyen a nő, milyen a nőies viselkedés (milyennek kell lennie), illetve milyen a férfi, milyen a férfias viselkedés (milyennek kell lennie). Szerepsémák alakulnak ki (s ezeket nem biológiailag hozzuk magunkkal), amihez igazodniuk kell az egyeseknek. Ezek a szerepek azonban hagyományosan nem egyenrangúak, értékkülönbözőség van közöttük. Sosem olyan értékes egy női szerep, mint egy férfi szerep. Ezzel szemben lép föl a feminista gondolkodás és mozgalom, hogy ezt az értékkülönbséget segítsen megszüntetni. Mindkét nemnek azonos feltételeket, azonos lehetőségeket, azonos szabadságokat kell biztosítani. Ezt nagyon nehéz megvalósítani, a különbözőségek különböző kultúrákban, társadalmi csoportokban máig fennmaradnak.

Vannak különbségek a fizetésekben, jövedelmekben, vannak férfias és nőies szakmák és így tovább. Azonban a valóságos folyamatok arra kényszerítik a társadalmakat, hogy minden területen lebontsák a nemi hierarchiákat, így például a foglalkozások nemi szerepekhez kötését is. Hiszen vannak olyan szakmák, amelyekben a munkaerőhiányt másképp nem is tudjuk pótolni, csak ha a nőket is bevonjuk a lehetséges munkaerők körébe. Egy európai uniós hatókörű példa: az egyetemek műszaki karain (hagyományosan férfiasnak minősített képzési terület) a férfihallgatók túlsúlya a foglalkoztatási nehézségek, a radikálisan megnövekedett munkaerő szükséglet miatt ma már nem tartható, az informatikusok között is súlyosan alulreprezentáltak a női

hallgatók. A női észbeli képességek átértékelésére, a tradicionális nemi szerepek megváltoztatására (nő is válhat – jó mérnökké) van szükség ez ügyben.

Meg lehet figyelni, hogy milyen nehéz az egyes szakmák hierarchiájában a nőknek magasabb pozíciókba jutni. Van egy úgynevezett „üvegplafon”, egy létező, de nem látható korlát, amit a nőknek nehéz áttörniük. A vizsgálatok ugyanakkor azt is kimutatták, hogy a vezető pozícióval járó hatalom a férfiakat jobban vonzza, mint a nőket, ők agresszívebben törnek ilyen pozícióra, jobban ragaszkodnak ilyen helyzet megtartásához. A nő gyakran el sem indul egy ilyen harcban vagy egy ponton föladja...

Egy demokratikusan működő társadalomban meg kell tudni adni a lehetőséget, meg kell teremteni az esélyt arra, hogy a nők szakmai sikereket is elérhessenek, de legyen lehetőségük a családi életben is teljes értékű személyként részt venni. Kimutatható, hogy még a nagyon sikeres nők is elsőként a családjukra a legbüszkébbek, és csak utána a szakmai sikereikre. Meg kell találni az egyensúlyt a családi kör kialakítása és a szakmai siker elérése között. A nemek között ne egyenlőtlenek, hanem egyenrangúak legyenek a viszonyok, férfi és nő egymást segítő, megbecsülő társ legyen! A hagyományos szerepeket bontani kell, nem szabad egyik nemet sem kötelezően beszorítani egyetlen zárt szerepbe. Az a legfontosabb, hogy minden egyes személy *szabadon* és *felelősen* választhasson, dönthessen számára követendő értékekről, életpályáról, sorsának alakításáról, testéről, életéről!

(A megyei könyvtárban november 19-én elhangzott előadás szerkesztett változata)

A keresztény Európa születése

Előadásomat az európai kultúra alapelemeinek felvázolásával szeretném kezdeni. Mint tudjuk, a kultúra műveltséget jelent, ami erősen kihat az ember személyiségére, gondolkodásmódjára és magatartására. Theodor Heuss, egykori német államfő (1949–1959) megállapítása szerint az európai kultúra három dombra épül: az athéni Akropoliszra, a római Capitoliumra és a jeruzsálemi Golgotára.¹ Kultúránk e három alappillére – ami tehát a görög filozófia, a római jog és a keresztény vallás – egymásra is jelentős hatást gyakorolt, egymást is mélyen áthatja.

Dr. Sary Pál

A görög filozófia több vonatkozásban is hatott a római jog fejlődésére. A késő római köztársaság *praetori* – *iurisdictiót*, vagyis jogszolgáltatást végző *magistratusai* – az ősi római jog (*ius civile*) merevségét, formalizmusát a görög méltányosság (gör. *epikeia*, lat. *aequitas*) szellemében számolták fel, ily módon alakítva ki azt a rugalmas jogot, amely képes volt figyelembe venni az általánostól eltérő esetek egyedi körülményeit. A principátus korának császárai pedig a görög sztoikus etika egyik központi gondolata, a *philanthropia*, vagyis az általános emberszeretet jegyében korlátozták a rabszolgatartók hatalmát – megtiltva a szolgák kínzását és önkényes elpusztítását –, s kialakítva ezáltal a római humanitás (*humanitas Romana*) eszméjének jogi alapjait.

A kibontakozó keresztény teológia szintén a görög bölcsélet kategóriáit vette alapul: gondoljunk például a személy (gör. *hüposztaszisz*), a lényeg (gör. *ouszia*) vagy a természet (gör. *phüszisz*) filozófiai fogalmára, melyek nélkülözhetetlenek voltak az Isten háromszemélyűségének, az Atya, a Fiú és a Szentlélek egylényegűségének, s Krisztus kéttermészetűségének kifejtésekor.

A görög filozófia mellett természetesen a római jog is erős hatást gyakorolt a kereszténységre. Szent Pál a teológiai okfejtéseit a római jogból vett hasonlatokkal és metaforákkal szemléltette: ilyen például a hadifogságból való kiváltás (Krisztus kiváltott minket a sátán fogságából), a tartozás-átvállalás (Krisztus magára vállalta bűneinket és megfizetett értük a keresztfán), a polgárjogszerzés (az ember a keresztség által a mennyország polgárává válik), az örökbefogadás (a keresztség felvételekor Isten örökbe fogadja az embert), az örökség (Isten úgy részesít minket az örök élet javaiban, mint ahogy

¹ Theodor Heuss: *Reden an die Jugend*, Tübingen, 1956, 32.

az örökös részesül az örökhatyó javaiban), a pecsét (a keresztség felvételekor Isten a pecsétjével megjelöl minket, jelezve, hogy az övéi vagyunk) és a foglaló (a keresztségkor megkapjuk a Szent Lelket, ami foglalóként biztosítja üdvösségünket) gondolata.

A keresztség a római jogból sok-sok formáságot is átvett. A rómaiak körében a leggyakrabban előforduló szerződés a *stipulatio* volt, mely akkor volt érvényes, ha a szóbeli ígéretet tevő adós ugyanazzal az igével válaszolt, mely a hitelező kérdésében szerepelt (pl. az „ígérsz nekem egy lovat?” kérdésre az „ígérek” szóval kellett válaszolni). Máig ugyanez a logika érvényesül a keresztségi fogadalmak esetében (a „hiszel-e?” kezdetű kérdésekre a „hiszek”, az „ellene mondasz-e?” kezdetű kérdésekre az „ellene mondok”, a „fogadod-e?” kezdetű kérdésekre a „fogadom” szóval kell válaszolni).

Azt is érdemes megemlíteni, hogy az egyházi bíróságok előtt a római jog hosszú évszázadokon keresztül szubszidiárius (tehát kiegészítő jellegű) jogként működött, vagyis, ha egy esetre nem volt kánonjogi szabály, az esetet a római jog szabályai szerint kellett eldönteni. Ezért mondták azt, hogy „*Ecclesia vivit lege Romana*”, vagyis „az egyház a római joggal él”.

De nem csak a római jog hatott a keresztségre: a keresztség is hatott a római jogra. A constantinusi fordulat után – a keresztény császárok uralkodása idején – a keresztény szellemiség lényegesen befolyásolta a római jog fejlődését. Fokozódott a házasság, a család, a nemi erkölcs, a kiszolgáltatott helyzetben lévő rabszolgák, a gyermekek és a nők, valamint az adósok jogi védelme. A keresztény etika elvei tehát egyre jobban áthatották a jog szabályait, tovább erősítve azt a folyamatot, ami a görög filozófia hatására már korábban megindult a jog méltányosabbá és humánusabbá formálása terén.

A továbbiakban azzal szeretnék foglalkozni, hogy hogyan született meg a keresztség a zsidó vallási környezetben, hogyan terjedt a Római Birodalomban, s mik voltak azok a jellegzetességek, melyekben a keresztség újat hozott a zsidó, illetve a pogány római szellemiséghez képest. Valamikor a keresztény időszámítás kezdete körül az Isten emberré lett, hogy megváltsa bűneitől az emberiséget, hogy helyreállítsa az Isten és az ember eredeti, romlatlan kapcsolatát, hogy megnyissa az emberiség számára az üdvösség lehetőségét, s hogy teljessé tegye a kinyilatkoztatást, Isten önközlését az emberiség felé. Ahogy János evangélista írja, „a tulajdonába jött, de övéi nem fogadták be” (Jn 1,11). A zsidóság ugyanis egy olyan politikai messiásra várt, aki – a rómaiakat legyőzve – helyreállítja Izrael függetlenségét és dicsőségét. Jézus azonban semmiféle politikai agitációt nem folytatott a rómaiak ellen, sőt kifejezetten barátságosan fordult a rómaiakkal együttműködő vámosok felé. A templom udvarán működő pénzváltók asztalait viszont felborította, megsértve ezáltal bizonyos pénzügyi körök méltóságát. S Jézus még tovább ment ennél: azt tanította, hogy az idegen népek fiai helyet kapnak Isten országában, a választott nép fiait viszont kivetik onnan: „sokan jönnek napkeletről és napnyugatról és letelepednek Ábrahám, Izsák és Jákob mellé a mennyek országában, az ország fiait pedig kivetik a külső sötétségre” (Mt 8,11). E tanítás – mely súlyosan sértette a zsidók nemzeti önérzetét – megpecsételte Jézus földi sorsát. De az élet végül legyőzte a halált. Jézus feltámadt, s érdemes kiemelni,

hogy először asszonyok látták őt a sírnál. E tény minden bizonnyal azért került bele az evangéliumokba, mert valóban így történt. Ha a feltámadásról szóló történeteket az evangélisták találták volna ki, bizonyára azt írták volna, hogy Jézus először férfiaknak jelent meg. A nők szavára ugyanis abban a korban nem adtak.² Ez különösen így volt Keleten, de nők a római jog ősi szabályai szerint sem lehettek tanúk.³

Jézus azt a parancsot adta tanítványainak, hogy hirdessék az evangéliumot minden teremtménynek (Mk 16,15). Az apostoli igehirdetés – s különösen Szent Pál missziós tevékenysége – rendkívül sikeresnek mutatkozott. A kereszténység terjedését nagyban segítette, hogy a Római Birodalomban belső határok nélkül, szabadon lehetett közlekedni. A római úthálózat kiváló volt. A görög nyelv közös használata összekötötte a birodalom különböző népeit, nagyban megkönnyítve az eltérő etnikumok kommunikációját, szóbeli érintkezését. A hitterjesztők tevékenységét az is nagyban könnyítette, hogy béke uralkodott a birodalomban. Augustus uralomra jutásával véget értek a polgárháborúk és a birodalom külpolitikai helyzetét is sikerült stabilizálni. A hosszú háborúk után végre beköszöntött a „római béke” (*pax Romana*) állapot.⁴

A hit terjesztését az is segítette, hogy a keresztény vallási és erkölcsi tanokat könnyen össze lehetett foglalni. Magam is úgy tanultam valamikor hittanból, hogy az evangélium üzenete ebből az öt egyszerű pontból áll: (1) van Isten, (2) jó az Isten, (3) szeret minket az Isten, (4) Isten megbocsátja bűneinket, (5) halálunk után Isten hazavár minket örök országába. Ez az istenkép és ezek a pozitív üzenetek, melyek ugyanakkor egyértelmű választ adnak a lét legfontosabb kérdéseire, nyilvánvalóan mindenfelé kedvező fogadtatásra találtak.

S ez a keresztény etika tanairól is elmondható. A keresztény erkölcsi tanítást azért könnyű elfogadni, mert az tökéletes összhangban áll a természettel. Tertullianus híres megállapítása szerint „*anima naturaliter Christiana*”, vagyis „a lélek természeténél fogva keresztény”.⁵ Légy jó ember, legyél tisztességes, becsületes, légy szelíd, törekedj a békére, kerüld az erőszakot, légy irgalmas, szeress és ne gyűlölj! Ha apa vagy, légy jó apa, ha anya vagy, légy jó anya, ha férj vagy, légy jó férj, ha feleség vagy, légy jó feleség, ha gyerek vagy, légy jó gyerek! A munkádat gondosan fejezd! Teljesítsd kötelességeidet a közösséggel, az állammal, a hazáddal szemben! Röviden: teljesítsd lelkiismeretesen állapotbeli kötelességeidet! Minden normális, ép eszű ember érzi és tudja, hogy van értelme az életnek, csak így lehet szépen és boldogan élni, másképp nem érdemes.

² A pogány Kelszosz Mária Magdolna szavahihetőségét kétségbe vonva utasította el a Jézus feltámadásáról szóló tanítást: „Ki látta ezt? Amint mondjátok, egy hisztérikus nő...” (Órigenész: *Kelszosz ellen* 2,55; Somos R. ford.).

³ Erre utal a latin *testis* (= tanú) szó, melynek elsődleges jelentése: here.

⁴ Órigenész szerint „Jézus tanítása elterjedésének a teljes földkerekségen akadálya lett volna a sokféle királyság léte..., mert mindenünnen harcba szállni kényszerültek volna és hazájukért küzdeni. (...) Hogyan is győzedelmeskedhetett volna ez a békés tanítás, amely még az ellenséget sem engedte megbosszulni, ha Jézus eljövetelekor a földkerekség viszonyai nem változtak volna mindenütt békésebbre?” (*Kelszosz ellen* 2,30; Somos R. ford.).

⁵ Tertullianus: *Védőbeszéd* 17,6.

Minderről eszembe jut egy távoli analógia. Gyakran kérdezik tőlem, hogy mi a római jog titka. Miért éppen a római jog vált olyan normarendszerré, amely mind a mai napig meghatározza az európai államok jogrendjét és az európai jogászai gondolkodásmódot? A válasz erre nagyon egyszerű. Rómát valószínűleg egy sokféle etnikumból álló, heterogén közösség alapította, mely véletlenszerűen verődött össze a Tiberis partján. Mivel így a város alapítói eltérő szokásokat, különböző hagyományokat hoztak magukkal, a lakosságot – mint Livius írja – csak jogalkotás útján, törvények által lehetett egységes nemzetté kovácsolni.⁶ A belső béke és rend biztosítása végett pedig olyan ésszerű törvényeket kellett hozni, melyeket a különböző népelemek mind el tudtak fogadni. Egy alapvető ésszerűség tehát már a legősibb római jogot is szükségszerűen kellett hogy jellemezze. Amikor később a köztársaság kori Róma a sorozatos hódítások nyomán világbirodalommá vált, a rómaiak nagyon sokféle idegen néppel kerültek kereskedelmi kapcsolatba. A nagyszámú kereskedelmi ügylet sok-sok problémával járt együtt: hibás volt az áru, késedelmes volt a szállítás, nem fizették ki a vételárat. Róma ősi nemzeti jogát azonban nem lehetett alkalmazni az idegenekkel folytatott jogviták során. A római jogászoknak ezért össze kellett gyűjteniük azokat a jogelveket, melyek minden civilizált nép körében megtalálhatók voltak, kialakítva így a *ius gentium* (a „népek joga”) normarendszerét, mely alapján a nemzetközi magánjogi vitákat el lehetett dönteni úgy, hogy az ítéletet mindkét fél el tudja fogadni. A *ius gentium* anyagát alkotó szabályok nyilván azért voltak jelen minden nép saját jogrendjében, mert ezek a szabályok a „*naturalis ratio*”-n, vagyis az ember természetes értelmén alapultak. E szabályok összhangban álltak a természet rendjével, s ezért a *ius gentium* kategóriája kis híján azonos a *ius naturale*, vagyis a természetjog kategóriájával.⁷ E joganyag pedig központi részévé vált a klasszikus római jog normarendszerének. A római jognak tehát az a titka, hogy nagyrészt olyan szabályokból áll, melyeket az ember egyszerűen természetesnek fogad el, melyektől eltérni ésszerűtlen, logikátlan és természetellenes lenne.⁸ A római jog titka tehát a természetesség, a természet rendjével való összhang, s alapvetően ugyanez a titka a kereszténységnek is.

Ezek után térjünk át arra a kérdésre, hogy miben hozott a kereszténység újat az ókori világban. A zsidó vallásosságot mindenekelőtt a formalizmus jellemezte. A vallási aktusok érvényességét a külső formák betartásához kötötték, s e formákat függetlenítették az ember szándékától, akaratától, belső tudattartalmától. Gondoljunk Jákob megáldásának történetére: az atyai áldást a csalárdul eljáró Jákob kapja, s ez nem hat ki az áldás érvényességére. Az áldás érvényes, függetlenül attól, hogy a megtévesztett Izsák abban a tudatban járt el, hogy Ézsaut áldja meg (Ter 27).

Jézus korában a farizeusok úgy vélték, hogy a vallási előírásokat elegendő formálisan teljesíteni, a szív és a lélek tisztasága semmit sem számít. Mint tudjuk, Jézus ezt a

⁶ Livius 1,8. Vö. Zlinszky János: *Állam és jog az ősi Rómában*, Budapest, 1996, 33.

⁷ Vö. Peter Stein: *A római jog Európa történetében* (Földi É. ford.), Budapest, 2005, 23.

⁸ Ilyen teljesen logikus elv például a „*nemo plus iuris*” elv, mely szerint senki sem ruházhat át másra több jogot annál, mint amennyivel saját maga rendelkezik. Ebből fakadóan – főszabály szerint – egy dolog tulajdonjogát csak a dolog tulajdonosa tudja másra átruházni.

szellemiséget utasította el a legkeményebben és leghatározottabban: „Jaj nektek, farizeusok! Tizedet adtok mentából, rutából és minden veteményből, de elhanyagoljátok az igazságosságot és az Isten szeretetét” (Lk 11,42).

Hozzátehetjük ehhez, hogy nem csak a zsidó farizeusokat jellemezte a lélektelen formalizmus. Az etruszk istentisztelet egyik legfőbb jellemzője szintén a formalizmus volt: a lényeket abban látták, hogy a vallási szertartások során pontosan az előírt szavakat használják s a megszabott cselekményeket hajtsák végre. Az archaikus római jog a szigorú formalizmust az etruszk vallás világából vette át.⁹ Az archaikus (tehát a legősibb, legprimitívebb) római jog szabályai szerint a szerződés érvényessége csak attól függött, hogy a felek betartották-e a formai előírásokat. A felek tudattartalma nem befolyásolta az ügylet érvényességét, tehát egyáltalán nem számított, ha az ügyletkötés során esetleg tévedés, megtévesztés, színlelés, kényszer vagy fenyegetés történt: ha a felek kimondták a mágikus szavakat („ígéred?” – „ígérem!”), a szerződés érvényesen létrejött, s ezért azt mindenféleképpen teljesíteni kellett.

Ez a formalizmus sajnos máig jelen van a pozitivistá jogászai gondolkodásmódban. A felvilágosodás óta két nagy irányzat áll egymással szemben a jogelmélet körében: a liberális jogpozitivisták és a konzervatív természetjogászok irányzata. A jogot és az erkölcsöt egymástól elválasztó jogpozitivistákat a formalizmus jellemzi, szemben a természetjogi felfogással, mely a jogot szorosan összeköti az erkölccsel. A formalizmus szellemét képviselő jogpozitívizmus diadalának lehetünk tanúi minden olyan esetben, amikor az igazágtalan ítéletet kihirdető bíró a vállát megvonva annyit mond, hogy a bíróság feladata nem az igazságszolgáltatás, hanem a jogszolgáltatás.¹⁰ Eredeti gondolatmenetünkhöz visszatérve megállapíthatjuk, hogy ez a formalizmus mélyen szemben áll a kereszténység szellemével.

Egy másik fő jellemzője a kereszténységnek az egyetemesség, az univerzalizmus. A keresztény morál ebből a szempontból is éles ellentéte az ősi zsidó morálnak. Iuvenalis egyik szatírájában a következőket írja a zsidókról: „útba csupán csak az ő hitükön lévő igazítják, / és forráshoz is azt vezetik csak el ők, aki metszett.”¹¹ Egy másik híres római szerző, Tacitus szerint a zsidók „egymáshoz megátalkodottan hűségesek és készségesen könyörületeseek, de mindenki mást ellenségesen gyűlönek”.¹² Azt a parancsot ugyanis, hogy „szeresd felebarátodat, mint önmagadat!”, a zsidók csak saját köreiken belül tartották követendőnek: felebarátaiknak csak a velük azonos néphez, illetve valláshoz tartozókat tekintették. Jézus ezzel szemben azt tanította (gondoljunk itt elsősorban az irgalmas samaritánusról szóló példabeszédre), hogy a felebarát szó az embertársat jelenti, s ezért nem csak a vallási és nemzeti közösség tagjaihoz kell jónak lenni, hanem minden emberhez, az idegenekhez, a kívülállókhoz is.

⁹ Vö. Szmodis Jenő: *A jog realitása. Az etruszk vallástól a posztmodern jogelméletekig*, Budapest, 2005, 177.

¹⁰ Vö. Szmodis: i. m. 258.

¹¹ Iuvenalis: *Szatírák* 14, 103–104 (Muraközy Gy. ford.).

¹² Tacitus: *Korunk története* 5,5 (Borzák I. ford.).

A harmadik újdonság, amit a kereszténység hozott, a római vallás és erkölcs híres „*do ut des*” („adok, hogy adj”) elvének meghaladása volt. A pogány rómaiak úgy gondolták, hogy az istennel üzletet lehet kötni. A római paraszt azért mutatott be áldozatot Ceresnek, hogy az istennő cserébe adjon jó termést számára.¹³ A római hadvezérek pedig gyakran megfogadták a csata előtt, hogy ha Iuppiter segítségével győznek, akkor ők a csata után cserébe templomot építenek, vagy ünnepi játékot rendeznek Iuppiter tiszteletére.¹⁴

A rómaiaknak ez az üzleti szemlélete abban is megmutatkozott, hogy az ingyenes adakozást, a jótékonykodást teljesen értelmetlen dolognak tekintették. Plautus egyik komédiájában olvashatjuk a következő megállapítást: „Koldusnak enni adni, s inni adni nem helyes: / neked kár, s neki nyomorúságra nyújtod meg nyűgös életét.”¹⁵ Jézus ezzel szemben azoknak ígért mennyei jutalmat, akik az ő nevében enni adnak az éhezőknek és inni a szomjazóknak (Mt 25,35). A gazdag ifjúnak Jézus ezt felelte: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van és árát oszd szét a szegények közt...” (Mt 19,21).

Cicero a kötelességekről írott művében kifejti, hogy a hálás viszonzás végett érdemes jót tennünk másokkal: „A bőkezűség, ha nem meggondolatlan, nagy hálára számíthat... Azon kell tehát lennünk, hogy minél több embert részesítsünk olyan jótéteményekben, melyek emlékezete fiúról fiúra száll, s nem engedi, hogy hálátlanok legyenek.”¹⁶ Jézus ezzel szemben kifejezetten azt tanította, hogy mindenféle számitás nélkül kell jót tennünk másokkal: „ne tudja a bal kezéd, mit cselekszik a jobb” (Mt 6,3). Jézus tanítása szerint nem azoktól kell hálát várnunk, akikkel jót teszünk, hanem az Istentől: „ha csak azokat szeretitek, akik benneteket is szeretnek, milyen hálát várhattok érte? Hisz a bűnösök is szeretik azokat, akik őket szeretik. Mert ha azokkal tesztek jót, akik veletek is jót tesznek, milyen hálára számíhattok? Hisz így a bűnösök is tesznek jót. Ha csak a visszafizetés reményében adtok kölcsönt, milyen hálát várhattok érte? A bűnösök is kölcsönöznek a bűnösöknek, hogy ugyanazt visszakapják. Szeressétek inkább ellenségeiteket: tegyetek jót, adjatok kölcsön, és semmi viszonzást ne várjatok. Így nagy jutalomban részesültök, a Magasságosnak lestek a fiai, hisz ő is jó a hálátlanokhoz és a gonoszokhoz. Legyetek hát irgalmasok, amint Atyátok is irgalmas” (Lk 6,32–36). Jézus tehát határozottan elvetette a „*do ut des*” elvének üzleti szellemét, melyből hiányzott a szeretetből fakadó lemondás, az irgalmasság és az áldozatvállalás.

A kereszténység terjedését az újra és újra visszatérő üldözések sem tudták megakadályozni. Röviden ezekre az üldözésekre is érdemes kitérnünk. A keresztényüldözések történetét általában három korszakra szokták felosztani. Az első korszak az egyház születésétől 64-ig tartott. Ebben a korszakban a keresztényeket csak a zsidók üldözték. Mint tudjuk, Szent István diakónust a jeruzsálemi zsidók megkövezték. Ugyanígy

¹³ Vö. Hahn István (szerk.): *Róma istenei*, Budapest, 1975, 121.

¹⁴ Vö. Livius 10,19; 22,10; 36,2.

¹⁵ Plautus: *Három ezüst* 339–340 (Devecseri G. ford.).

¹⁶ Cicero: *A kötelességekről* 2,63 (Csengeri J. ford.).

végeztek Szent Jakabbal, Jeruzsálem első keresztény püspökével is, és Szent Pálnak is többször az életére törtek.¹⁷

Az üldözések második szakasza 64-től 250-ig tartott. Ez alatt az idő alatt a keresztényeket már a rómaiak üldözték különböző rágalmak alapján. Ezek az üldözések nem terjedtek ki az egész birodalomra és nem voltak folyamatosak: helyi jellegűek voltak és időnként kaptak lábra. 64-ben tört ki a Nero-féle keresztényüldözés. Tacitus szerint Nero – teljesen alaptalanul – azokat vádolta Róma felgyújtásával, akiket a nép már amúgy is gyűlölt a bűneik miatt.¹⁸ Ezek szerint nagyon rossz hírek terjedhettek a keresztényekről a nép között. Az ifjabb Plinius helytartó egy híres levelében megkérdezte Traianus császártól, hogy a keresztények elleni büntetőeljárások során meg kell-e vizsgálni azt, hogy milyen bűnöket követtek el a vádlottak. A császár azt válaszolta, hogy ezzel nem kell foglalkozni, a büntetés kiszabásához az is elegendő, ha a vádlott kereszténynek vallja magát.¹⁹ A rómaiak ugyanis azt hitték, hogy a keresztények egytől-egyig vérfertőzők, csecsemőgyilkosok és kannibálok.

E szörnyű rágalmakat a zsidók terjesztették a keresztényekről.²⁰ Szent Jusztinosz – aki később vértanúságot szenvedett – a II. század derekán a következőket írta a zsidó Trifónnak: „a velünk való rossz bánásmód okai ti vagytok... Jeruzsálemből kiválasztott férfiakat küldtetek szét az egész világra, ők a keresztényekről mint istentelen szektáról beszélnek, és elhintették mindazt, amit a bennünket nem ismerő emberek beszélnek.”²¹ Órigenész szintén azt írta a pogány Kelszosznak, hogy a keresztények elleni rágalmak a zsidóktól erednek: „a zsidók a keresztények tanításának kezdetekor olyan rágalmakat szórtak a tanra, miszerint kisgyermeket áldoznak föl, és húsát szétosztják, továbbá, hogy az evangélium követői leoltva a fényt, hogy a sötétség cselekedeteit végrehajthassák, mindannyian az első útjukba akadó nővel szeretkeznek. Bár értelmetlen e rágalom, mégis régóta igen sok evangéliumot nem ismerőt meggyőzött, hogy a keresztények ilyenek, és még most is megtéveszt egyeseket, akik emiatt elutasítják, hogy akár csak egy egészen egyszerű beszélgetést is kezdjenek a keresztényekkel.”²²

E keresztényellenes propaganda hatására a rómaiak szemében a keresztény névhez egy vélelem társult: a rómaiak vélelmezni kezdték, hogy a keresztények szörnyű bűntettek elkövetői. A vélelemnek a perjogban az a lényege, hogy amit vélelmezünk, azt nem kell bizonyítani. Vagyis azt, hogy a keresztény vádlott vérfertőző orgiákon vett részt és csecse-

¹⁷ Az Apostolok Cselekedetei szerint egy alkalommal „a zsidók közül néhányan összeszövetkeztek és átok terhe alatt kötelezték magukat, hogy se ételt, se italt nem vesznek addig magukhoz, amíg Pált meg nem ölik” (ApCsel 23,12).

¹⁸ Nero „a legválogatottabb büntetésekkel sújtotta azokat, akiket a sokaság bűneik miatt gyűlölt és Christianusoknak nevezett” (Tacitus: *Évkönyvek* 15,44; Borzsák I. ford.).

¹⁹ Ifjabb Plinius: *Levelek* 10,96–97.

²⁰ Vö. Walter János: *Az első három század keresztényellenes rágásai*, Budapest, 1914, 19–21. Keresztes szerint Nero uralkodása idején egy keresztényellenes zsidó lobbizárk működött Rómában [Paul Keresztes: Nero, the Christians and the Jews in Tacitus and Clement of Rome, in: *Latomus* 43 (1984), 404–413].

²¹ Szent Jusztinosz: *Párbeszéd a zsidó Trifónnal* 17,1 (Ladocsi G. ford.).

²² Órigenész: *Kelszosz ellen* 6,27 (Somos R. ford.).

móket falt fel, nem kellett bizonyítani, mindez automatikusan következett abból, hogy az illető kereszténynek vallotta magát. S ráadásul e vélelem megdönthetetlen volt, vagyis nem volt helye ellenbizonyításnak, nem lehetett bizonyítani azt, hogy a keresztény vádlott semmiféle büntettet nem követett el. A keresztényekkel szemben tehát az ártatlanság megdönthető véelme helyett a bűnösség megdönthetetlen véelme érvényesült.

A III. század derekán a birodalom helyzete válságosra fordult. A korábbi stabil belpolitikai viszonyokat puccskísérletek sora váltotta fel, a gótok támadásai súlyosan veszélyeztették a külső határokat, a gazdaság terén is komoly problémák jelentkeztek, s mindeközben szörnyű pestisjárvány tört ki. Ebben az egyre kilátástalanabbnak tűnő helyzetben a rómaiak úgy vélték, hogy az istenek elhagyták Rómát. Ezért Decius császár 250-ben elrendelte, hogy minden római alattvaló nyilvánosan mutasson be áldozatot az istenek számára. A császár azt remélte, hogy az engesztelő áldozatok által visszaszerezhető az istenek jóindulata és támogatása. A keresztények jelentős része azonban megtagadta a hivatalos áldozatbemutatást. Ezek az engedetlen keresztények a rómaiak szemében az állam ellenségeivé váltak, amiért halálbüntetés járt. A Decius-féle üldözés valószínűleg az egész birodalomra kiterjedt és sok halálos áldozattal járt.²³ Az utolsó s egyben legnagyobb üldözést 303-ban Diocletianus indította meg a keresztények ellen. A kereszténység erejét azonban ez az üldözés sem tudta megtörni.

Az üldözéseknek végül Constantinus császár vetett véget. A 313-ban kiadott, hagyományosan milánói edictumnak nevezett, híres türelmi rendeletében a császár teljes vallás szabadságot hirdetett ki a birodalomban. A marxista és a liberális történészek szerint Constantinus felismerte, hogy a birodalom egységét az addig üldözött kereszténységre támaszkodva fogja tudni megszilárdítani. Ez az állítás azonban téves. A keresztények ekkor még kisebbségben voltak, s ami igen lényeges, a két legfőbb politikai tényező, a *senatus* és a hadsereg döntő többségében pogányokból állt. A constantinusi fordulat mögött ezért politikai számítás helyett valós megtérésnek kellett állnia.²⁴ E megtérés azonban nem egy pillanat műve volt: többek között a Constantinus által kiadott pénzérméken látható ábrák, jelképek is arra utalnak, hogy a császár egy hosszabb folyamat során, fokozatosan tért át a pogány Napisten kultuszáról a keresztény hitre.²⁵

A marxista és a liberális történészek a keresztény római császárok vallás- és egyházpolitikai intézkedéseit általában úgy értékelik, hogy e császárok a keresztény ideológiát használták fel politikai céljaik elérése érdekében. Ez nem igaz. Először is a kereszténység nem ideológia: „a nyilvánvaló ellentmondásokat elfedő, a gondolkodást lerövidítő, a valóságot meghamisító értelmezési rendszereket tekintjük ideológiának.”²⁶ Másrészt a keresztény császárok nem a vallást használták eszközként a po-

²³ Az eseményekről Szent Cyprianus karthágói püspök levelezése alapján alkothatunk pontos képet. Vö. Perendy László: Egyházüldözés a III. század közepén Cyprianus levelezésének tükrében, in: *Teológia* 2015/3–4, 190–202.

²⁴ Vö. Paul Keresztes: Patristic and Historical Evidence for Constantine's Christianity, in: *Latomus* 42 (1983), 84–94.

²⁵ Vö. Alföldi András: Nagy Konstantin megtérése, in: *Olasz Szemle* 1942/6, 797–836 (= in: *Keresztény császárok, pogány Róma, Máriabesnyő–Gödöllő*, 2005, 5–61).

²⁶ Kránitz Mihály–Szopkó Márk: *Teológiai kulcsfogalmak szótára*, Budapest, 2001, 76.

litikai céljaik érdekében, hanem éppen fordítva, a vallási céljaik elérésére használták eszközként állami hatalmukat, a politikai eszköztárukat, melyek között első helyen a jogalkotás állt. Ha megvizsgáljuk a keresztény római császárok által kiadott vallás- és egyházpolitikai rendeletek anyagát, világosan felismerhetjük, hogy milyen célok vezérelték ezeket az uralkodókat.²⁷

Az első cél a pogányság fokozatos felszámolása volt. Ezen a téren – a már említett erőviszonyok miatt – sokáig óvatosnak kellett lenni. Egy idő után betiltották a pogány szertartásokat, bezárták vagy átalakították a pogány szentélyeket, megszüntették a pogány ünnepeket. A pogányság teljes és végleges felszámolását csak Iustinianus tűzte ki céljául, aki 529-ben minden pogány családfőt arra kötelezett, hogy egész családjával együtt keresztelkedjen meg. A császár ugyanebben az évben rendelte el a pogány szellemiség utolsó fellegvárát képező athéni Akadémia bezárását.

A második fő cél a keresztény szellemiség és értékrend megeremtése volt. A vasárnapot és a keresztény ünnepeket munkaszüneti nappá nyilvánították. Korlátozták a válás lehetőségét, halállal büntették a házasságtörést. Felléptek a prostitúció ellen, halállal büntették a férfiak homoszexuális magatartását. A rászoruló családapáknak anyagi támogatást nyújtottak gyermekeik felnevelése céljából, és megtiltották a gyermekek megölését. Büntették a rabszolgák kínzását, és megtiltották, hogy a rabszolgacsaládok tagjait elszakítsák egymástól. Betiltották a pogány vallási kultusz részét képező, véres gladiatori játékokat, húsvétkor pedig minden évben közkegyelemben részesítették a kisebb büntettek elkövetésével vádolt személyeket.

A harmadik fő cél az egyház egységének és a hit tisztaságának a biztosítása volt. Ennek érdekében a császárok egyetemes zsinatokat hívtak össze és a zsinati határozatokat megerősítették. A keresztény egységet belülről mintegy mótlyként bomlasztották a különböző eretnekségek, melyek sokat gyengítettek az egyház erején. A legnagyobb veszélyt a Krisztus isteni természetét tagadó arianizmus erőteljes terjedése okozta. Sajnos két császár (II. Constantinus és Valens) is ezt az eretnek hitet vallotta, és éppen az ő uralkodásuk idején vették fel a kereszténységet a különböző germán népek, így a gótok és a vandálok, melyek mindvégig ki is tartottak az arianus eretnekség mellett.²⁸

A történelemlönyvek általában azt írják, hogy Nagy Theodosius császár 380-ban államvallássá nyilvánította a kereszténységet. A császár híres, Thesszalonikében kiadott rendelete valójában nem erről szólt, hanem arról, hogy minden keresztény köteles elfogadni az Atya, a Fiú és a Szentlélek egylényegűségét. Nagy Theodosius tehát a keresztények számára kötelezővé tette a katolikus hitvallást, egyértelműen elutasítva ezáltal az arianizmust.²⁹

Különösen sokat fáradozott a keresztény egység érdekében Iustinianus császár, aki

²⁷ Vö. Sály Pál: *Pogány birodalomból keresztény birodalom. A Római Birodalom kereszténnyé válása a Codex Theodosianus tükrében*, Budapest, 2009.

²⁸ Vö. Horváth Emőke: Az arianizmus és a barbár államalakulatok, in: *Studia Miskolcinsia* 3 (1999), 45–52.

²⁹ Vö. Sály Pál: Nagy Theodosius „Cunctos populos” kezdetű rendeletének elemzése, in: *Publicationes Universitatis Miskolcinsis, Sectio Juridica et Politica* 30 (2012), 147–160.

egyrészt arra törekedett, hogy a keleti és a nyugati keresztények egységesen a római pátriárka (vagyis a római pápa) vezetése alatt álljanak, másrészt mindent megtett annak érdekében, hogy a Krisztus emberi természetét tagadó monofiziták egységre lépjenek az ortodox katolikusokkal (ebből a célból például olyan teológiai formulák megfogalmazásán fáradozott, amelyet mind a monofiziták, mind a diofizita – tehát a Krisztus isteni és emberi természetét egyaránt valló – katolikusok el tudtak fogadni).³⁰

A negyedik fő cél az egyház sokrétű tevékenységének támogatása volt. A császárok nagylelkű adományokkal anyagilag is támogatták az egyes helyi egyházakat, a kolostorokat és az egyházi fenntartású karitatív intézményeket (árvaházakat, kórházakat, zarándokoknak épített szálláshelyeket). Igen fontos lépés volt annak lehetővé tétele, hogy ezek az intézmények végrendeleti juttatásokban részesülhessenek. Az ókorban ugyanis, aki csak tehetett, végrendelezett, törvényes öröklésre igen ritkán került sor. A keresztény hívek pedig nagyon gyakran hagyták vagyonuk egy részét valamilyen egyházi célra. Az egyház vagyona elsősorban ilyen kegyes célú végrendeleti juttatások által gyarapodott.

Végül az ötödik fő cél az állam és az egyház szerves egységének kialakítása volt. A keresztény császárok a püspököket egyre jobban bevonták az állami, illetve a helyi önkormányzati feladatok végzésébe, a különböző közigazgatási és igazságszolgáltatási teendők ellátásába. A nagy tekintéllyel bíró püspökök mint választott bírák rendkívül sok jogvitát elrendeztek a híveik körében. Iustinianus császárt sokszor azzal vádolják, hogy önkényesen beavatkozott az egyház belügyeibe, és az egyházi szerveket az állami szervek alá rendelte. Ez azonban nem igaz. A császár célja az állam és az egyház közötti összhang (szimfónia) megteremtése volt.³¹ S ennek során nem arra törekedett, hogy az egyházat az állam alá rendelje, hanem arra, hogy az állam rendjét és működését az egyház céljainak és értékrendjének megfelelően alakítsa át. Egyik fő törekvése az volt, hogy a *lex*eket, vagyis az állami törvényeket tartalmilag összhangba hozza a kánonokkal, vagyis az egyházi zsinatok határozataival. Jó példa erre az, ahogyan – a kánonjogi tilalmakhoz közelítve – korlátozta az ügyleti kamat mértékét, fellépve ezáltal a hitelezők visszaéléseivel szemben.

A felsorolt célokat (a monofiziták megnyerése érdekében folytatott iustinianusi politika kudarcától eltekintve) a keresztény császároknak sikerült elérniük. E császároknak ezért kulcsfontosságú szerepe volt abban, hogy a Római Birodalom – és annak részeként Európa – kereszténnyé vált. Természetesen e folyamatban sok más tényezőnek is együtt kellett működnie. Mindenekelőtt szükség volt az isteni kegyelemre, a Szentlélek működésére, az egyházi vezetők bölcsességére, a papok és a szerzetesek buzgó munkájára, életáldozatára, s nem utolsósorban az egyszerű hívek elkötelezettségére és kitartására. Manapság talán ez az utóbbi, a hívek kitartása az, ami a leginkább fogyatkozik. Ezért különösen időszerűek számunkra Szent Bernát intő szavai: „Ne feledd, hogy Isten egyedül a kitartást jutalmazza.”

(A megyei könyvtárban február 2-án elhangzott előadás szerkesztett változata)

³⁰ Vö. Baán István: *Justinianus császár teológiája*, Budapest, 1997.

³¹ Vö. Sály Pál: *Iustinianus császár egyházpolitikai rendelkezései*, Budapest, 2012, 288.

MÁGER ÁGNES

Test és lélek

Megpróbálok a test és lélek összhangjáról beszélni, saját képeim kapcsán. Teszem ezt azért, mert gyakran érzékelem azt, hogy kiállításokon nem nagyon érti a közönség a műveket, tárlatvezetés hiányában gyakran tanácstalan. Persze mondják, hogy a képeknek nem kell prókátor, a képek maguktól is beszélnek, kinek-kinek a saját intelligenciája, értelmi, érzelmi vagy lexikális szintjén elmondják azt, amit el kell mondani. Én most a saját megközelítésemet szeretném önöknek elmondani.

A kivetített képen önarcképet láthatnak, ez egy olyan alkotás, amely húsz évvel ezelőtt készült, azt a művészt ábrázolja, aki kiáll a világ elé, kiáll saját közönsége elé, és feltárlva önmagát, várja a feladatokat, képességeinek, tehetségének tudatában szembenéz a világgal.

A következő képsorozat az anyaságról szól és a családról. Az első kép az Annunciáta, az Angyali üdvözlés.

Angyali üdvözlés

Önarckép

Azt a pillanatot ábrázolja, amikor Gábrriel arkangyal megjelenik Máriának és közli vele, gyermeke fog születni, akit Jézusnak hívnak. A művészettörténetben, egészen a középkortól, számtalan ábrázolása van az Angyali üdvözlésnek, ez különböző terekben történik, a művészettörténeti koroknak megfelelően. Van, amikor belső térben van Mária, van, amikor könyvet olvas, vagy éppen megijed az angyal jelenléte láttán. Én egy transzcendens térbe helyeztem, úgy érzékeljük, hogy nem tudjuk meghatározni sem a talajt, sem pedig az eget, valamilyen bizonytalanságot érzünk, de, érezzük ennek a megismételhetetlen, csodálatos pillanatnak, az Angyali üdvözlésnek a történetét és időtlenségét. Mária arcát rejtve ábrázoltam, azért, hogy ne érzelmeket lássunk rajta, mert nem is ez a lényeg, hanem a megjelenítés maga, ennek a történetnek, ennek a misztériumnak a festményen való megjelenítése.

A következő kép szintén egy Angyali üdvözet, olajtechnikával van festve, de ott a tér síkká szelődül, és közelebb kerül hozzánk az egész történet. Minél nagyobb a levegőperspektíva, a térbeli ábrázolás, annál messzebb tudjuk vinni magunktól a témát. A harmadik képen egy átmenet látható, Mária, mint Szűzanya és a kis Jézus, valamint egy anya és a gyermeke között. Érezzük, hogy ez nem egy kitarulkozó kis Jézus, aki eljön és megváltja a világot, ahogy a keresztény ikonográfiában ábrázolni szokták, ez egy kedves csecsemő, aki az édesanyja karjaiban pihen meg. Ez az anyaságnak a szeretetét, az anya és gyermek kapcsolatát ábrázolja. Az utolsó kép közelebb hoz minket a mai világhoz. Ha felidézünk Munkácsy Tépéscsinálóját, megjelenik egy asszony, aki az ölében egy kis csecsemőt tart, aki egy kis, piros ruháskában van, fehér pruszlikban. Ez is hasonló jelenet. Az anya és a gyermek külön személyiségként jelenik meg, nem lehet érezni köztük azt az impulzust, ami a kis csecsemő és az édesanya között van.

Egyén és közösség. Az ember tulajdonsága, hogy szereti megmutatni magát, szereti megmutatni egyéniségét, kibontani tehetségét. Ezt természetesen számtalan síkon megteheti. A jobboldali képnek az a címe, hogy Rivalda. Egy egyént mutat, aki kitarulkozik, megmutatja személyiségét, képességeit, és a rivaldafény megsokszorozza figuráját. Van benne egy

Rivalda

térbeli játék is. A teret, maga a figura sokszorozza meg. Az alatta lévő kép pedig több személynek az együttes fellépését mutatja, olyan emberekét, akik egy transzcendens térben fel tudnak oldódni.

Angyalok bukása. Mikor Mihály arkangyal megtudja, hogy Lucifer vezetésével az angyalok pártütésre készülnek, akkor ezeket az angyalokat az égi ablakon kidobálja.

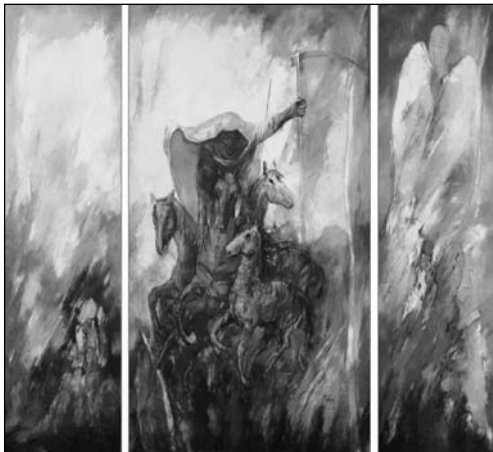

Figurák térben

A történet szerint Isten észreveszi, ahogy hullanak ezek az angyalok. Isten éppen a földi teremtséssel, az ember teremtséssel van elfoglalva, és megkérdezi Mihályt, hogy mi történik az égben. Mihály mondja, hogy pártütésen érte az angyalokat, és őket hajítja ki. Isten erre azt mondja, hogy Ámen. A történet szerint, amint ezt kimondta, a pártütő angyalok ott merevedtek meg, ahol épp voltak. Tengerben, emberek közelében, mindenhova jutott

belőlük, ezért van, hogy Mihály arkangyal a mérleg nyelvével szimbolizálva a jót és a rosszat mérlegre teszi.

Talán észrevették már, hogy nálam elég sok az olyan figura, amelyiknek szárnya van. Nem csak a bibliai történet fogott meg, hanem a sötétnek és a világosnak a kontrasztja, az angyalok szárnyának, mint térkitöltő elemnek, mint strukturális elemnek, sötétnek, világosnak a játéka. A középső képen is Mihály arkangyal látható, csak egy kicsit mágeresre átírva, sipkával ábrázolva. Egy marionettfigurával játszik. Ez is emlékeztet a mérlegre, a mérleg két nyelvére, az örök bizonytalanságra, a libikókára. A jobboldali kép a mitológiából ismert. A hét főbűn és főerény. A főbűnök egyike a melankólia. Egy melankolikus figurát ábrázol, a szarajevói háború kapcsán festettem, a mélyen deprimált figura, akinek a felsőteste látszik, ezzel a szép arccal, az összetöredezett világon pihen. Lent pedig két angyalt látunk a fényben, ahogy egy óriási nagy tükör visszaveri a fényt, rájuk és a környezetükre.

Apokalipszis

óra, amikor kevesen maradunk, és egy emberpár szembesül a világmindenséggel, annak a magányával, de mégis az újrakezdés reményével. A két figura előtt megjelenik egy angyal, az ő képe sejlik fel.

Nagyon fontos, hogy az embernek hite legyen, de talán nem is hinni kell. Nemrégiben hallottam Gyárfás Ágnes szép szavait: nem hinni kell, mert Isten bennünk van. Volt szerencsém a szendrői templomban seccó képeket festeni, ez életem egyik legszebb éve volt, és csodálatos munka. Elkezdtem tavasszal, áprilisban, és késő őszszel, november végén fejeztem be. Megértem az évszakok változásait. Mindennap kocsival mentem és este hazajöttem, tehát a természetet is láttam magam körül. A műemlék templom 1790-ben épült. Nem lehetett restaurálni a képeket, mert nagyon rossz állapotban voltak. A Műemlék úgy döntött, hogy új festést kér. Ennek az volt a kritériuma, hogy grisaille festést kell alkalmazni. Ez azt jelenti, hogy a fekete

Apokalipszis. Minden festőt foglalkoztat – tudjuk, hogy már Dürer mesternek is voltak apokaliptikus képei –, az egész művészettörténeten áthalad ez a gondolat. Középen látjuk az apokalipszis lovait. Ezek az emberi élet stációjának lovai, a gyermekkor, a fiatal kor, a közép kor és az idős kor stációi. De vehetjük úgy is, hogy a világ történetének a stációi, hiszen nem nehéz belátni, hogy kifelé halad a világ. Ez egy világégést ábrázol, bal oldalon égő városokat látunk, jobb oldalon pedig ott van a tisztulás, a világégés után felsejülő remény, ott van az angyal figurája.

Az apokalipszis utáni pillanat, vagy

és fehér szín keverésével, a szürkék árnyalataival kellett volna kifesteni és az élfényeket fehérrel odafesteni. Nem tudtam elképzelni, hogy a templom ezzel a technikával hogy nézne ki? Saját elképzelésemre a szentély kifestését úgy gondoltam, hogy lazúrosabb technikával, secco technikával, redukáltabb színekkel, de színekkel fogom kifesteni. Amikor átvették a festés első részét meglepődtek, hogy nem ezt beszéltük meg, de elfogadták, mondták jó, így festhetem tovább.

A gyönyörű rokokó oltárban volt egy rokokó kép, Mária a kisdeddal, amelyet elvittek restaurálni, mert rossz állapotban

volt. Lengyel Gyula atya, a templom akkori plébánosa megkért, hogy fessek egy oltárképet, mely 4 méter magas. Otthon, a műteremben felállványoztunk, és ott készült. Az általam festett oltárképen a keresztre feszített Krisztus, alatta ott látható Mária, Mária Magdolna, Márta, János. A másik oldalon ott vannak a római katonák, egyikük az ecetes spongyával. Ez a kép olajtechnikával van festve. Csodálatosan szép feladat volt. Talán ez a legnagyobb kép, amit olajjal festettem, illetve az előbb látott Apokalipszis, az is 4x2,80-as, az is olajtechnikával készült.

A baloldali képen az Olajfák hegyét látjuk, Krisztus vérizzadását, szenvedését. Jézus életének történetét a templom oldalfalain tondo (kör) alakú képekben festettem meg. Szeretem ezt a képet, mert nemcsak történetiségében érzem szépnek, hanem mint önálló művet is nagyon kedvelem, úgy érzem, egyik legsikerültebb secco-részlete ennek a templomnak. A stációtörténetek 20 centis képecskék, ezek is olajképek. A stáció megfestésében az volt számomra a feladat, hogy míg a stációábrázolásoknál általában nagyon sok a figura, vagy túl kevés, sok a fölösleg, a katonák és mások, tehát a lényeg, Krisztus szenvedéstörténete nem látszik egyértelműen, tisztán megfogalmazva, ezért megpróbáltam leegyszerűsíteni a kompozíciókat. Ezeket vázlatoknak szántam, nem is készült el mind a tizenöt, csak néhány darab. A szenvedéstörténetben általában nagyon ki van hangsúlyozva Jézus szenvedése, de nincs az ő megdicsőülése!

Amikor a tömeg elindul a kivégzés helyére, minden zűrzavaros, Jézus elesik a kereszttel, aztán találkozik édesanyjával, tisztul a kép, Cirenei Simon átveszi tőle a keresztet, Veronika kendőt nyújt Jézusnak, azzal megtörölheti az arcát. Ezután Jézust

Oltárkép (Szendrő, római katolikus templom)

megfosztják ruháitól és keresztre feszítik. A fehérbe öltözött Jézus figuráját láthatjuk, mindenhol kiemeltém. Az utolsó kép, a keresztre feszítés pedig teljesen leszűkíti a teret, a cselekmény lényegére próbál hangsúlyt tenni.

A baloldali kép a Golgotát ábrázolja, a jobboldali az Olajfák hegyének egy másfajta ábrázolása. Itt kissé nagyobb a tér, távolabb van tőlünk, nem lélekben, hanem térben. Sokféle ábrázolását ismerjük a művészettörténetben, amelyek közel hozza hozzánk a történetet, Jézus arcát. A modern megközelítésben nagyon gyakori Jézus arcának ábrázolása egy töviskoronával, de az a történet, amit én szerettem volna ábrázolni, egy befejezett dolog. A visszavonhatatlanságát szerettem volna megmutatni. Jézus egészen kevés fényt kap középen. A kép el van felezve kétfelé, föld és ég között, középen van a történet. Egy kicsit jobbra eltolva a kompozíció. A talaj hangsúlyozott, töredezett. Amikor a kárpitok meghasadnak, fényt kap az egész előtér, befejeződik a történet! Ezt szerettem volna megmutatni, egy végső stádiumot, amikor visszavonhatatlanul megtörténik, beteljesedik Jézus élete. Meghal, hogy minket megváltson! Ezt a rendkívüli katarzist kellene átélnünk.

Golgota

Sándor Zoltán lemezborítójára készítettem a következő képet, amin nagyon sok szép zene van, Vajda Jánosnak, Orbán Györgynek a művei. Itt az Atyaistennek és az angyalok kórusának szerettem volna egy dicsőítő struktúrát festeni. Nem akartam konkrét figurákat, hanem olyat, ami teljes, kerek egység.

Pilinszky János költőnk még a pályám elején írt nekem pár sort. Dante Isteni színjátékának átírával, parafrázisával készítettem egy kiállítást, ehhez írta ezeket a sorokat. „*Dante Nakonxipánban* lehetne Máger Ágnes teljes időt és jelentést több szinten próbára tevő sorozatának címe. Épp ezért nem annyira a pokolról, mennyről, purgatóriumról beszél, hanem inkább a bűnről, vagy még inkább a megkísértésről, egyfajta bűnön inneni és bűnön túli bűnbeesésről, ahogy azt Nakonxipán polgárainak kell megélniük sajátos üdvözültségükben és kárhatatukban.” Aki Pilinszky költészetét ismeri, annak nem kell mondanom, hogy erős hite, keresztény beállítottsága, számomra miért kedves? Készítettem ezt a Pilinszky portrét, két keresztet látunk a Golgo-

Pilinszky portré

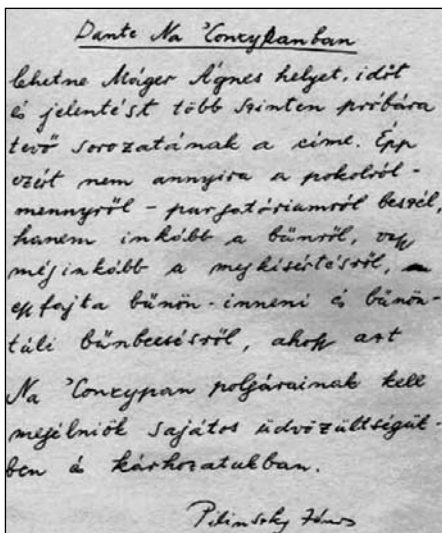
tán. A harmadik? Talán magyarázatot adhat a Végkifejlet című vers idézete: „Magam talán középre állok. Talán este van. Talán alkonyat. Egy bizonyos: későre jár.” Ezt én a magam számára úgy fejtettem meg, hogy ő vállalta a krisztusi sorsot, ő, aki középen áll, a kereszténységét, krisztusi hitét ezzel felvállalta.

Most egy pár kedves rajzot mutatok, ezek előképei a későbbi szárnyasoltárainak. Kis rajzocskák, amelyeknek bibliai történetei vannak. Jákob és az angyal és ilyenek, ezek kis tanulmányok, forgásban lévő, jövő-menő, közlekedő angyalokról. Ez a szárnyasoltár az avasi Ige-templomában, a jezsuita templom kápolnájában van. A középső része olajkép, ez is az Angyali üdvözlés ábrázolja. Egy példa arra, hogy a jelenet a természetben történik, itt

lepi meg Máriát az angyal. Az oltár bal- és jobboldali szárnyain pedig az evangélisták láthatók, Máté, Lukács, Márk és János a szimbólumokkal. A baloldali Máté, Mándy atya, aki a templom építéskor szervezőlelkész volt. Lukács Velkey professzor portréja, aki a templom építéséhez nemcsak szellemi tőkével, de anyagiakkal is hozzá járult. A tabernákulumot két angyal kíséri, ezek bronz munkák. Ha a szárnyak húsvétkor becsukódnak, akkor a Golgota-jelenetet lehet látni.

Szeretnék mutatni kisebb szárnyasoltárokat. Azt is szeretném elmondani, hogy rám nagyon nagy hatással volt Kondor Béla művészete. Nem is annyira mondanivalójában, mint szerkezetében, képi megjelenésében, a festészetéről szóló gondolkodásában. A verseit is nagyon szerettem és szeretem most is. Ezeknek a kis oltároknak a külső borítója kicsit mindig iniciálé jellegű, és olyasmire utalnak, amit belül kifordítva látunk, a szárnyak belső részén.

Az elsőnek neve az, hogy Katona-oltár, a mindenkori háborúk szörnyűségei ellen való tiltakozás. Minden olyan, amit az emberi érték, érzelem sűríteni tud különböző háborúkról, borzalmakról, az mind benne van. Bal és jobb oldalon is katonákat látunk, gyermekeket, különböző szörnyű pozíciókban. A középen pedig egy katonát, kisgyermeket és egy megcsonkított anyát, fölötte pedig egy angyalt, tiltó kézzel. Itt jön be a Jákob és az angyal motívum, amikor az angyal mondja Ábrahámnak, hogy nem kell megölnie a gyermekét. Ezt a motívumot idézi ez a középső rész. A külső szárnyakon egy várandós édesanya és egy gyermekét már szoptató édesanya látható, és nyilvánvaló a kontraszt, ha a szárnyakat kinyitjuk, mivel találkozunk szemben. Az alsó képen középkori szerzetesszöveget, apácát látunk, akinek a kódexébe az van beírva, hogy akinek szárnya van, ne használjon fegyvert. A szárnyat átvitt értelem-

Pilinszky János kézirásos szövege

ben kell érteni, szellemiekre, mert mi a szellemi értékeinket és adottságainkat sokszor nagyon rosszra használjuk. A belső szárnyakon pedig szintén egy Jákob-motívum látható, Jákob harca az angyallal, mellette a két kísérő figura.

Egy kis gömöri falucskában, Gömörszőlősön már 25 éve tartok művésztelepet. Év-ről évre találkozom az ott élő idős emberekkel. A falu lakossága csak 70 lelket számol, sajnos nincsenek fiatalok. Ennek a sorozatnak a címe: Hagyomány és gyökerek. Már unos untilg mondjuk, hogy a hagyományokat őrizni kell, de elfeledkezünk róla. Idézek egy-két arcot a faluból, akiknek járulékos csatlakozásként a saját portájuk egy-egy romos töredékét mutatom be. Juliska néni, Julcsi néni 101 évet élt. Sándor egy kicsit sérült ember, ahogy mondani szokták, a falu bolondja. Aztán Lajos bácsi, a romos házával. Aztán Erzszi néni, akinek a portája még тұrhető állapotban volt. A növényekkel kicsit szociális szemmel rajzoltatom a falut, hogy megörökítsék a portákat, a bennük élő embereket, hogy szociográfiai nyomot hagyjon maga a rajzolás is. Meg is interjúvolják az idős embereket, a szövegeket a rajzok mellé írták, tehát rajzos, inspiratív dokumentáció készült a faluról.

Ugyancsak a faluban láthatók ezek a gyönyörű képek. Ugyanaz a dombocska reggel, a két szárnyon bal oldalon, és este, amikor megy le a nap és közte van egy nagyon kedves patak, ami nem túl nagy, de nagyon mérges tud lenni, amikor megtelik vízzel. Kétszer is volt hatalmas árvíz a faluban, elöntötte teljesen, és nagyon sok vályogház összedőlt. Én nagyon szeretem ezt a képet, mert élő bizonyítékot ad arról, hogy a természet festőileg milyen gazdag, és mennyi témát, mintát és örömet tud adni az embereknek.

A középső kép épp egy olyan égi jelenetet ábrázol, amikor készül az eső, jönnek a felhők és beárnyékolódik a hegyoldal. Az egyik fele napos, a másik sötét, ahogy a felhők árnyékot vetnek a motívumra.

Egy kicsit térjünk vissza a Bibliához. A baloldali kép az irgalmas szamaritánus története. Ezt Lukács evangéliumában olvashatjuk, és tudjuk, Jézus annak kapcsán mondja el ezt a történetet, hogy egy írástudó megkérdezi tőle, ki a felebarátja. Jézus elmondja neki, legfontosabb az, hogy szeressük felebarátunkat is. A történetet mindenki ismeri, hogy az úton a rablók megtámadnak egy utast, az ott marad vérbe fagyva, jön egy pap és egy levita, de ott hagyják, aztán jön az irgalmas szamaritánus, aki ápolja, megmenti. A történet végén megkérdezi Jézus, ki ennek az utasnak a felebarátja? A szamaritánus az emberiség történetében az irgalmassággal egyenlő.

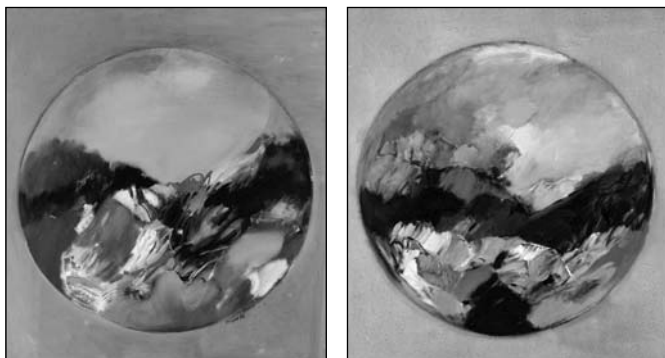
Irgalmas szamaritánus

A másik történet Tóbiás apja szemének gyógyítása, ez egy ószövetségi téma. Itt a hal epéjével gyógyítja Tóbiás az apja szemét. Egyébként a jobboldali kép portréhűséggel Szalai Lajost, a nagy magyar grafikust ábrázolja. A baloldali kép pedig az én drága férjemet, Végvári Lajost.

Az embernek nagyon fontos tulajdonsága a játékoság, a homo ludens, a játékos ember, és ez a tulajdonságunk az, ami megjelenik a mesevilágban, a színes történeteinkben, ami ellensúlyozza bennünk a rosszat. Nagyon sok olyan képet festettem, amelyik zenei témájú, vagy ihletettséű. Többek között a walkürok lovaglása. Az elvontabb és modernebb képeim között is vannak zenei tárgyúak. Itt egy cirkuszi jelenet látható középen. Én a cirkuszt nagyon szeretem, itt egy családot lehet látni, gyermekkel, Pierrot világát, a próbatételek világát, az örökös topon levés, a készülődés világát, az erőpróbát. A cirkusz figurái számunkra ezt jelentik. A jobboldali képen látható figurák, mágeres figurák, sipkával, különleges történetekkel, garabonciások, akik, hol az égiekkel jelennek meg, hol a földi részekben.

Ismét egy zenei ihletésű kép, a Szentiván éj. Ez Orbán Györgynek a Serenata notturna című szonátájához készült, annak átírata. Kölcsönvettem egy indiai elefántot, annak a hátára ráültettem a muzikusokat. Itt vannak szerelmeskedők, nagy tánc, öröm, boldogság.

Egy játékos kép az Égi garabonciások, ahol megjelenik baloldalon a szárnyas Pegazus, aki a művészeknek szimbolikus figurája. A bal- és jobboldali kép úgy van megfestve, mintha egy gömb lenne, nem egy síkban jelenik meg, hanem mintha

Égi garabonciások: Hajnal – Alkony

a földgömb lenne ábrázolva. A baloldali egy hajnali kép, amikor még tele van minden reménnyel, minden megtörténhet, a jobboldali az alkony, amikor már minden beteljesedett és befejeződött.

A négy évszaktot ábrázolja a természet körforgása, nagyméretű képek, 2,80-as szélességgel, és nem is tudom milyen magassággal, tehát nagy méretek. Ez a mi családunk története. A férjem halálának napján még meghallgatta Vivaldi Négy évszak című művét. Nem tudom, tényleg hallotta-e, nagyon remélem. Ennek emlékére, annak a napnak az emlékére festettem meg ezt a képet. Ez a tavasi Népkertet ábrázolja, napi gyakorlatunk volt ide a séta, tavasztól ősziig, padtól padig.

Nem hagyhatjuk ki a hazafiságról és a nemzetudatról, az identitásról a gondolatainkat, nem mehetünk el mellette. Ezt a szárnyasoltárt 1985-ben készítettem, a

szekrényes rész mélységeit nem lehet jól látni. Középen van egy szoborfigura, a szárnyak becsukva két reneszánsz angyalt ábrázolnak, lanttal, akik elkántálják nekünk a magyar történelem évfordulóit. Belül baloldalt a mohácsi vész, fent a tatárjárás, aztán Dózsa György, és 1944. a háború. Középen pedig 1848 és 1956. A szobor pedig egy Trianon-szimbólum. A milói Vénusz és a *Szamothrakéi Niké* házastításából született ez a figura, egy reformkori megszagattott ruhában, fél szárnyal próbál szárnyalni. Ez a mai Hungária!

1985-ben készítettem, mondanom sem kell, hogy nem nagyon örültek neki. Egy szövetségi kiállításon, ahová minden művész egy művét elvihette, elvittem ezt a munkát, és nagyon ügyesen elhelyezték a raktárajtó mögé. Az ajtót mindig rányitották, így sajnos nem sokan láthatták.

Hazafias jellegű képek, témájuk történelmi. A magyar történelmi festészet nem valami híres, nagyon patetikus, gondoljunk az V. László siratására. De gondolhatunk az Egri nőkre is. Sok olyan kép van, amit én dagályosnak érzek, így megpróbáltam mai eszközökkel hozzáállni a történelmi képek festéséhez. A felső sorozat 1848-nak áldoz. A baloldali kép a Pátria, a forradalom kezdetét jelzi, egy rohanó honvédcsapatot ábrázol, a középső pedig a dicsőséges forradalmat a tavaszi hadjáratot ábrázolja, az utolsó pedig egy mementó.

Az alsó kép 1956, az egyik október 23-a. Október 23-ának csendes nyugalma, a tömeg fantasztikus ereje, energiája, a változásban és az igazságban való hit, ennek a szépsége. Rengeteg nemzetiszínű zászló, amit akkor szinte mindenki kokárdaként hordott, a szívében tele lelkesedéssel. A mellette lévő november 4-e, a megadás szimbóluma a túlerővel szemben, ott van a kép közepén egy figura, a fehér zászlóval.

Még közelebbi, és még inkább történelmi jellegű képek, melyek mondanom sem kell, még a rendszerváltás előtt készültek, amikor az ember várt egy jobb világra, és tele volt aggodalommal a nemzet sorsa miatt. A baloldali a magyarok fogyásával foglalkozik, egy kis szigeten, ahol összeverődünk páran, reményvesztetten. Reméljük, soha nem fog bekövetkezni, hogy úgy és ott képviseljük a magyarságot a nagy végtelenben. Középen egy mókás dolog: Gulliver szimbolizálja az országot, és rajta a szürkeké hegedűsei, ahogy Ady mondaná. A jobboldali a nemzetnek a völgybe kerülése. A kép címe: Völgyben. Zászlók között van a tömeg, de fent a dombon már ismét megjelenik a remény figurája, az angyal. Ez nem teljes sorozat, vannak részei, van egy kisgyermek zászlóval, és tartoznak hozzá más részek. Ez tényleg a szívemből jött, nagyon szeretem ezeket a munkákat.

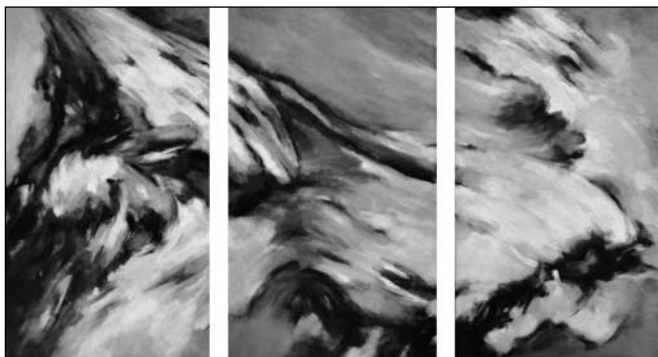
A nonfiguratív képeket, egy kicsit magamra erőltettem, amikor ugyanis az Akadémianak, a Miskolci Területi Akadémiának tagja lettem, akkor felütésként el kell mondani egy Hegyi beszédet, vagy ki kell állítani, és kérték, hogy a modernebb képeimből állítsak ki. Kiállítottam egy sorozatot, ezeknek a darabjaiból hoztam egy párat. Triptichon. A saját képeim háttereit elemezgetve, és azoknak a struktúráit kinagyítva, jutottam el ezekhez a modern részletekhez, ezeket próbáltam megfesteni. Ez is egy nagyméretű kép. Olyan, mint egy fordított triptichon. A következő lehetne egy táj részlete is. Gondoljunk egy vízparti élményünkre, amikor látjuk a víz tükröződését,

és hogy egy nádszál oda szemtelenkedik a szemünk elé. Ez egy hasonló pillanat, félig a természetet ábrázolja, félig elvont. A következő kép ősz és tavasz, ha közelebről megnézzük, szinte csak festékpázmák, amik esetlegesen kiírnak egy erdőt, egy bokrot. De ha közelebről megnézzük, akkor ezekben semmi természetes ábrázolás nincs. A következő nagyméretű kép címe: Sodrás. Ez egy sodródó víz, de átvitt értelemben bármi lehet. Az életünk része, amikor az események elvisznek bennünket, megyünk az árral, nem találjuk meg az egyensúlyunkat, stabilitásunkat. Sok mindent kifejezhet.

Amikor a baloldali képet megfestettem, a törekvésem az volt, hogy a kép monotonitását egy kicsit megtörjem, és belecsempésszek valami történést. Természetesen festői történést. Nem akartam ott megjeleníteni semmit, de amikor hátraleptem, láttam, ezek teljesen úgy néznek ki, mint ha felénk jönnének lovasok, más figurák, így lett ennek a képnek a címe Jelenet. Amikor ezt felfedeztem, már egy kicsit rásegítettem a dologra, hogy más is ezt vegye észre. A jobboldali kép zuhanó színeket ábrázol, nem kíván bővebb magyarázatot.

Ezek pedig tájrészletek. Lehet, van, akinek ezek csak pacáknak tűnnek, de az én lelkemnek nagyon kedvesek, ezek mind gömörszőlői tájképek. A jobboldali például egy dombocská, aminek a közepén van egy út, ahová sokszor kirándulunk. A tetejéről le lehet menni a völgybe. A jobb oldalon pedig van egy erdő, az a sötétebb

rész, ami kivezet a képből. Ez egy trükkös dolog, nem festettem végig az egész vásznat, hanem csak egy kis részletet ragadtam ki belőle. Ettől rögtön elvonatottabb lett az egész festmény. A középső rész címe Tükröződés, ez szintén Gömörszőlősön van,

Sodrás

mindannyiunk élménye, amikor rettenetes meleg van, és kimegy az ember a tájba, és az szinte vibrálni kezd. Az ember nem talál nyugalmat sehol a szemével, az egész táj a melegben vergődik. Ez pedig szintén a jobboldali kis dombocskának más szempontból nézett rajzolata.

(A Fráter György Katolikus Gimnáziumban október 1-jén elhangzott előadás szerkesztett változata)

E számunk szerzői

P. Forrai Tamás SJ a jezsuita rend magyarországi tartományfőnöke

Dr. Gáspár Csaba László egyetemi docens, intézetigazgató, Miskolci Egyetem
Bölcsészettudományi Kar, Filozófiai Intézet

Gróf Lajos újságíró

Dr. Gyulai Éva a Miskolci Egyetem Történettudományi Intézetének igazgatója,
egyetemi docens

Prof. Dr. Hell Judit egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar
Filozófiai Intézet

Kojsza Péter újságíró

Dr. Kovács Sándor ny. tanszékvezető egyetemi docens

Máger Ágnes festőművész

Dr. Orosz Atanáz miskolci megyéspüspök

Dr. Sáry Pál Miskolci Egyetem intézetigazgató egyetemi docens

Dr. Seregély István ny. egri érsek

Tartalomjegyzék

LÉVAY JÓZSEF VERSEI (3)

ÜNNEPEK – ALKALMAK

Ökumenikus imahét az egyetemen (5)

GYULAI ÉVA: „A Lévy” és Lévy (14)

Hiteles tanúság (20)

EGYHÁZAK, TEOLÓGIÁK, HITVALLÁSOK

SEREGÉLY ISTVÁN: Az irgalmasság gyakorlata (22)

OROSZ ATANÁZ: Az Irgalmasság szentéve (31)

P. FORRAI TAMÁS GERGELY SJ: Ki a szerzetes? Mi a szerzetes? (39)

GRÓF LAJOS: Egy magyar jezsuita Srí Lanka-i misszióban (45)

EGYHÁZAK ÉS TÁRSADALOM

Diakóniai szolgálatért kapott kitüntetést (53)

Vasárnapi nyitva tartás (54)

A nagylelkűség művészete (58)

EGYHÁZAK ÉS TÖRTÉNELEM

KOVÁCS SÁNDOR: Az „iszlám” terminus etimológiai vizsgálata (60)

GÁSPÁR CSABA LÁSZLÓ: Beszéljünk a „keresztény” Európáról! (64)

HELL JUDIT: Beszéljünk a feminizmusról! (70)

SÁRY PÁL: A keresztény Európa születése (76)

EGYHÁZAK ÉS KULTÚRA

MÁGER ÁGNES: Test és lélek (86)